

COMMENTARIUM
DE REBUS
IN
SCIENTIA NATURALI
ET
MEDICINA
GESTIS.

VOLUMINIS XXII. PARS I.

LIPSIAE MDCCLXXVI.
APUD IOH. FRIDERICVM GLEDITSCH.

Venduntur etiam

Lugduni Batavor. apud Fratres Luchtmann. Londini apud Fr. Elmsly
Venetiis apud I. B. Pascali, Romae apud St. Richard, Aug.
Tatrinor. apud Giraud et Grauiet.

C
v.
Su
pt

UNIVERSITY OF OKLAHOMA
LIBRARY

C736

v. 22

suppl. 2

pt. 3-4

I.

Historia et commentationes academiae electoralis scientiarum et elegantiorum literarum Theodoro - Palatinae. Volumen III. Physicum. Manhemii, Typis Academicis. MDCCLXXV.

Quum plurimi commentationes academicae mallent diuersis prodire libris: societas eorum voluntati satisfecit, ita, vt. historicae et philosophicae, quae prius vna cum physicis *) vulgabantur, nunc separatim ederentur.

Ex historia academiae notamus, quaedam ex
 vita FRANC. IOH. OBERKAMPII M. Doct. Natus P. 3.
 is est die solstitiali aestiuo, ann. 1710. Amorbaci,
 patre BARTHOLOMAEO physico. Medicinae do-
 ctor ann. 1736. Bambergae creatus est. Plurimas
 adiit litterarum vniuersitates Germaniae, maxime
 vero Lugduni Batauorum BOERHAAVIUM, ALBI-
 NVM et GAVBIUM doctores coluit. Lutetiam Pa-
 risiorum se contulit, postea Bruchsaliam archiater
 Eminent. Schoenbornii Cardinalis vocatus est, ibi-
 que perstitit, vsque ad ann. 1742: vnde Herbipo-
 lim Medicinae professor venit. Sexennio post, ac-
 cepta comitiuae sacri imperialis palatii dignitate,
 A 2 accersit.

*) Indicabimus tractationes physicas, in primis duobus voluminibus contentas in supplementis tertiae decadis proxime.

accerſitus eſt in Palatinatum, vt et ſtudia iuuenum Heidelbergae, et Principis Celſiſſimae AUGVSTAE valetudinem reget. Quinquennio poſt conſiliarius Electoralis intimus factus eſt. Ann. 1767. viribus debilitatis aquas marchicas petiit: Media vero valetudinis curatione, cum Sereniſſimus Princeps FRIDERICVS graui morbo affligeretur, vita ſua poſthabita, ad hunc curandum accurrit, ſuccurritque tam efficaciter, vt morbus deuictus omnino crederetur: quum domum ipſe regreſſus, et arrepto calamo formulam remedii ſibi ſcripturus, d. VII. Iulii 1768, ſubita morte proſtigaretur. Diſſertationes viginti ſex, Wurzburgii et Heidelbergae edidit, ſcripſitque libellum de acidulis Kiſſingenſibus.

Ann. 1768. NATALIS IOSEPHVS DE NECKER ſocius ordinarius Academiae electus eſt.

Commentationes ipſae ſunt.

P. 21. I. IOH. GOTTLIEB KOELREVTER hiſtoria tentaminum, quae inde ab anno 1691, vſque ad annum 1752, de ſexu plantarum inſtituta ſunt. Hic in primis oſtendit RVDOLPHVM IACOBVM CAMERARIVM primum fuiſſe, qui ſexum plantarum propriis tentaminibus demonſtrauerit. Simul corrigit errores, qui epistolae CAMERARII in *Miſc. Nat. cur. Dec. 3. An. 3. pag. 33.* irrepreſere. Reliqui Auctores, quos Noſter commemorat, ſunt SAMVEL MORLAND, GEOFFROY, VAILLANT, BRADLY, MÜLLER, LOGANVS, et GLEDITSCHIVS.

2. EIVSDEM *deſcriptio partium genitalium et verae impraegnandi rationis in Aſclepiade et huic affinibus plantis.* Oſtendit hic veras antheras latere ſub operculo intra ſquamas, et eſſe ſub ſingulo operculo binas compreſſas, oblongas, luteas, filamentis innixas;
Hae

Hae antherae continent oleum pellucidum, non vero pollinem: corpus cylindricum medium truncatum tegit pistillum; quod si ad longitudinem disseccatur, offert in media parte stylos parallelos sibi appositos, quorum apices seu stigmata, substantiae spongiosae corporis truncati cylindrici innascuntur. LINNAEVM opercula antherarum pro antheris habuisse existimat; si enim veras antheras vidisset, Asclepiadi non quinque, sed decem stamina tribuisset: Pertinet igitur Asclepias ad Decandriam. IACQVINVS *) vera stamina in *Cynancho* descripsit: sed antheras fertiles putat, atque totum corpus truncatum stigma dicit.

Cl. Auctor itaque putat capitula lutea filamentis innixa esse idem, quod in aliis plantis pollen, atque oleum in iis contentum verum semen virile, quod ab interna superficie saccorum, in quibus stamina sunt, et qui stigmatis vice funguntur, fugitur, et per corporis truncati substantiam pistillo, eidem innato, traditur, sicque semen impraegnatur. Similem rationem partium genitalium fere in orchideis plantis esse, quam alio loco et tempore descripturus est.

3. EIVSDEM descriptio *Lernaeae* Gadi Callariae p. 57.

LINN. *branchiis firmiter inhaerentis*. Singularis est structurae: corpus eius ventriculi humani formam aemulatur. Caput tentaculis tribus vel quatuor instruitur, iisque firmissime branchiis inhaesit; altera parte liberum est animal atque in feminis affixa sunt ovaria, instar tenuissimorum intestinulorum conuolutorum inferiori corporis parti adhaerentia. Iam Cl. Auctor coniicit, hanc a se descriptam *Lernaeam*

A 3

naeam

*) vid. EIVSD. select. stirp. Americ. hist. Vindob 1763. pag. 82. comm. nostr. Vol. XII. p. 235.

naeam cum *L. branchiali* LINN. eiusdem esse speciei; quod confirmatur ex comparatione, quam nos cum icone a STROEMIO in *Sondmor* t. I. f. 18. data, instituimus: differt tamen, quod *Lernaea branchialis* maior sit, neque Cl. Auctor os circulare animaduertit, quod STROEMIUS indicat. Elegantibus figuris Cl. Auctor varia animalcula depingi curauit.

p. 62.

4. EIVSD. *relatio de cimice nigro bruna, in Strobilis Abietis hybernante et LOXIAE Curuirostrae pabulo inferuiente.* Est *Cimex abietis* LINN. thorace supra scutelloque nigro: femoribus anterioribus crassioribus, dentatis. Hoc cibo valde calido, instar aphrodisiaci, *Loxias* vesci Cl. Auctor existimat, quo ad coitum et generationem nouae prolis in tam frigida tempestate opus habent. Icon hic data est bona.

p. 69.

5. COLINI *descriptio quorundam Encrinitarum, in museo Serenissimi Electoris Palatinatus reperiundorum.* Primo negat Cl. Auctor *Vorticellam Encrinum* LINN. esse protypum huius petrificati: verum *Palmam marinam* a GVETTARDO *) et ELLISO **) descriptam, illius *Encrinitae*, qui caule sit angulato, habendum esse protypum; alterius vero caule cylindrico, etiamnum ignorari. Deinde ipsos *Encrinitas* describit, et iconibus illustrat. Prima est noua species *caule ramoso*, articulis quinquangulis, Altdorfi in *Calcaneo* inuenta: eam Cl. Auctor elegantibus iconibus illustrat eiusque structuram in minoribus partibus describit, quam tamen hic, cum iconum explicatione egeant, persequi non possumus. Alterum exemplar, quod hic
natu-

*) Mém de l'Ac. Roy. de Par. 1755.

**) Phil. Trans. Vol. 52. P. I. 1761.

naturali magnitudine depictum est eiusdem speciei, quam LINNAEVS *Helmintholithum portentosum* *) nominat; sed notabile propter insignem magnitudinem, quam habet sex pedum et septem pollicum, caulis versus caput s. fasciculum confertum, crassior fit; rami in fasciculo sunt expansi. Deinde de Prototylo Encrinitae differitur, atque existimat illum fuisse Polypum marinum, qui eandem facultatem se multiplicandi habuerit, quam polypi aquarum dulcium s. *Hydrae* LINN. possident. Quod praesertim ex eo, quem HIEMER descripsit, Encrinita demonstrare suscipit Cl. Auctor. In Encrinita, qui in Museo Electorali reseruatur, in corona etiam parua vestigia conspiciuntur, quae de ramificationibus animalis testantur; sed in caule Cl. Auctor nullum communicationis cum alio signum inuenire potuit.

In encrinitae corona, cuius rami conferti erant, obseruauit, articulos ramorum iuxta basin integros esse; postea vero in media parte ad longitudinem diuidi ita, vt altera pars alteram inuicem suscipiat, vt in Mytilo Crista galli: eandem structuram nos in omnibus encrinitis, corona clausa instructis reperimus.

Denique fossile petrificatum depictum et descriptum sistitur, quod multiradiatum, ex articulis multis teretibus compositum est: Versus basin radii sunt conuoluti, ita, vt ne eorum coniunctio quidem conspici queat. Ex quolibet articulo vtrinque alternatim radius minor, setae articulatae similis exoritur. Pappenheimii in calcario scissili repertum est hoc exemplar. In opere Knorriano **)

A 4

similia

*) vid. EIVSD. Syst. nat. III. pag. 169. Descriptum est ab HIEMER in diss. Caput Medusae, nouum diuini vniuersalis monumentum. Stutgard. 1724.

**) *Sammlung von Merkwürdigkeiten der Natur* 1755: Part. I. tab. 34. a. n. I. et Part. II. Sect. 2. 1769. Tab. L. 1.

similia descripta sunt. Existimat Cl. Auctor protypum huius petrificati esse asteriam seu alium polypum marinum, etiamnum incognitum. Nobis structura videtur affinis esse *Sertulariis* vel *Corallinis* LINN.

p. 106. 6. IOANNIS DANIELIS FLAD *historia naturalis vermis ceraforum, et inde natae muscae*. Primo ostendit, muscam hanc quidem, a REDI, REAUMVR et LINNAEO esse indicatam: sed imperfecte tantum descriptam. LINNAEVM perperam *Muscae Cerafi* tribuere habitaculum in Cerafi nucleis, cum pulpa tantum vescatur, et, uti etiam iam LINNAEVS habet, ex verme *Curculionem druparum* nasci. Obseruauit Cl. Auctor locum, ubi vermis ex ouulo natus in cerasum ingreditur, esse prope a pedunculo, uti etiam vulnusculum conspiciatur, et interdum duos vermes in vno cerasi fructu vidit. Non vero omnia cerasa, sed dulcia et ea ex acidis, quae pulpa rubra instruuntur, hac larua infestari vidit. Cutis exterior segmentis duodecim distincta est; pedibus caret, interim non in dorsi latere serpere potest. Larua satis adulta, ex ceraso per idem, quo in illud intrauit foramen, egreditur, et sub terra in pupam ouatam luteam mutatur, ibique per decem menses latet, atque tum musca prouenit, alis fasciis quatuor inaequalibus fuscis instructa, uti LINNAEVS eam describit. Post sex dies femina, quae aculeo instruitur, ouis ponendis apto, in ceraso oua intrudebat. Iconibus bonis, *Larua*, *Pupa* et *declaratum insectum* naturali et aucta magnitudine delineatur; id vitii tamen subrepisse videtur, ut antennae, quae setariae esse deberent, hic ramosae pictae sint.

p. 116. 7. *De propensione plantarum ad copulam*, Auctore FRIDERICO CASIMIRO MEDICO. Propensione

sione hac ad copulam plus, quam irritabilitatem, potius sensus cuiusdam speciem indicari putat Cl. Auctor. Prima parte observationes suas tradit, quibus accessionem staminum ad pistillum, huiusque iterum ad illa, irritabilitatem vtrorumque, et affinitatem harum proprietatum demonstrat. Deinde has proprietates non incongrue instinctum artificialem plantarum nominari posse asserit, regulasque tradit, quae in observandis his phaenomenis attendendae sint.

Magnus numerus plantarum est, in quibus supra dictas proprietates tum post alios Auctores, tum solus et primus observavit, e quibus quasdam tantum nominare licet. In *Hyoscyamo aureo*, et p. 117. reliquis huius generis speciebus, stamina primum pendula, polline maturo, erigi, et successiue antheris ad pistillum moueri. Successiuum motum etiam in *Fritillaria persica* (nos in pluribus Fritillariae speciebus) *Polygono orientali*, et *Tamarice gallica* vidit.

In *Tilia Americana* inter nectaria et petala po- p. 119. sita stamina, a pistillo nectariis separantur, sed maturo polline, antherae subito ad stigma accedunt. In *Ruta graueolente* et *chalepensi*, quatuor stamina exteriora simul ad stigma mouentur, atque haec succedunt quatuor minora interiora.

Zygophylli Fabaginis stamina, aperiente se flore aequalia sunt longitudine; postea ea, quae germi- ni sunt maxime propinqua, celerius crescunt, filamentis in arcum flexis; quibus adultis, singula successiue extenduntur, et antherae pistilla apponuntur.

In *Agrimonia Eupatoria* et *repente*, corolla p. 122. euoluta, stamina simul reclinantur; antheris autem rubentibus redditis, eleuantur stamina simul et pistillo propiora fiunt; et tum inferiora sex stamina persistunt, superiora vero magis in fornicem

flectuntur super pistillum. Atque hic motus celeriter a horis matutinis ad tertiam pomeridianam absoluitur. Similem motum in *Riuina humili* et *laevi* vidit.

p. 123. In *Nigella fatiua* pistilla stigmatibus recurvantur et ad stamina mouentur, copula perfecta, iterum stigmata recedunt. Cum vehementia quadam pistilla in *Sida Indica* petala reflectunt, eriguntur et staminibus se vniunt. *Turnerae ulmifoliae* pistilla tria conferta et erecta stigmata primum sunt; deinde vero, polline perfecto, expanduntur, et pollen quasi inspirant. Hunc Pistilli motum ad stamina in *Passifloris*, *Oenotheris* et *Hibisco* obseruauit.

p. 126. In *Boerhauiia diandra*, quae vero saepe triandra est, motum staminum et pistilli ad se inuicem vidit. Mane et vesperi, vtraque ad latera floris posita sunt; circa horam decimam stigma in medium florem mouetur, illic staminibus huc flexis obuiam venit, et tam firmiter adhaeret, vt adnata videantur. Atque hunc motum in *Maluaceis* floribus omnibus conspici asserit.

p. 128. Irritabilia stamina vidit in *Berberide vulgari* et *orientali*, in quibus, attacta filamenti basi illud subito antrorsum ad pistillum flectitur: quin imo si efflorescentis floris petalum decerpitur, totus flos contrahitur et stamina stigma amplectuntur. *Kalmiae latifoliae* et *angustifoliae*, parum eleuatis filamentis, antherae explodunt pollen seque ad pistillum flectunt.

In *Cisti* speciebus quoque staminum irritabilitatem obseruauit. *Cisti Helianthemis* filamenta iuxta basin irritata, lente versus petala expanduntur, postea vero vehementius ad pistillum contrahuntur. Matutino tempore, etiam in abrupto a stirpe flore et tempestate frigidiuscula haec irritabilitas maxime

maxime est conspicua. In *Cisti apennini* filamentis hic motus celerior et vehementior est, vti quoque in *Cisto ledifolio*, vbi vehementer expansa filamenta, celerrime etiam ad pistillum recedunt. In plurimis ad *Syngenesiam* LINN. pertinentibus plantis, irritabilitas staminum obseruatur.

In *Martinia* et annua perenni et *Bignonia Catalpa* p. 268. stigmata irritabilia sunt. *Lobeliae syphiliticae, erini*, et p. 133. *erinoidis* stigma, non est truncatum, vti LINNAEVS dicit, sed bifidum, lobis semirotondis pilosis: hi lobi expansi, attacti protinus contrahuntur.

Has proprietates, irritabilitatem et motum, sibi p. 135. affines esse, demonstrat ex plantis, in quibus filamentum mobile, anthera irritabilis est, vti in *Vrticis Spinacia, Parietaria* et *Atriplice patula*: et ex iis, in quibus stamina et irritabilia, et per se mobilia sunt: huc pertinent *Forskohleq tenacissima*, cuius floris partes tomento tantum secum connexa sunt, stamina autem, quae tantum semper octo adsunt, prius p. 267. arcuata lente mouentur, donec lanam anthera egressa sit, quo tempore, subito exsilit, pollenque cum sonitu explodit. *Cistus incanus* et *albidus* stamina mobilia offert, quae, si irritantur, sensibilitatem monstrare videntur, et stigmati firmitus opponuntur. Idem de *Agrimoniae, Parietariae* et *Sidae*, quae supra nominatae sunt, staminibus valet.

In altera huius tractationis parte primo enu. p. 146. merat Auctores, qui quaedam horum observatorum iam instituerint, a IO. BAVHINO*), (a. 1600.) ad LESKIVM**) vsque (a. 1773.). In *Cassia*, cui LINNAEVS motum pistilli tribuit, contrarium videt, cum *Cassiae* pistillum semper in eodem sit situ. p. 150.

ADAN-

*) Histor. plantar. vniu. Tom. II. p. 976.

**) Diff. de generat. vegetab. vid. comm. nostr. Vol. XXI. p. 558.

p. 155. ADANSONVS, praeter alia, etiam *Sesamo* omnibusque stigmatate bilobo instructis, irritabilitatem stigmatatis adscribit: sed in *Sesamo Indico* insensibile stigma, vti in aliis multis stigmatate bilobo Cl. Auctor vidit.

p. 164. Altera sectione Cl. Auctor iudicat, a veteribus non cognitum fuisse sexum plantarum, atque optime demonstrat IOACHIMVM IUNGIVM, Germanum, cuius merita male plerumque aestimari solent, primum veram de partibus floris sexualibus ideam habuisse: GREWIVM quidem antheras recte partes masculinas habuisse; sed in Syngenesiae floribus minus recte pistillum dicere masculinam partem. CAMERARIUM deinde, vti iam KOELREYTERVS probauit supra, suis experimentis, itemque IOANNEM FRIDERICVM BURKHARDVM, Iungianum inuentum confirmasse.

Tertia sectione, ex motu radice versus pinguem terram, adscensu caulis, motu multiplici foliorum, florumque adscensu probare iannitur, esse motum arbitrarium atque sensum in plantis, quum adsint obseruata, (quae vero Cl. Auctor non commemorat,) motum non oriri, neque impediri a causis internis. (Interim negari non potest frigore et calore, humida aut sicca tempestate magnopere vel mutari, vel tolli motus diuersos, in plantis.) Perperam ideo plantis denegari sensum, inquit, quoniam neruis careant, vel vitam, cum circulo humorum priuentur; ad haec medullam plantarum cum ramis, neruis esse analogam, neque vitam

p. 190. cogitari posse sine sensu. Causam denique irritabilitatis, motus voluntarii, et sensus, esse substantiam, a materia diuersam, atque iuxta omnia analogiae praecepta esse animam vegetabilem. Mechanismum plantarum, neque ad praecepta
dynamica

dynamica neque physica, sed ex organisatione, vi actiua in motum posita, explicari debere.

Nos nostrum consulto suspendimus iudicium de hac denuo, multoties tamen ab aliis philosophis iam dicta, de plantis opinione: phaenomena autem congrue ad LINNAEI, Phil. Bot. §. 133. p. 88. HALLERI et LUDWIGII praecepta explicari posse existimamus.

8. *Observationes Botanicae*, Auctore EODEM. Pri. p. 193. mo novas species describit, ut *Verbenam obletiam*, p. 194. tetrandram, stigmate bifido, caliceque quinquies aristato. Indicata iam haec planta supra *) a nobis est, cum a ROZIERO collectas tractationes recensebamus: *Oenotheram repandam*, foliis inferius pro- p. 198. funde sinuato dentatis superius plerumque integris ovatis tomentosis. Similis haec est *Oenotherae sinuatae* LINN. Mantiss. II. p. 228. Syst. Nat. XIII. p. 296. sed differt foliis omnibus summe repandis, sessilibus et amplexicaulibus, atque eo, quod diu dormiat, noctu autem vigilet, quod contrarium in *O. sinuata* reperitur iis denique characteribus, qui in definitione indicati sunt:

Cotyledonem integram; octandram, foliis omnibus integris magnis crassis, cochleatis margine aut integro, aut parum crenato floribus quadrifidis. In eo praesertim a *Cotyledone laciniata* LINN. differt, quod *integra* multos ramos floriferos protrudat, *laciniata* autem vnicum tantum caulem floriferum. In Catalogo horti Parisiensis manuscripto species haec iam indicatur, *Cotyledon aegyptiaca frutescens foliis subrotundis, flore coccineo umbellato*. Ill. ADANSONVS *Kalanchoe* nominat, et a *Cotyledone* hanc et *laciniatam* separari vult: *Arenariam muscosam, caule repente, flore longe pedunculato, unico nudo*,

*) v. comm. nostr. Vol. XXI. p. 276.

nudo erecto: foliis oppositis ouatis, petiolatis, vltimis sessilibus, inferius glaucis, superius villosis. Forte ab Ill. HALLERO *) indicata est. Martio floret. *Nepetam mollem*, verticillis pedunculatis, trunco adpressis, crassissimis, tomentosis foliolis oblongo lanceolatis angustis: differt a *N. violacea*, quod procumbens, et tomentosa sit, bractaeque angustissimae, lanceolatae.

P. 235. *Alceam procumbentem, caulibus procumbentibus, foliis petiolatis, aut erectis, aut patentissimis*. Propinqua est *Maluae roseae*, folio subrotundo etc. MORISONI Hist. Plant. P. II. p. 524. differt tamen in eo, quod haec fere nullos, *Alcea procumbens* vero multos habeat caules: interim tamen Cl. Auctori hae duae plantae vnam eandemque speciem constituere videntur.

P. 244. *Ambrosiam fruticosam*; cui masculi flores compositi sunt, et stamina tota in tubum cylindricum connata, vt inde, *monadelpho* — *syngenesia* oriatur: feminei, infra masculos in vna spica. Propensus est Cl. Auctor, vt nouum genus ex hac specie constitueretur, cum vero reliquas *Ambrosias* disquirere Ei non licuerit, differentias indicat. *Ambrosiae fruticosae* receptaculum est paleaceum, femineis floribus nullus calix, germina autem duo, stili duo et stigmata quatuor, nux bilocularis, et semen oblongum. Quae omnia in *Ambrosiis* alia sunt, vt ex LINNAEI Generibus cuique cognoscere licet. Specificum characterem hunc tradit Cl. Auctor

P. 247. *Ambrosia fruticosa* trunco lignoso, ramis herbaceis, spicis solitariis multis; quibus differentia fructificationis, iam indicata addatur.

Nouum

*) Hist. Stirp. indig. Helu. p. 386. sub no. 877. Alsine, caule erecto, prostrato, foliis ouatis, a qua tamen differt, cum, HALLERO ipso auctore, sit tenerior, et pedunculis longioribus, foliis lanceolatis instructa.

Nouum genus præter *Spielmanniam*, fecit *Pyre-* p. 237.
thrum, quod inter *Spilanthum* et *Bidentem* medium
 esse vult; caractere hoc: *Receptaculum conicum, pa-*
leaceum, paleis persistentibus, corollis quadrifidis fac-
pius quinquefidis mixtis. A Cotula, Eclipta et Verbesina
 præcipue differt, delectu florum femineorum. Huic
 generi species has subiicit: 1) *Pyrethrum bidens*, co- p. 241:
rollulis omnibus quadrifidis, foliis ovatis, parum re-
pandis hinc inde crenatis. Haec noua species est,
 a *Cotula pyrethra* LINN. Mant. I. (quam in Syst.
 veget. XIII. omisſam, vel consulo neglectam de-
 prehendimus) differt foliis carnosissimis flore luteo.
 2) *Pyrethrum spilanthum*, quod est *Spilanthus olera-* p. 273.
cea LINN. quae etiam a CL. IACQVINO in horto Vin-
 dobonensi Vol. II. p. 63. tab. 135. *) descripta et de-
 picta est. *Pyrethrum acmellam*, quod est *Verbesi-*
na acmella et *pseudo acmella* LINN.

Praeterea characterem genericum *Lantanae* p. 220.
 mutauit et correxit ita: Flores multi, longi, in ca-
 pitulum oblongum pedunculatum collecti. Calix,
 antherae et stigmata minima. Drupa tribus locu-
 lamentis composita, quorum duo superiora semen
 continent. Species huius generis assumit sequentes,
 quorum synonyma, descriptiones et icones dat, et ab
 aliis data emendat. *Lantanam trifoliam* LINN. *Lanta-*
nam involucratam, caule inermi lignoso, foliis op-
 positis, orbiculatis, leuiter crenatis, spicis foliosis,
 floribus carneis mutabilibus. PLUKEN. *Almag.*
Tab. 114. f. 5. *Lantanam flauam*, foliis cordato p. 225.
 acuminatis, rugosis, pilosis, profunde crenatis,
 crenis repandis: corolla flaua non mutabili. DILL.
hort. Elth. tab. 57. f. 66. *Lantanam splendentem* p. 226.
 foliis ovato oblongis, splendentibus, floribus flauis,
 in croceum colorem mutabilibus. DILL. H. E.
 t. 57.

*) Indicabimus pretiosissimum hunc librum, vti et *Flo-*
ram Auftriacam RIVSD. proxime.

t. 57. f. 67. *Lantanam mistam*, foliis ovato acumina-
tis rugosis asperis colore florum a croceo in
purpureum sese mutante DILL. H. E. tab. 56. f. 64.
Lantana camara foliis ellipticis, non multum rugo-
sis parumque asperis, ramis iunioribus aculeatis,
colore floris e citrino in rosaceum mutabili DILL.
H. E. p. 65. tab. 56. fig. 65. *Lantanam sanguineam*
caule aculeato, aculeos tractu temporis deponen-
te, colore sanguineo, limbo florum solo ex colore
croceo in sanguineum se mutante. *Lantanam acu-
leatam* LINN. Pluribus ostendit Cl. Auctor in Lan-
tanae speciebus colorem florum certum praebere
signum specificum.

p. 204. Praeterea etiam *Teucris* tredecim species ad
exempla ex horto Palatino describit, *Teucrium Asia-
ticum*, *masliense*, *scorodoniæ*, *marum*, *multiflorum*,
flavum, *purpurascens*, seu *flavum* var. (β. LINN. lu-
cidum, virginicum, chamedrys, lusitanicum et poly-
cephalon, quod BARRELIERS *) habet; est hoc ca-
pitulis multis, per totum ramum pedunculatis, im-
bricatis oblongis: calice dentibus rigidis, erectis,
inaequalibus et summe villosis; staminibus distan-
tibus, flore incarnato rubro. Ex his descriptis plan-
tis, delineatae sunt novae species, quas diximus, de-
inde *Teucris*, *asiaticum*, *Masliense*, *purpurascens*, lu-
cidum, virginicum, polycephalon; *Pyrethrum spi-
lanthus*, *P. Bidens*, et *P. Acemella*.

p. 267. Vtrique huic sommentario Cl. Auctor adnota-
tiones quasdam addit, in quibus vel recentissima
botanicorum observata cum suis comparat, vel
quaedam certius definit, quorum notatu digniora
nos suis locis inseruimus.

9. De

*) Plant. p. Galliam et Ital. obseru. pag. 35. n. 338
lc. 1083.

9. *De generatione Filicum observationes, Auctore* p. 275.

Cl. DE NECKER. Cl. Auctor, cuius merita in botanicam ex aliis scriptis, deliciis nempe Gallicis, et Physiologia muscorum, quae etiam a nobis indicabuntur, satis cognita et perspecta sunt, in hoc commentario notiones illic demonstratas ulterius confirmare studet, atque negat, omnibus plantis esse datas partes sexuales, neque vlla in iis reperiri signa foecundationis.

Prius suas tradit observationes, postea rationes et definitiones fructificationis in filicibus ab aliis datas recenset: quae, cum mirum in modum a se invicem discrepent, incertam omnem de sexu filicum esse doctrinam, demonstrent. Cl. Auctor mauult, p. 286.

Cryptogamiam LINN. dici *Agamiam* s. *Pseudogamiam*, cum in iis plantis sint limites vegetationis, ut in vermibus, ab Ill. MÜLLERO descriptis, animalitatis: iisque animale et vegetabile regnum attributis physicis iisdem vniri: Se nouissime observasse corpora organisata, in quibus signa sint mineralis et vegetabilis; alia, quae vegetabilia et animalia simul sint, ideo, quod vegetent, et crescant succo nutritio, qui iuxtapositione iis adhaereat, et origo eorum tam vegetabilis, quam animalis sit: Quenam autem haec sint corpora Cl. Auctor nondum indicat.

Omnia corpora organisata oriri, vel concursu p. 287: duplicis sexus, ut animalia maiora; vel sine foecundatione, sola evolutione, uti vermes, polypi vulgo dicti, et cognita vegetabilia: non itaque opus esse copula in plantis. Plantas in duo ordines distribuit, quorum prior viuiparas comprehendit, alter ouiparas. Oviparae 1) vel se continuant attributis visibilibus, i. e. si semen quadam parte adhaeret plantae, a qua oritur, vel inuisibilibus, si principia plantae latent sub terra, donec quodammodo

aucta sint: 2) vel floriferae sunt, sed semina non proferunt; 3) vel ne vestigium quidem fructificationis ostendunt. Viuiparae 1) quaedam attributa ostendunt, quae pro mare et femina habentur, etsi minime experientia id probatum sit. 2) vel in extremitate aut folii superficie partes habent, quas systematici fructificationis esse dicunt. 3) vel parte fructificationis, et semine carent.

p. 290. Etsi Cl. Auctor MORISONI, TOVRNEFORTII et DILLENII experimenta, quibus ex pulvere filicum nouas stirpes eiusdem generis nasci viderint, non negat: dubitat tamen semper hanc rationem locum habere: nam ipse cum puluere *Osmundae regalis*, *O. lunaris*, *Ophioglossi vulgati* et *Pteridis aquilinae* idem experimentum instituit, quod tamen successu caruit *). Contra vidit in duabus diuersis plantis, quas vero, quod dolendum, non nominat, versus extremitatem partis carnosae protuberantiam cinctam extremitate inferiore cauliculorum plantae solitarium. Perforabat haec protuberantia quasi cuticulam, ita, vt aucta fieret planta, similis ei, a qua producta erat. *Pteridis aquilinae* substantia carnosae nuda est, atque fibris interstincta, et producit aliam, quae verticaliter ad sex pollicum longitudinem sub terra ascendit, propriisque radicibus instruitur: ex qua duo, nudi, plumis similes, albescentes ramuli oriebantur, qui euoluti plantam integram offerebant, eademque pars verticalis postero anno nouas plantulas producebat: atque ita propagatio continuatur, donec substantia corticalis plane sit exhausta. Quodsi filicis huius

pars

*) At vero non licet propter experimentum, quod effectus nullus sequutus est, dubium reddere euentum alius experimenti: quoniam multae causae adesse possunt, quae successum impederint, quibus sublatis euentus rei felicius futurus esset.

pars carnosa in locis cultis aratro aut alio modo transuersim in plura frusta disseccetur, multiplicatio augetur. In quolibet frusto enim collectio novarum plantarum latet, quae non nisi nutritione egent, ut euoluantur: numerus indiuiduorum, quae ex singulo frusto oriuntur, a substantia corticali pendet, et a multitudine vasorum, succum nutritium sugentium. Quae cum fiunt, substantia corticalis denuo formatur, et augetur, ita, ut hoc modo generatio continuetur, absque pollinis fecundatione.

Osmundae regalis pulvis satus, ut diximus, non germinavit, sed ex plantis in cespitibus iuniores plantulae productae erant. Non enim posse, ait Auctor, plantam ex semine natam, primo anno iam in cespite collectam reperiri. Reliquae plantae huius classis *Polypodium mas*, *femina*, *fragile*, *dryopteris*, et similes *Osmundae regali* nectuntur in generationis ratione. Squamas in *Polypodio mare et femina* defendere putat substantiam corticalem a terrae iniuriis. Pars carnosa *P. dryopteris* est inaequalis, atque rugas fertiles emittit, ex quibus novae plantae fiunt. *Polypodium vulgare* similiter in parte carnosa, subterranea squamis, cingitur, quae postea nuda fit, et tuberculata, tuberculis primo truncatis, post conuexis: tubercula haec sunt principia novorum indiuiduorum.

His praemissis *Marfilaeae* characterem dat, qui p. 296. Linnaeano est plane contrarius: *Marfilaeae*, pro *mare* pili tres, aut quatuor articulati ab initio versus apicem incurviusculi, dein rectiusculi, ex papillis singulis supremas foliorum paginae egredientes. Pro *femina* globi in medio radicum infimae paginae, solitarii vel plures, in quorum cavitates corpuscula plura. *Gemmatio* ex apice plantae ba-

fique laterali oppositorum foliorum, solitaria, ovata, ac pediculata. Speciem, quam vnam tantum assumit, dicit M. *Saluinioidem*, foliis oppositis, vtrinque pilosis, longe radicatis globiferis: tab. XIX. picta est. Omnino itaque LINNAEO repugnat, atque negat antheras et stigmata, eosque glomerulos, vel stylos, quos LINNAEVS in Mantissa p. 506. describit, nihil esse, nisi eminentias foliorum pilis instructas. Comparat iam GVETTARDI observationes cum suis iisque adsentitur, praeter quod negat in globulis maioribus et superius sitis contineri antheras, et in minoribus et inferioribus pistilla, uti GVETTARDVS contendit: nam fecundationem sic non fieri posse, cum insuper globuli hi nunquam dehiscant, pistillaque careant stylo et stigmatibus. Praeterea separandam existimat Auctor *Marsilaeam* a filicibus, quoniam et eae partes, quas loco antherarum et pistilli habet, alia ratione structae sunt, et, quod praecipuum est, quoniam principia novae plantae non circinata s. convoluta sunt, uti in filicibus, sed eo modo se evoluunt, quo plures leguminosae plantae.

P. 303. *Zaluzianskiae* *), nomine intelligit *Marsilaeam quadrifoliam* LYN. cum characteres omnino a priori genere differant. Est enim huic corpusculum commune ovale, coriaceum, biloculare, planiusculum filamentum terminale ad latus plantae, duo corpuscula, quae sexus uterque putantur. *Gemmatio*. Initialia plantae coarctata, circinata, semper praesentia. Speciem dicit Z. *marsiloidem*, foliis terminalibus quaternis vtrinque glabris, capitulo petiolarum solitario.

Iam

*) Dictum hoc genus est, in honorem ZALVZIANSKY, Botanici Poloni: qui *methodum* herbariam, 1592. Praegae edidit.

Iam de *Equisetis* agit Cl. Auctor, quae duplices p. 304. furculos, alios subterraneos, quos alii perperam radices nominent, alios extra terram emittere dicuntur. In quolibet articulo, si is transsecatur, medio foramen, cinctum parvis punctis sub forma radiorum, conspicitur. In peltis caulis floriferi *Equiseti* continetur pulvis, qui, ipso Auctore fatente, microscopio disquisitus, elastica vi pilorum, quibus affixus est, exsiliat. Saepe ex sureculo subterraneo nihil nisi caules steriles, sine capitulo florifero germinant: systematicos itaque inductos esse in errorem, opinantes, caules floriferos et steriles ex diversis nasci radicibus.

Recensitis et impugnatis HALLERI, OEDERI, P. 309. ADANSONI et LINNAEI definitionibus de partibus fructificationis in equisetis: putat ex surculo subterraneo, tanquam parte essentiali, reparari perpetuo plantam, unde gemmae protrudantur, et cuius fertilitas non solum a quantitate vasorum nutrientium in articulis positorum, verum etiam a congruo situ ipsius surculi pendeat. Si enim nimis profunde sub terra latet, principales partes evolui nequeunt. Hos surculos subterraneos in *Equiseto*, uti quoque in *Tritico repente*, esse *Hydras* regni vegetabilis. Denique Equiseta a filicibus separari vult, propter fructificationis diuersam rationem, seminaque iis denegat. Ex his sequi putat Cl. Auctor Filices, Marfilaeam, Zaluzianskiam et Equiseta ex systemate sexuali esse excludendas, atque Filices polyparos esse, pulueremque in foliis reperiundum, non semen sed semini quidquam analogum esse. Depicta hic sunt Marfilaea, Equisetum aruense et hyemale.

10) *Observationes Gnomonicae*, Auctore Cl. p. 319. WALLOT.

II.

L'art du destillateur des eaux fortes. Par Mr.
DE MACHY à Paris MDCCLXXIII. fol. c. fig.
aen. 12. pagg. 198.

i. e.

Ars destillandi spiritus acidus. Auctore Cl. DE
MACHY.

Continetur hoc opere non solum, vt inscriptio docet, ars destillandi spiritus acidus vitrioli, nitri, salis et aceti, sed exhibentur insuper praecepta in copiosiori praeparatione spirituum inflammabilium, aromaticorum, acidorumque dulcificationum; nec non oleorum aethereorum et camphorae, aquarum porro abstractitarum obseruanda; et quae ad sicca quoque et solida producta chemica in copia elaboranda pertinent. Adiunxit praeterea Auctor tum officinarum, in quibus parantur, tum instrumentorum et enchiresium egregiam descriptionem, iconibus nitidis magis illustratam. In his vero recensendis non meri forsitan historici munere fungitur, qui, quae vel vidit, vel inaudiuit, enarrat; sed indicem agit atque magistrum, qui ipse experimenta cepit et cur sic potius, quam aliter procedendum sit, sedulo indagauit. Et quamuis Cl. Auctor modeste fateatur, quum, quae proponit, inuenta sint iam antea, ipsi nullam deberi gloriam, quam forte hanc, quod bene obseruarit, clare descripserit, et ad noua detegenda quaedam viam strauerit, est tamen et huius rei laus certe non vltima.

p. 20.

Seligimus vero ex toto opere quaedam, quae in communes vsus cedere posse putamus. Ad aquam fortem parandam laudat potissimum argillam

lam gryseam striis rubris intercurrentibus quasi marmoream redditam. Pluribus tamen experimentis edocet, non acido vitriolico, vt quidam putant, argillae tribuendam esse vim in expellendo acido nitroso vel muriatico. Quibus artificibus puriore, quibus impuriore aqua forti opus sit, enarrat. Ace. P. 36. to destillato cuprum inesse spiritus salis ammoniaci detegit, stannum color opalinus. Enarrat modum P. 36. e sulphure parandi acidum vitrioli.

Bene obseruat liquorem vinosum, e quo velis p. 65. parare spiritum vini, ebullire debere, alias merum obtineri phlegma, quale semper praecedat spiritum vini; inde vero, paullo, vt videtur praecipitanti, infert Spiritum vini vino ipsi nondum inesse, sed produci demum inter destillandum actione caloris in quasdam partes vini iam fermentati.

Purificationem camphorae enarrat multis. p. 76. Alia Summatrana est, alia Borneensis. Vltima vnguinosior, minus sicca, ex frustulis paruis solitariis, semipellucidis fragilibusque constans, calore penetrantem odorem diffundens, tardius, sed cum diuturnitate ardens et extinctionis difficulter capax. Officina pro camphora depuranda Amstelodamensis aream sistit quadratam, decem fenestris, suis valvis claudendis, nimirum a quolibet latere tribus et in aditu et regione aditui obuia duabus, collustratam; in istius areae interioribus viginti exstructi sunt fornaces, octo nimirum, in vnoquoque latere et quatuor in regione foribus contraria. Bini quilibet furni communi vtuntur foco, quem et commune tectum aperit. Cinerarium valde humile. Foci ianua latior, quam altior. Ad singulum furnum parietibus adfixum haeret thermometer. A latere vtroque forium duo mortaria ferrea consti-

tuta sunt, in quibus vtraque camphorae species commiscetur. In medio mensa reposita est et promtuarium vasorum. Vasa, in quibus camphora depuratur, sunt cucurbitae maiores e vitro tenui albo capacitatis decem vel octo saltim librarum, ad collum inque basi planae, colloque instructae, quod tres quatuorue pollices patulum est.

- p. 89. Essentiale purificationis camphorae requisitum versari monet Auctor in inueniendo temporis momento, quo substantia volatilis liquefacta in vapores abire incipit. Nunc vero esse ait apertis valuis fenestrarum refrigerium admittendum ad partem superiorem phialae, quo condensati vapores praebeant firmam basin, cui et subsequuti vapores sese adiungant, qui alias in fundum vasis refluere.
- p. 89. Spiritum vini ab odore, quem ex commixtione olei aetherei contraxit, quae non raro fieri solet, liberare docet adiectis libris duabus cinerum fermentitiorum ad duodecim pintas spiritus sic aromatizati; quae inuicem destillata fundunt quidem vnam pintam odorati spiritus, cui vero ultra novem purissimi spiritus vini succedunt.
- p. 92. Aquae stillatitiae seruandae sunt in lagenis non nimis oclusis, non subere, sed charta leuiter obturatis, quae alias facile corrumpuntur. Asseruatione quoque perit odor empyreumaticus, quam alias fugat quoque lenior calefactio et subsequens magnum refrigerium. Fallax examen spiritus vini fieri posse probat per alcali fixum, si multus tartarus vitriolatus insit; et per puluerem pyrium, si in cochleari ad nimiam altitudinem acruus eius extruatur.
- p. 102. Caementum aquae fortis est argilla in destillatione spiritus nitri indurata in formam lateris rubri, bene

bene cocti, salia tamen sua adhuc continens. Utuntur eo ad sternenda atria pauimentarii et ad colorum in plantis varietatem producendam olitores.

Terram ad polienda specula et alia corpora, p. 103. quae splendore debent, vtilem esse caput mortuum a destillatione spiritus nitri cum vitriolo residuum, rubrum, elutriandum elixiuandumque, licet nondum elixiuatum melius sit, significat.

Salis mirabilis GLAUBERI libras triginta quin- p. 112. que obtineri posse ex libris viginti in aqua soluti capitis mortui, quod relinquunt viginti quinque librae salis culinaris cum duodecim libris olei vitrioli destillatae, confirmat. Et Cl. MONTET experimenta laudat, qui ex cineribus tamarisci magna in copia sal istud Glauberianum eduxit. In sale SEIGNETTE quaerit, cur nulla crystallorum figura aequiuoca fiat, si quidem, vt statuunt recentiores chemici, in cremore tartari verum alcali sit vegetabile? Cur istud non mutet figuram? aut quid demum ipsi hic eueniat?

Sal ammoniacum, Aegyptiaco simile, parari p. 120. docet ex muria salis et spiritu vrinoso, obtento ex destillatione substantiarum animalium, scilicet laciniarum panni, serici, lanae vetustae, ossium, similiaque. Et quamuis albidius sit Aegyptiaco, cum fuligine careat, atque hinc a stannariis aliisque artificibus repudietur; monet tamen et horum vti- bus adaptari posse quarta fuliginis parte addita.

Francogallorum *Eau de Luce* parari Auctor docet ex spiritus salis ammoniaci caustici singulari lege parati libra vna et tincturae sequentis vncia dimidia inuicem commixtis. Pro tinctura nimi-

rum conficienda recipiuntur Olei succini rectificati drachmae duae, Balsami de Mecca drachma vna, Alkali fixi per horae quadrantem in mortario tritum vncia dimidia, quae mixta digeruntur cum spiritus vini vnciis octo. Spiritum volatilem autem sic iubet elaborari: vt calcis viuae libris duabus vna aquae infundatur; mixta stent per noctem, mane ponderanda, quo quicquid libris tribus desit, aqua adfusa restauretur. His dein admiscetur salis ammoniaci probe triti libra; destillatio fiat ex retorta ampli colli, quod charta intus obtecta defenderat ab inquinatone, dum massa destillanda immitteretur. Abstrahatur autem libra vna, calore sensim augendo.

In parando sale ammoniaco volatili cretae et
P. 128. alcali vegetabili praefert sodam. Postquam vero Sacchari lactis Helueticici et Lotharingici, salis Acetofellae, Succinique olei ambrae et bituminis Iudaeici ex Succini oleo praeparationem exposuit, in Belgio consuetam, agit de purificatione Boracis. Transfit deinde ad praeparata antimonialia et Mercurialia.

P. 150. Cinnabarin minio adulteratam cognosci posse monet ex flauore, quem concipiat vitione relictus puluis. Mercurium sublimatum corrosiuum parari Amstelodami et in Anglia methodo Cl. BOVLDOVE. Criminationem de arsenico ipsi addito, quippe quod nullius esset vtilitatis, falsam esse iure asserit.

Ostendit compendia, quibus Belgae vtuntur
P. 157. in conficiendo mercurio dulci. Vtrum mercurius praecipitatus ruber minio adulteratus sit, ignis tortura sola non detegit, flavescit enim etiam purissimus; detegit vero eius cera impastati fusio ante flammam lampadis flatu directam in carbonem excavatam, cui fundenda massa inhaeret. Sic enim mercurius auolat, minium vero in globulum plumbum restituitur. Praecipitati albi mangonium per amyllum

amylum vltio detegit, quae carbonem relinquit; cerussam vero admixtam flauedo prodit, quam calx in vltione residua, auolante mercurio, concipit. Reliqua pertinent ad praeparata plumbi, minium scilicet vtrumque, lithargyrium, cerussam, saccharum Saturni, porro ad viride aeris, alumen vltum, atramentumque fumosum.

III.

RVDOLPH AVGVSTIN VOGELS, *weiland Doctor der Philosophie und Arzneywissenschaft. etc. Lehrsätze der Chemie ins Deutsche übersetzt und mit Anmerkungen versehen von IOHANN CHRISTIAN WIEGLEB Apotheker in Langensalze. Weimar bey Carl Ludolf Hoffmann 1775. 8. Seit. 648.*

h. e.

Institutiones Chemiae, Auctore Cl. VOGELIO; in vernaculam versae et animaduersionibus ditatae a IO. CHRISTIANO WIEGLEB, Pharmacopoeo Longosalsiano.

Quum vtique multa contineat, succincta ceteroquin breuitate rerumque copia placens b. VOGELII institutionum chemicarum opus, quae ab experimentorum fide desleat penitus, vel cum aliqua demum restrictione admitti possint, neque in lingua vernacula adesset aequae rerum locuples compendium chemicum, gratus sine dubio plerisque erit, Cl. WIEGLEBII, de chemica arte, multis iam modis, maxime vero ingenuitate sua, meritissimi labor, quem in vertendo et emendando VOGELII libro posuit. Pertinent autem emendationes istae inprimis ad receptas hactenus opinionones

niones de eductis atque productis chemicis, ad quas internoscenda in praefatione vt signum certissimum, eductorum difficillima vel adeo impossibilia, productorum perquam facilis resolutio in partes constitutiuas adfertur.

De b. VOGELII laboribus, vtpote alibi *) laudatis non opus est, multa referri. Versabitur igitur potissimum industria nostra in recensendis iis, quae Cl. WIEGLEBIUS adiecerit correxeritque.

- p. 11. Igitur *Gummi Copal* praecunte LEHMANNO ad bitumina refert et plumbo, stanno, ferro, cupro nomen metallorum perfectorum, quamuis ignobilium, recte vindicat. *Platinum* forte iam HENCKELIO notam fuisse coniicit. Mercurii fluiditatem ab intime immixta portione aquae repetit; id quod eo magis, miramur, quum in admittendis partibus constitutiuis, quas non fidissima observatio confirmat, sed ingeniosa excogitatio inuenit, seuerus alias iudex sit. Omnem plantarum efficaciam ab aethereis ipsarum oleis pendere recte reiecit. Saponaceum quorundam vegetabilium principium, rarius ex oleo cum acido sale iuncto, frequentius vero ex alcalino sale ipsi nupto nasci iudicat.
- p. 45. Pro elementis corporum chemicis vulgaria habet quatuor; pro terris simplicissimis, calcaream, magnesiā, aluminosā et silicinā, quarum doctes describit. Primariam terram cinerum plantarum calcaream esse credit et argillaceam, quum selenitem atque aluminis crystallos praebet; negat igitur eius indolem silicinā; vtque putamus, recte. Vitrescibilis terrae vocabulum ipsi displicet, si proprium esse debeat silicinae, quae omnium minime eo nomine digna est. Principium salinum

*) v. comm. nostr. Vol. VI. p. 120 sq.

salinum vniuersale, ex quo reliqua salia omnia pro-
gignantur, haud admittit, sed in ignis, terrae et
aquae connubio salium natales quaerit, aut adeo
in sola luminis materia, quae cum ignea conueniat,
ponit. Acidum peculiare aereum negatur, multo-
que magis natura eius vitriolica.

Phlogisti accuratior exhibetur descriptio. Arse- p. 72.
nicalia principium terraeque mercurialis BECCHE-
ri exauctorantur. Praeter alcalina salia, vt ex aliis
Nostri scriptis constat, etiam spiritus vini inter
educta refertur argumento odoris aetheri in seca-
li et fructibus horaeis obuui, vt fermentatio tantum
euoluat, non vero generet.

Salia quoque corporum media in eductorum p. 98.
classe ponit. De igne vberrima legitur animad- p. 112.
versio, cui etiam inest historia magnae istius con-
trouersiae Blackianorum atque Meyerianorum *)
circa causticam vim calcis viuae; cuius quidem con-
trouersiae vltima diiudicatio haec est, vt cum leui
immutatione vtrique inuicem conciliatur, calxque
viua dicatur corpus aere vacuum, sed materia ignea
larga repletum.

Bolo et Argillae eatenus inesse dicit vim aci- p. 181.
dum nitri et salis exturbandi, quatenus vitriolicum
contineant acidum. Recentia odorifera vegetabi-
lia aut parum concidenda aut plane non sunt, in-
primis, si ex concisione odoris gratiam perdant.
Optimus index apti gradus caloris destillatorii, est,
si recipiens vas non calefactum est. WEIGELII
mercurius e spiritu vini gallici obtentus et amalga-
mationi auri impensus in dubitationem adducitur.
Laudatur quoque ratio parandi aquas stillatitias in
vesica ad tertiam vnam partem aqua impleta ex
vegetabili sacco incluso, quem aqua tamen haud
atingat. Cohobatio reprobatur. Vt de iusta olei
aethe-

*) v. comm. nostr. Vol. XVIII. p. 481. 484. 489. 492. 494.

aetherei copia indicari possit altera destillatione opus est, reaffusa aqua in priori obtenta ad novam vegetabilis portionem. Exsiccatæ herbae plus olei aetherei praebent, quam recentes eiusdem ponderis, quia in recenti statu et nondum siccatæ maius pondus habebant.

p. 204. Olea aetherea super calce viua vel sale alcalino abstracta neutiquam mitescunt, immo acriora evadunt et quodammodo destruuntur. Olea expressa aetherea citri, aurantium et bergamottae ab iisdem destillatis differunt admistione substantiae resinosa mucilagineae, quae ipsa paullo set mitiora et gratiora et minus in vini spiritu solubilia reddit. Viridem colorem, quem oleum balsami de Copaiua vel iuniperinum aliquando contrahunt non tam ex vesica cuprea repetit, quam potius ex viridi aeris, quod forte enatum est in canali cupreo per vas refrigeratorium eunte, alias enim semper nasceretur necesse esset in omni destillatione ex vesica.

p. 219. Crystallinam substantiam, quam olea aetherea deponunt, modo oleum crystallino modo coagulatum; modo sal verum, modo camphoram esse comprobatur, simulque mentionem iniicit salis essentialis olei macis. Ad olea ab aquis separanda sal culinare his solutum facere; ex oleis per aetatem inspissatis et cum recenti vegetabili destillatis nondum corruptam partem tantum euolui, neutiquam vero accessu noui spirituosii principii ditari omne, multo minus restitui. Nullum verum discrimen esse inter Alcohol ex spiritu frumenti vinique. Oleosas spiritui vini partes inesse admittit ita et aquosas; acidas vero, utpote nullius idonei argumenti fulcro innitentes, reiicit, omnemque vini spiritum putat esse oleum in aqua, modo haud imitabili, tenuissimo solutum.

Emendationem spiritus vini per abstractionem p. 272.
super offam nigram a destillatione liquoris anodi-
ni relictam amicus Nostro dubiam reddidit, ubi
plus amicitiae, si crederet Ipse, quam veritati tri-
buturus foret. Acidum salis essentialis urinae et
rubefacit syrupum violarum et cum creta feruet.

Quum ad expellendum acidum ex nitro semper p. 295.
velit facere ea tantum, quae acidum vitriolicum
continent corpora, necessario quoque recipiendum
erat etiam arenae, marmor, aliisque istud inhaere-
re. Sed cur acidum salis nitrosum eiicit? Scilicet
exsuperante in copia, si addatur, respondet Noster.
Cur vero etiam arsenicum? Vtrum et hoc acido
vitriolico scatet? Videtur certe hac in re paullo
citius decretum fuisse. Origo vitriolica acidi salis
et nitri recte reiicitur et iure statuitur, acidum
quoduis sui generis esse, nec ab alio quodam de-
riviandum. Acetum aequè pertinet inter educta, p. 332.
atque Alcohol; hoc tamen aceto, ut pars necessa-
ria, non inest. Origines acidorum vegetabilium ex
mineralibus, multoque magis similitudines meris
pigmentis innituntur. Hombergiana tentamina circa
inueniendam acidi principii in spiritibus acidis co-
piam non accurata sunt, nisi aeris inter effervescenti-
um diffugientis iactura vna rationibus infertur.
Ipsam naphtham non habet pro producto, fatetur ta-
men arctius cuilibet inhaerere acidi quicquam quo-
cum parabatur. Loco octo partium Alcoholis ad spi- p. 364.
ritum nitri concentratiorem dulcificandum duode-
cim recipiendae sunt; et, ut ex residuo spiritus salis
ammoniaci saturatum sal digestivum SYLVII obti-
neamus, tres potius salis alcalini fixi, quam duo.

Offa HELMONTII nil videtur nisi Spiritu vini p. 381.
separatum alcali volatile. Pro parando sale urinae
fusibili laudat methodum Cl. BUCHOLZII, qui illud
confecit ex residuo urinae, ad spiritus alcalini ex-
pulsio-

p. 432. pulſionem uſque deſtillatae calcinato, ſpirituque alcalino ſaturato et elixiuato, ſuccedente lixiuii cryſtalliſatione. Saturata calcis uiuae in acido ſalis ſolutio non mutat ſyrupi violarum colorem lactura, quam ſalia alcalina in igne patiuntur, partim referenda eſt ad aquam, partim ad eam portionem, quae in erucibula penetrat, ut iam alibi Cl. WIEGLEBIUS docuit*). Recte monet alcaliſationem nitri per ſulphur putatitiam eſſe. Alcalium origines primordiales denuo inculcat.

p. 439. Cur ſalis alcalini volatilis ratione ponderis plus abigi videatur ex ſale ammoniaco ope ſalis alcalini fixi, quam reuera ineſt, tribuit iure aëri, quem alcalinum ſal fixum adhuc in ſe continet. In duabus ſalis ammoniaci vnciis drachmas nouem cum ſemiſſe ſalis urinoſi veri contineri oſtendit, drachmas quinque vero et dimidiam, quas ultra largitur analyſis, ex aëris acceſſu eſſe. Volatilifatio ſalis fixi per oleoſa addita ſublimationis ope peracta negatur, et alcali tunc obtentum volatile eductis annumeratur.

p. 473. Recenſetur quoque praeparatio ſalis acidi HOMBERGII, HENCKELII, LEHMANNI, denique illius, quod Cl. WESTENDORFII**) ex duabus drachmis mercurii praecipitati rubri in vncia vna aceti concentrati ſolutis, ad ſiccitatem abſtractis et forti igne ſublimatis, floribus benzoes ſimile obtinuit. Salis ſedatiui natura ammoniacalis merito negatur. Sal ammoniacum ſecretum GLAUBERI vere eſt ſublimabile, non item vero terra foliata tartari, cuius eleuatio potius eſt vegetationis quaedam ſpecies. Salis mirabilis ac nitri cubici et vulgaris fuſio requirunt ignem, quo vaſa candent; nitrum flammans vero fuſionis verae non capax eſt; tartarus denique vitriolatus forti igne certe funditur, ut iam MARGGRAFFIUS docuit. Principium arſen-

*) v. comm. noſtr. Vol. XXI. p. 223.

**) v. ib. p. 218.

cale antimonii fictitium est. Incrementum ponderis calcium metallicarum ex igneis particulis sese adiungentibus repetitur. Parum antimonium p. 547. diaphoreticum cum sapone nigro detonare rectissime negatur. Pyrophorum, praeter sulphur, terram calcaream continere, festinantius scriptum est: et apparet ex sequentibus legendum esse: terram alcalinam, scilicet aluminosam.

Omniū solutionum causam ponit esse materiam igneam. Vim fulminatricem auri sic dicti fulminantis negat ex nitro flammante auro adhaerente explicari posse, quum etiam aurum ex aqua regia, spiritu salis et nitri confecta per aquam calcis praecipitatum hac virtute polleat. Menstruorum p. 593. vis solutrix in quaedam corpora ex partium similitudine declaranda Nostro videtur.

Sulphur antimonii auratum, HIRSCHINGIO p. 600. praeeunte, quamvis paullo mutata proportione praeparat ex vncia vna antimonii crudi, sulphuris limidia et salis alcalini fixi vnciis tribus inuicem confusis, dein contusis, aqua bulliente solutis et acido vitrioli diluto praecipitatis. Sic vna eademque praecipitatione optimum statim et tutum obtinetur. *Garayana* extracta essentialia parandi ratio, respectu salium essentialium plantarum, non penitus contemnenda videtur. Omnem praecipitationem nouam quandam esse solutionem, respectu p. 610. certe praecipitati non in vniuersum cum Nostro recipere possumus, quamvis in omni fere praecipitatione nouam solutionem fieri largiamur. Scilicet non semper cum praecipitato, sed cum menstruo pristino quoque fit coniunctio praecipitantis.

Amalgama ferri parare Noster docet ex mercurii sublimati corrosiui partibus duabus in spiritu salis solutis, quibus per vices sensim ingeritur pars vna limaturae martis purissimae. Mixtura p. 642.

calescit cum multo vapore et excusso croco martis rubro quodam atque decantato fluido verum amalgama remanet. Atque haec sufficiant speciminis loco excerpta ex iis, quae WIEGLEBIT industria Vogelianiis addidit.

IV.

IOSEPHI IACOBI PLENCK Chirurgiae Doctoris, nec non Chirurgiae, Anatomes atque Artis obstetriciae Professoris Caesareo - regii, publici ac ordinarii in Caesareo - regia Vniuersitate Tyrnauiensis. Primae Lineae Anatomes. in vsum praelectionum. Viennae apud Rudolphum Graeffer 1775. 8. pag. 309.

Proposuit Cl. Auctor, cui et alia bene elaborata et docta scripta, a nobis quoque indicata, debemus, anatomicum et quidem praecipua eiusdem dogmata tabularum forma et interdum quaedam physiologiae et pathologiae monita adiecit, ut inde statim usus anatomes appareret. Postquam quaedam in genere de anatomia Cl. Auctor disseruit, singulas eiusdem disciplinas pertractat ita, ut cuique elenchum doctrinae praemittat, deinde generalia eiusdem consideret, denique ipsas corporis humani partes, ad disciplinam singulam pertinetes, describat et in bonum ordinem disponat.

- Nunc ad singula, quae inprimis notatu digni iudicamus. Ex fibra simplici oritur filamentum, ex filamentis, textus filamentosus, ex hoc, laminae, ex laminis, tela cellulosa et ex hac formantur omnes humani corporis partes. *Syndesmosis* est symphysis membranacea e.g. in fetu coniunguntur ossa parietalia cum frontali syndesmosi. *Syndesmosis*
- p. 7.
- p. 19.
- p. 20.

ossis est symphysis ossea. Hac ratione concrevit acetabulum ex ossibus innominatis. Color ossium p. 22. varius est, mox albido - rubens in ossibus compactis, mox albido coerulescens in cranio, mox fusco - rubens in spongiosis, mox albus splendens in dentibus. Cuiuscunque ossis considerat situm, figuram, diuisionem, apophyses, cauitates, nexum, usum et reliqua. Cum de periosteo ext. p. 94. no loquitur, etiam periorbitam et peridesmum nominat. Cartilagine diuisit in *obducentes*, quae p. 95. caua et capita inuestiunt, in *interarticulares* et *unientes*, quae in immobili nexu manent, vt in nexu ossium pubis. Nomina ligamentorum partim ex WEITBRECHTII libris, partim ex aliis deriuauit.

In enumeratione musculorum adhibuit et nomina Albiniana et alia, nec non ad actionem musculorum optime semper respexit. Mitra aponeurotica p. 133. cranii musculos temporales et occipitales tegit, frontales vero illam tegunt eique incumbunt. Musculum lingualem proprium, cauatorem linguae p. 140. quoad actionem nominat. Cuticulam diuidit in ext. p. 173. timam siccam et intimam mucosam, quae etiam mucus Malpighianus appellatur. Oritur epidermis ex muco Malpighiano exsiccat; admodum porosa et insensilis est.

Vngues oriuntur etiam ex muco MALPIGHII p. 175. exsiccat, neruis et vasis destituuntur. In enarrandis visceribus etiam semper situm, figuram, diuisionem et cetera annotauit et musculos, vasa, nervosque harum partium indicauit. Splanchnologiae adiunxit considerationem et historiam vteri grauidi et fetus.

Sermoni de vasis adnexit circulationem sanguinis in fetu et apte inseruit quaedam de vasis lymphaticis. Contendit arterias lymphaticas p. 278.

cas non dari, sed omnia lymphatica vasa venosa esse. Finiuntur vel in ductum thoracicum vel in
 p. 280. venas maiores. Glandulae lymphaticae siue conglobatae sunt glomeres vasorum lymphaticorum tela cellulosa coniunctorum, in quibus haec arteriosa fiunt et iterum venosa facta exeunt. Dolendum est Cl. Auctorem in denominandis arteriis HALLERVM non secutum esse. De nervis breviter exposuit.

p. 300. Glandulas distribuit Auctor in *folliculosas, globatas, glomeratas et conglomeratas*. Glomeratae ex glomere vasorum sanguiferorum constant, praeditae sunt ductu excretorio, sed nullo cauo v. c. lacrymales et mammae. De globatis siue lymphaticis iam dictum est. Habent neque cavitatem, neque ductum excretorium.

V.

Differtatio nonnulla de liene sistens, quam Praeside IOHANNE FRIDERICO LOBSTEIN defendit Ioh. Iacobus Busch, Argentorati, 1774. 8. pag. 32.

CL. LOBSTEIN, cuius eximiam cognitionem anatomicam iam diu admirati sumus, et hic de re aliqua satis obscura, scilicet de physiologia et anatomia lienis, egregia monita, quae nullo modo praeterire possumus, exhibuit. Considerat primum inuolucra lienis, deinde internum visceris habitum, postea physiologiam et denique ex his quaedam corollaria pathologica ducit.

p. 4. Primum inuolucrum, quod ex peritoneo formatur et ex diuersis ligamentis colligitur, duplex, tenerum et extus laeve est. Lamina anterior omenti

amenti gastrocolici anteriorem partem lienis obducit; ligamentum verticale superiorem, sustentatorium inferiorem, et transversale, quod a diaphragmate originem accipit et etiam phrenicum appellatur, posteriorem. Quae peritonaei portiones sese unientes lienem inuoluunt. Duplicem p. 5. hanc membranam esse multi negarunt. MALPIGHIVS duplicaturam hanc primus in vitulino liene spectauerat, in quo Cl. Auctor etiam saepe numero vidit. Maceratione etiam in aliis lienibus duplicem tunicam detexit et vasa inter laminas decurrere animaduertit. Alterum inuolucrum idque p. 6. lienis proprium, mittit ad interiora visceris filamenta et laminulas, quae vasa splenica comitantur illisque robur conciliant.

Enarratis iis opinionibus, quas de fabrica lienaris visceris anatomici tradiderunt, ea refutat, quae iam RVYSCHIVS suo tempore docte reprehenderat. RVYSCHIVS enim veriora proposuit, ut eum HALLERVS et ALBINVS sequerentur. Assumit enim lienis fabricam talem, ut eam praeter nervos ex arteriis, venis et vasis lymphaticis compactam esse profiteretur et ultimas vasorum propagines succosas rotundas fasciculatim dispositas esse diceret.

Multos humanos lienes et quoque vitulinos p. 12. Cl. Auctor tam feliciter glutine animalium, cera, sebo mixta et resinis in spiritu vini solutis repleuit, ut materiam ex arteria per venas redientem et vasa lymphatica intueretur. Vitulinos aqua maceravit, humanos vero, detractis et remotis inuolucris, aqua, cui pauculum olei vitriolici addebatur.

Arteria splenica, datis ramificationibus ad pancreas, ventriculum et omentum in ipsam substantiam penetrat, alii rami ad profundam substantiae p. 13. partem

partem progrediuntur, alii vero in inuolucris flexuose migrant. Vltima vasa partim in penicillos, partim in ramos et arcus curuatos finiuntur. Ex horum arcuum tum parte concaua, tum conuexa progerminant rursus ramuli et penicilli ita, vt rete vasculosum oriatur. Rami, qui substantiam perrepunt illique immerguntur, non in multos ramos diuiduntur, sed iuxta longitudinem totam visceris minores minimosque edunt ramulos. Talis truncus, si ad extremum lienis peruenit, protinus in innumeros ramos diuiditur et in penicillos abit.

p. 15. Penicilli, qui ex trunco abeunt numero octenario interdum conspiciuntur et quilibet penicillus in duos et plures ramulos diuiditur, quorum quique iterum bifidus aut trifidus est. Penicilli, qui interna ornant, inordinatim posita sunt, illi vero, qui in superficie sedem habent, erecti sunt et cum papillis linguae conueniunt. Penicilli semper a se distant atque omnes arteriae in venas finiuntur, iis exceptis, quae vel in vasa lymphatica mutantur, vel ad nutritionem cellulosae et inuolucrorum impenduntur.

p. 16. Venae recedunt ab arteriis easque deferunt et immittunt inter quemuis penicillum eiusque ramos ramulum venosum. Qui cum sodalibus plexus formant, in quibus penicilli includuntur et ex his plexibus oriuntur venae, quae cum arteriis penicillorum communicant. Ex hac et maiori formatione plexuum oritur elegantissimum rete, ita, vt quaeuis areola quosdam penicillos includat.

p. 17. Ex hoc rete aliae venae arterias legunt, aliae, cum maior numerus venarum sit, vel maiori ramo inferuntur vel in truncum confluunt. Nonnullae arteriae etiam in venas mutantur et omnes venae ope transversalium ramorum anastomoses alunt et

novum

nouum rete pro penicillis componunt. Venulae ex retibus collectae maiores truncos arteriarum socios efficiunt, egrediuntur e liene et reliqui rami venae splenicae vsque ad hepar iam innotescunt. Fabrica lienis humani non multum a vitulino discrepat. Plexus neruorum splenicus a ganglio semilunari sinistro prouenit, cui associantur ramuli stomachici posterioris plexus et coeliaci. Vasa lymphatica in fatis magna copia obseruantur et in interna lienis superficie et inter duo eius inuoluta. Vasa illa collecta versus vasa sanguifera ingredientia progrediuntur et propinquas glandulas adeunt. Ortus vasorum lymphaticorum adhuc multa obscuritate obtegatur. Paucissima originem ducunt ex cellulosa tela, ex arteriis sine dubio plures, quam ex venis.

Nunc ad physiologica animum vertit atque, ut illi, ex sanguine venoso colligit, sanguinem in liene attenuari. Sanguis enim per longum tempus in liene retinetur perque retia reptat ibique conquassando attenuatur; si vero in venas patentiores venerit, ne plane subsistat, a sanguine a tergo veniente propellitur; vibratio arteriarum vicinarum, motus diaphragmatis et aliarum partium etiam sanguinem promouent. Quærit Cl. Auctor: anne sanguis lienalis ob moram et calorem et ob particulas putridas, quas a colo accipit, resolui, semiputridus fieri neque amplius coagulari possit? Respondet vero his ita, ut dicat, primum humores nostros, si modo leuissimam actionem experirentur, non resolui neque lienem ab actione vasorum liberum esse; deinde particulas coli putridas etiam non magnam noxam afferre posse, colon solummodo apice inferiori lieni adhaerere, lienemque a pinguedinoso vapore omenti ita obliniri, ut resorptio particula-

rum putridarum arceatur; in obesīs denique liēnem ita pinguedine esse cinctum, vt colon nullo modo tangat. Etiam finem Cl. Auctor non percepit, cur lien particulas putridas a colo reciperet.

- p. 22. Experimentis explorauit, sanguinem venae cae vae mox coagulari et post horae spatium etiam lienalem sanguinem coagulabilem esse atque serum a cruore separari obseruauit et quidem adhibito sanguine hominis laqueo suspensi beneque valentis. Autumat igitur illos, qui sanguinem lienalem in homine non coagulabilem assumerunt, cadauera morbosa et iam putrida disseuuisse. Destillationem sanguinis lienaris incertam et dubiam censet. Attenuare sanguinem, non vnum lienis est munus, sed, vti HALLERVS bene monuit, lien sanguinem per arteriam allatum venosumque redditum ad hepar mittit.
- p. 24. Sanguis non solum in liene diu retinetur, sed etiam alio tempore longe celerius expellitur. Tortuosa trunci arteriosi directio, vasculorum minimorum numerus et hinc insigniter parietum aucta ratio de celeritate multum detrahunt. Tenerima tela cellulosa, quae arterias inuestit atque minorem resistantiam in extendendis vasis sistit, retardat sanguinem celeremque motum imminuit.
- p. 25. Postea sanguis in laxiores venas irruit atque lentissimum circulum absoluit, celerrimeque mouetur, nisi per retia deuia ambulando quodammodo detineretur. Sanguine itaque retento et ventriculo vacuo lien turgēt et licet WINTRINGHAM venas lienales non magno robore praeditas esse dixerit, tamen hoc non de interioribus valet, cum membrana lienis propria robur vasis internis conciliet. Quoque ad vasa coercenda atque firmanda multum confert duplex inuolucrum. His omnibus absolutis, sanguis tandem lento motu per trun-

truncum lienalem cum meseraico, vt vis hepar penetrandi augeatur, ad venam portarum ascendit. Ventriculo turgido magnitudo lienis minuitur, ille situm mutat lienemque versus anteriora ducit eumque ab actione diaphragmatis liberat; tamen cum omnibus visceribus abdominalibus premitur.

Vi aliqua per totum corpus diffusa eaque agens p. 27. te sanguis tunc ex liene ad hepar promouetur, quod materia indiget ad bilem praeparandam. Sed contractio lienis ingressui sanguinis arteriosi lienalis resistere videretur, nisi iter nonnullarum arteriarum in venas breue et facile, venae ampliores, lien cordi vicinior esset et contractio ipsa arteriosum sanguinem melius promoueret. Ergo sanguis lienalis ad hepar vehitur ad conficiendam bilem et dum cibi coquuntur, eo maior quantitas hepar ingreditur, quo maior sanguinis copia ad bilem perficiendam requiritur. Vasa lymphatica superfluum lympham sanguini reddunt, crudo crassoque chylo in glandulis conglobatis lympham immiscent, vt ille ibi diluatur; denique lymphae pars, postquam glandulas transierit, ad venam portarum transgreditur, quia est communicatio horum vasorum cum lymphaticis.

Nonnulli lienem excindi posse sine detrimento sanitatis et interdum non adfuisse quoque asseruerunt, at hoc nihil nobilitati lienis demit. Tunc enim sanguis alias vias legit et tamen saepe etiam multa mala ex hac lienis iactura oriuntur, digestio corrumpitur, bilis stagnat. Obstructiones et scirrhi p. 30. saepe in liene nidulantur, quia, ventriculo vacuo, sanguis lentissime mouetur. Hinc creator anastomosis arteriarum inter se inuicem creauisse videtur

VI.

Experiments upon the human bile: and reflections on the biliary secretion with an introductory essay. By JAMES MACLVRG, M. Doct. London: printed for T. Catell. MDCCLXXII. 8. maj. pagg. 217. Introductio pagg. 64.

i. e.

Experimenta super bile humana, et cogitata super eiusdem secretione. Accedit introductionis loco tentamen Auctore IACOBO MACLVRG M, D.

Introductio elegantissime pariter ac solidissime conscripta de dissensu dogmaticorum et empiricorum, vere incrementum doctrinae medicae iuvante potius, quam turbante, de vitiis, quibus systemata animistarum, chemicorum ac mechanicorum laborant, ac de officio, observationibus experimentisque factis, doctrinam ad altiore perfectionis gradum deducendi, exponit: ut simul merita virorum celeberrimorum NEWTONI, quod primus naturalem aequae scientiam ac medicinam a spissis hypothesis chemicarum tenebris liberaverit, HALLERI, quod primus experimentis docuerit, quantum momentum positum sit in actione nervorum ad oeconomiam animalem declarandam, et CULLENI, quod his fundamentis systema superstruxerit rationi quam maxime consentaneum, iustis laudibus extolluntur.

In libro ipso primo quaedam: de sententiis auctorum superioris aetatis ratione indolis saponaceae bilis proponit Auctor: quas quidem non bene fundatas

datas esse ex eo colligit, quod mucilagines vegetabilium et gelatinae animalium aequae bene commixtionem olei cum aqua efficiant. Inde perperam auctoritatem BOERHAAVII induxisse HALLERVM, GAVBIVM, CADETVM; cuiusque inprimis experimenta ideo minus sufficientia iudicari deberes, quia tunc pari modo lac sapo dicendum foret, similiter oleum et alcali fixum ope ignis largiens. CL. RAMSAY labores ad finem perducti non fuerunt, idque vitii habent, quod nonnisi bilem animalium solis vegetabilibus nutritorum concernant. Reliquorum experimenta Nostro nonnisi ex physiologia HALLERI innotuerunt, neque tamen plane perfecisse negotium ipsi videntur.

Inde cum superiori, antequam hunc librum p. 7. ederet, hyeme Parisiis in dissectione cadauerum esset occupatus, consilium cepit non quidem ope ignis analysin bilis instituendi, sed potius, minus quidem artificiosa, at vtiliore methodo, in relationem eius cum aliis corporibus inquirendi: et in eo quidem BAGLIVII vestigia pressit, cuius experimentis primas omnino partes tribuit. Primo igitur de attributis bilis humanae agit. p. 8. Odor recentis ingratus, postquam per tempus aliquod servata fuit, mutatur in acutiorem, sacharinum, non ingratum, qualis esse solet cerevisiae fermentantis, similem ei, quem praebet lay in certo gradu fermentationis constitutum, vel serum eius cum succo pomorum, quae *renettes* dicunt, paratum. Postea, tempore non exacte definiendo (interdum post 12 dies), putredo odore ouorum putridorum se prodit. Cum aqua frigida pariter atque calida, aequae ac cum lacte, perfecte miscetur, non autem cum oleo. Acidum vitriolicum meracius si superfunditur, ex instanti coagulum producit coloris pallidi, sed protinus in viridem transeuntis, aequae

ac liquor clarus, cui innatat; agitato vase disparet coagulum, solutioque viridis turbatur. Adfusa aqua liquor egregie viridis supernatat, copioso sedimento viridi ad fundum misso. Aliquando vidit Noster bilem colore et odore theriacae communi similem, quae vitrioli et salis acido soluti colorem fuscum et turbidum acquirebat, coagula vero obscure fusca erant, in nigrum vergentia, et tinctura cum spiritu vini parata rubrofusca, sed pellucida. Spiritus salis bilem non coagulabat, sed tantum solutionem turbidam, similis viridis coloris, efficiebat. Spiritus nitri placentam tenuem offerebat in fluido suspensam, quae in superficie circulo viridi cum bullulis aereis tecta erat, agitatione augendis, sed breui circulus disparebat, solutione fusca turbida relicta, quae quiete, spuma obtegebatur: gradatim color turbidus feri similis euadebat, cum sedimento albicante. Phiala obturata et in loco calido digesta, subito vapor ignei coloris, elasticus, nascebatur, epistomium deiiciens, simulque spuma disparebat; vase rursus clauso et refrigerato, fumi condensati fundum petebant, et liquor successiue saturate viridis reddebatur. In aperto vero vase quamquam fumus et bullulae vt ante prodibant, tamen mixtum, non viridem, sed flauum colorem et pelluciditatem, nec spumam nec sedimentum monstrabat; quod eueniebat, quum post digestionem calidam vas apertum in frigore seruaretur.

Solutio turbida viridis cum acido vitriolico et salis facta, adfuso spiritu nitri protinus colorem fuscum acquirebat, easdemque mutationes subibat, quas acidum nitrosum solum produxerat. Clarus vero liquor ab his solutionibus obtinendus, ad dimidium euaporatus, turbidas solutiones aequabat,
ad

ad siccitatem inspissatus, pastam nigram acidæ indolis largiebatur, impressiones seruantes; adfusa aqua, acidum disparebat, et materia tenax, insipida, nec spiritu vini, nec aqua soluenda, remanebat. Eadem materia maiori in quantitate ex solutionibus turbidis obtinebatur. Residuum ex solutione nitro-fa coloris vel pallide flauescens, et pelliculae simile, quam albumen oui calori expositum contrahit.

Ex his experimentis copiose satis Auctor Noster p. 18. de actione acidorum mineralium in bilem disputat, monstratque, principium inflammabile in illa æque ac in aliis corporibus duplicis esse indolis, aliud facile separandum, aliud pertinaciter inhaerens; acidum nitri cum eodem affinitatem quandam alere, in eodem vim tingendi sitam esse cet.

De vi aceti et succi citri in bilem: his protinus p. 29. coagulabatur et colorem flauum acquirebat, liquor vel supernatans maius occupabat volumen, quam acidum adfusum, ergo partim ex bile ipsa secesserat; eius sapor erat manifeste acidus, coaguli autem intense amarus; post 24 horas addito sale tartari effervescebat, coagulum dissoluebatur, et color fuscus redibat: tunc sapor acidus prorsus aberat, et cum ingenti amaritie potius alcalina acrimonia se prodebat. Solutiones hae cum acidis vegetabilibus post tres dies sedimentum solidum nigrum deponebant, supernatante liquore fusco, saporis primo acidi, sed relicta amaritie nauseosa: lac et bilem recens adfusum coagulabant. Hoc coagulum SCHAPERVS et HOMBERGIVS perperam pro pinguedine habuerunt.

Acida mineralia diluta, quamprimum infusa p. 33. fuerint et vas conquassatum, subitissime coagulum producunt (contra assertum HALLERI, quo meracius

cuius acidum minerale fuerit, eo promptius existere coagulum) coloris flauissimi. Spiritus vini subito coagulat, colorem flauum et saporem ex dulci amarum assumit, et sedimentum fuscum superficiei inaequalis, quasi corrugatum, deponit.

Bilis euaporata floccos duros, fragiles, aloe similes, relinquit, qui neque in aqua, neque in spiritu vini exacte soluuntur, sed in alcali caustico.

p. 37. Inde principium coagulabile in bile disquiri Noster, idque idem esse docet, quod in sanguine, lacte, albumine oui, nimirum veram lympham, sed aequae ac in sanguine cum principio inflammabili coniunctam, arctius tamen, quam in sanguine, quia ex bile non ut ex sanguine sponte secedit. Ad separandam hanc partem coagulabilem spiritu nitri dulci usus est, quo productum coagulum albiissimum, aqua ablutum, perfectissime concretiones polyposas sanguinis referebat. Hoc coagulum a spiritu vini paullo magis indurescebat, sed ab alcali caustico penitus soluebatur, ac tum addito acido praecipitatum floccosum praebebat: idem coagulum a spiritu salis aegrius soluebatur.

p. 44. Deinde inquiri in combinationem principii tingentis cum lympham, quae bile per acida vegetabilia coagulata contingit: acida mineralia concentrata affusa eundem colorem producebant, ac si bili soli addita fuissent. Spiritus nitri dulcificatus colorem perfecte, spiritus vini imperfecte extrahebat, aequae ac aqua sola. Idem etiam de sapore valet.

p. 49. Alkali bili cysticae colorem et amarorem intensiorem restituens euincere videtur, has proprietates in corpore nostro omnino ab eius stagnatione repeti oportere: qua occasione contradictiones a BAGLIVIO et HALLERO admissae arguuntur,
hic

hic tamen ideo excusatur, quod propriis experimentis destitutus aliorum auctoritati soli fisis fuerit. Syrupus violarum adfusus neque purae neque cum alcali commistae bili colorem viridem conciliauit. De aere fixo in bile, qui prodit, si eidem alcali additur, posteaque adfuso acido efferuescentia excitatur. Ferri vestigium nullum detegere potuit, ideoque assertum CL. DÜRST ^{*)}, ab eodem colorem bilis proficisci, in dubium vocat.

Iam de relatione bilis ad putrefactionem disputat. p. 61.
 tat. Contra CL. GABER adfirmat, se bilem post quatuor a morte dies eiusdem ac recentem qualitatis inuenisse, et vna vtrumque ratione adfusus acidis coagulasse; posse tamen fieri, vt ex dispositione corporis ipsius vel morbo praegresso mutatio quaedam inducta sit: bilem, prius quam putrescat, fermentationem quandam subire, quae odore saccharino se detegat, cet. Tum phaenomena recenset, quae in commistione bilis putridae cum acidis mineralibus concentratis et dilutis, vegetabilibus, spiritu vini, et aqua cum pane remissa, idem in eiusdem euaporatione nouaque solutione in aqua se obtulerunt; in neutro horum experimentorum odorem moschi similem detegere potuit. Ex omnibus p. 68.
 inter se collatis declarat coagulabilitatem bilis putredine imminui, ipsamque quodammodo cum spiritu vini miscibilem reddi; saporem subdulcem fermentatione praegressa destrui, amaritiem contra augeri, et in hac qualitatem antisepticam, vt in aliis amaris, latere, quamuis putredinem prorsus praeuertere nequeat, cum iuncta sit lymphae adeo
 in

*) *Traité physiologique & chymique sur la nutrition, ouvrage, qui a remporté le prix de physique de l'Académie royale de sciences & belles lettres de Berlin 1766. A Paris 1767. 12.*

in eam pronae; bilem acidis vegetabilibus coagulata et cum aqua frigida infusam, substantiam exhibere potius antisepticam, quam bilem naturalem, quia tunc aqua minorem portionem lymphae, sed principium amarum perfecte suscipit. Experimentis etiam in carne bubula et veruecina institutis vidit, hanc infusionem diutius putredinem coercuisse, quam vel aquam solam, vel bilem in substantia cum aqua remistam, vel succum citri aqua dilutum. Caro veruecina vero in aqua sola macerata primo fortem odorem acidum sparsit, similem fudoris hominum quorundam, posteaque citius in putredinem abiit, quam reliquae eiusdem carnis particulae: ex quo phaenomeno concludit Noster, inde patere, cur recens caro nauigantibus scorbuto affectis adeo proficua sit.

P. 75.

P. 78.

Ab his experimentis ad varia consecretaria transit. Ex omnibus fluidis animalibus bilis et lac maximam similitudinem habent cum inter se, tum cum vniuersa massa sanguinis, quum vnā eandemque basin habeant, lympham coagulabilem. Vt autem eadem lymphā extra corpus varias successiue mutationes subit, pro varietate circumstantiarum: sic idem in corpore euenit, cursusque circulationis partem oleosam lactis in principium tingens sanguinis, et hoc in idem principium bilis

P. 84.

vertit, qua occasione experimenta varia ad declarandum ortum coloris rubri in sanguine adducuntur. De genesi sanguinis ex vitello oui. Inde noua

P. 85.

scala fluidorum animalium, similarium quidem, sed inter se diuerforum, eo ordine, quo ad indolem animalem magis magisque accedunt; lac, vitella, sanguis, bilis. Comparatio partis butyraceae lactis et phlogisti bilis cum oleis expressis ac destillatis vegetabilium. In specie de bile, ceu fluido summum gradum

gradum indolis animalis adepto: quod vincitur ex ipsa eius secretione, eademque aucta in temporibus anni calidioribus et morbis putridis, ex eius augmento in animalibus fame pereuntibus, et ex aduersa parte ex eiusdem indole blanda in fetu; eius aquositate in cachecticis, vel in magna san- p. 95.
guinis penuria: inde conuenientia principii tingentis in sanguine et bile, quae consistit in euolutione partis oleosae. Contra Cl. HEWSON, pinguedinem p. 104.
in circulum sanguinis reductam, nutritionem non praestare. Comparatio partis coagulabilis in sanguine (quae a viribus circulationis soluta seruat praebet) cum eadem in bile: in hac arctius cum parte aquosa et oleosa coniuncta deprehenditur, quam in sanguine, quare concretiones polyposae, in sanguine generari solitae, in bile non conspiciuntur. Rursus proluxa tractatio de morbis ab aucta et aciori reddita bile ortis, inprimis ex LINDROTH.

De duplici genere aeris ex corporibus euoluti, p. 120.
inflammabilis, qui putrefactione, et mephitici (alias fixi) qui fermentatione producitur, et inprimis de teterrimis effectibus prioris, qui concentratissimis neruorum vires celerrime sufflaminando videtur. Nostro hominem interficere posse, absque febre, qualis sit effectus venti illius, notissimi Sarsiel.

Licet ergo bilis dici debeat productum gradus cuiusdam putredinis animalis, tamen eodem modo putredini resistere potest, quo acetum, spiritus p. 128.
vini et alcali volatile variis gradibus fermentationis, quibus ipsis ortum debent, resistere animaduvertuntur. De usu bilis in digestionem alimentorum: Cl. RYSE *) euincit, in ventriculo verum acip. p. 131.

*) de digestionem. Edinb. 1769. 4.

dum ope fermentationis gigni; si ergo liquidum hoc in duodeno cum bile concurrat, haec coagulatur; liquor autem intestinalis, aquoso haud ab-
 similis, ex coagulo hoc partem actiuam extrahit, adeoque liquidum constituit efficacius bile ipsa, (iuxta experimentum prius enarratum), quod etiam, saltem interdum, per vasa lactea ad sanguinem defertur: coagulum vero ipsum cum foecibus excernitur. Largior itaque secretio bilis in temperate calida id quoque commodi habere videtur, quod hac ratione ex sanguine particulae in corruptionem pronae eliminantur, et acidis ingestis mistio sanguinis restauretur et conseruetur. Hac occasione dubia quaedam de noua theoria aeris fixi in vegetabilibus, eiusque efficacia in corpore

- p. 140. animali, mouentur. De influxu vehementiorum animi affectuum in bilem: sicut in vniuersum actiones omnes corporis iis intenduntur, ita etiam aucto motu humorum secretio bilis augetur; quum vero aliae secretiones, v. c. lactis, inde potius reprimantur, aliam subesse causam oportet, quam Noster in nervis ponendam esse suspicatur, quaerens, numne forsan hi affectus eodem modo in secretionem bilis agant, quo electricitas in fermentationem? Postmodum copiose satis de temperamento bilioso eiusque causis exponit, praecipue ad Anglos habito respectu.

- p. 154. De calculis biliariis. Quam difficilis negotii sit, morbum hunc cognoscere, vel si cognitus fuerit, istos soluere velle. Efficacitas graminis aduersus eos valde dubia est, quum constet, lac omnium animalium phytophagorum ad coagulum procliuus esse, quam carniuorum: et si quid inde vtilitatis perspectum vnquam fuerit, id potius ex-
 citatae, vt ab omnibus vegetabilibus recentibus,
 diar.

diarrhoeae, quae excretionem bilis per intestina
 liberiozem reddiderit, tribuendum videri. Verò
 simile esse, omnes partes corporis animalis pro basi
 habere terram calcaream cum acido phosphori
 coniunctam. De figura, colore, structura cet. ista-
 rum concretionum. Quod ad originem illarum
 spectat, Noster neque bilem cum maiori ad con- p. 169.
 crescendum dispositione secerni, neque stagnatio-
 ne sola coagulari putat, neque ipse bilem ad pu-
 tredinem usque seruata[m] vilo modo concrecere
 vniquam vidit: ex analogia vero cum experimen-
 tis sub initium libri enarratis concludit, acidum
 quoddam ad genesis calculorum concurrere, id-
 que efficere posse putat liquorem ventriculi ace-
 scentem, cuius portio quaedam in finem ductus p. 176.
 choledochi intrare queat, ideoque in bilem in ipsa
 vesicula contentam vires suas exserere. Experi- p. 189
 menta nonnulla in calculis eiusmodi capta. Aquae
 immissi primo superficiei innatabant, postea fun-
 dum petebant, relicta in superficiei spuma oleosa;
 exempti et in acetum iniecti protinus subsidebant,
 sed siccati aequae ac ii, quod ex sola aqua extracti
 fuerant, iterum in aqua natabant. Alius calcu-
 lus durus et politus, 24 horas in aceto digestus,
 non subsidebat. Oleum vitrioli excitato calore
 eum in massam glutinosam atram mutabat, aqua
 fortis adfusa et igni imposita vaporem ignei colo-
 ris excitabat, calculus exemptus in superficiei erat
 corrosus et friabilis, et aquae innatabat; spiritus
 nitri dulcis eum in substantiam cretaceam conuer-
 tebat, quae adfuso spiritu vitrioli cum excitato
 calore in massam rubram, dein nigram et gelati-
 nosam transibat. Spiritus vini frigidus eum non
 aggrediebatur, sed cum aqua forti commistus co-
 lorem viridescens, calculus autem ferrugineum
 acquirebat; in calore vero digestus spiritus vini

eum soluebat, et laminas splendentes; talci fimiles, innatantes offerebat. Oleum terebinthinae mediante calore cum eodem digestum colorem fuscum assumebat, calculumque fragilem reddebatur, licet ipsum non solueret. Alii calculi firmioris texturae in spiritu vini per 24 horas digesti non mutabantur; sed addita quadam particula olei terebinthinae intra paucas horas comminuebantur liquore fusco et turbido reddito. Alcalia fixa aequae ac volatilia a quibusdam calculis colorem fuscum nanciscebantur, eosque molliores reddebant: sed idem quoque aqua simplici calida fieri perhibent. De colore viridi, ex lixiuio alcalino addito ferro obtinendo: quod ex pluribus corporibus contingere, experimentis didicit Noster. Tandem de remediis morbum hunc praecauendi differit, et, enarratis vitii saeculi, dietae, regulas praescribit, et potissimum usum exercitationum corporis, aquae frigidae in balneo ac potu et vegetabilium acidorum commendat.

P. 194.

VII.

Abhandlung einer Privatgesellschaft in Böhmen zur Aufnahme der Mathematik, der vaterländischen Geschichte und der Naturgeschichte. Zum Druck befördert, von IGNATZ EDLEN VON BORN. Zweeter Band. Mit 5 Kupfert. Prag 1776. In Verlage der Gerlischen Buchhandlung.

i. e.

Tractatus societatis priuatae Bohemicae in augmentum matheseos, historiae patriae et naturalis editi ab IGNATIO DE BORN Tom. II.

Ex

Ex hoc altero volumine *) ad nos pertinent sequentes tractatus.

1) *De Topazio veterum, et Chrysolitho* PLINII, Auctore IGNAZIO DE BORN. Omnino optandum est, ut CL. Auctoris votum, de congressu societatis doctorum virorum, qui in edendo PLINIO, et THEOPHRASTO, aliisque iunctis viribus laborarent, tandem aliquando expleatur: cum omnia adeo adhuc sint incerta, et imperfecta, quae de veterum scientia naturali habemus. Omnem itaque plausum meretur Nostri opera, qui, qua pollet cognitione mineralogica, eam etiam illustrandis dubiis veterum locis impendere constituit. Laudandum hoc primum Eius de adeo obscure et dubie descripto lapide est specimen.

Primo de loco natali et etymologia Topazii tra- p. 2.
stat: atque ex diuersissimis veterum de iis relationibus id tamen patet, nomen *Topazii* a loco natali sumtum esse; an vero insula *Topazos* in mari rubro sita, vel alius eiusdem nominis locus verum natale *Topazii* solum fuerit, in dubio manet.

Descriptio *Topazii* in veterum scriptis admo- p. 3.
dum diuersa est. *Graeci* eum colore aureo, vel opacum, vel pellucidum esse dicunt, excepto ALEXANDRO POLYHISTORE, qui eum colore viridi flauo esse ait; uti *Peradoll* recentiorum dicitur. PLINIUS contra viridi, ad porri succum accedente colore, et opacum describit, ut itaque *Topazius* PLINII nihil, nisi Iaspis aut Achates viridis habendus sit. Simul hic demonstratur, vocem *δαλινος*, non viridem colorem, sed vitream texturam plerumque significare, et Graecos succinum

D 3

saepo

*) Primum volumen vide in comm. nostr. Vol. XXI. p. 322.

saep̄ *ύαλον* appellare; Forte igitur *ύαλον*;
THEOPHRASTI erit Hyacinthus recentiorum.

- p. 16. His disputatis ostendit *Chrysolithum* PLINII maxima cum probabilitate *Topazium* Graecorum esse, cum omnibus proprietatibus secum conueniant,
- p. 20. praeter patriam, quae *Chrysolitho* Aethiopia, India, Bactria et Pontus erat. Probat hoc vterius, cum omnes PLINII species de Chrysolitho, cum recentiorum Topaziis, qui cum iis, quos Graeci describunt, iidem sunt; comparantur. PLINIVS Chrysolithos alios pretiosiores, vt Chrysolampidem, Chrysophidem, quos ad Topazium referendos putat Cl. Auctor; alios viliores, vt *Arabicum*, qui sit crystallus rubro flaua *); 2) *Chryselestrum*, qui probabilius ipsum succinum, atque *Craterites* **) Hyacinthus succineo colore ***); 3) *Ponticum*, seu Crystallum quarzeam coloratam; 4) *Hispanicum*, qui etiam flaua quarzea crystallus sit. 5) *Lemnochrysum* vel *luteum Chrysolithum*, i. e. Topazium pallide flauum, 6) *Capnitum*, qui sit bruna quarza crystallus, vulgo *Rauchtopas* dicta †), 7) *vitreis similem*, s. nostrum Hyacinthum. 8) *Melichrysus*, qui vel flauum fluorem mineralem, vel flauum Hyacinthum significet. 9) *Xystion*, quae tamen vox recte a SALMASIO, vt spuria, repudiatur, eique Xanthos substituitur, qui sit Haematites flauus.

- p. 39. Caussam, cur iterum factum sit, vt nostris temporibus Topazii nomine flauam gemmam intelligamus, cum tamen PLINIVS viridem lapidem designaret, in eo ponit, quod patres, interpretandis libris sacris ex Graecis scriptoribus, Topazium flauo

*) BRÜCKMAN von Edelsteinen p. 150.

**) PLIN. lib. 37. cap. 10.

***) BRÜCKMAN l. c. S. 113.

†) CRONSTEDT. §. 52. 2. I.

flavo colore esse viderint, a quibus deinde lapidicidae hoc nomen receperint.

2) IOSEPHI STEPLING *determinatio longitudinis geographicae urbis Pragae Bohemorum.* p. 44.

3) Comitum DE KINSKY *relatio de quibusdam incendiis terrestribus in Ellbogano circulo Bohemiae.* Ostendit hic Ill. Auctor, vestigia terrarum adusta, calores subterraneos, fumos, et alia, non esse eiusmodi, ut inde illic montes igniuomos s. vulcanos fuisse colligere liceat. Primum AGRICOLA *) incendiorum horum mentionem fecit, quae postea Cl. SCHREBER **) curatius describit. Posita sunt ea inter *Lessauiam* et *Culmam*, pagos, atque in iis terra rubra, adusta, conspicitur. Dubitat Ill. Auctor, saltem vix explicari posse putat, quomodo lignum a lava penetrari possit, cum illud prius comburi debuisset.

Deinde post *Falkenauiam* prope a flumine *Eger* p. 63. similis terra conspicitur, illicque ab AGRICOLA collis ardens describitur. Ill. Auctor craterem invenire non potuit, neque ignem ardentem vidit, sed collis iam plane exustus est. In iis locis fodina ferrea est, quae, per quoddam tempus, non colitur, vapores inflammabiles emittit. Id, quod BALBY- p. 66. nus de metuendo monte igniuomo his in locis meminit, falsum est: nihil enim nisi stratum lithanthracum est, quod, e terra eminens, post pluuiam flammam conceipit: pendet hoc a multo vitriolo, quod iis admixtum est.

Negat igitur Ill. Auctor fontes Thermarum Carolinarum hic esse quaerendos, uti Cl. BECHER ***)

D 4

putat.

*) vid. EIVSD. de natura eorum, quae effluunt ex terra Lib. IV. pag. 565. Basil. 1657.

**) vid. EIVSD. *Reise nach Karlsbad.* Leipz. 1771. S. 99.

***) vid. EIVSD. tractationem de thermis carolinis edit. II. Pars II. pag. 94.

putat. Nam montes, qui thermas Carolinas cingunt, Granite componuntur: pyritae vero et in Ellbogano circulo in stratis montium argillaceorum positi sunt. Debuisset igitur in Granite, cui strata sulphurea haec imposita sunt, rima esse, per quam in thermas Carolinas materia inflammabilis ducta esset. Probabilius esse putat, si in Granite ipso circa thermas Carolinas locus natalis fontium quaeratur.

p. 98. 4) *Disquisitio, an unum sit acidum vniuersale in natura rerum, vel an DE IVSTI probauerit, salia acida esse modificatum vniuersale acidum*, Auctore FRANCISCO DEMBSCHER, finitore fodinarum Scheinitzii in Vngaria. Primo refellitur Cl. DE IVSTI, cum acidum vniuersale ab eo plane non demonstratum sit: deinde ostenditur, arte varia salia in iis locis parari posse, vbi a natura non producerentur, non tamen opus esse, vt acidum vniuersale assumatur.

p. 112. 5) Cl. LOMMERI *descriptio dentium animalium petrefactorum, circa Lessauiam Bohemiae inuentorum, qui iis similes sunt, ex quibus Turcosi, in Persia et Gallia paratur*. Cl. Auctor dentes eum in modum combussit, quem REAUMUR describit, atque tunc lento igne obtinuit veras Turcosas. Dentes petrificati grisei sunt, et argillacei: color, quem hic dentes igne concipiunt, pendet a nigra terrestri substantia, quae vel in punctis, vel rimis dentium conspicitur: ea per horam et ultra in igne immutata manet, postea autem colorem dilute coeruleum assumit. Cuiusnam naturae haec substantia sit, Cl. Auctor non definit.

6) IOANNIS ZAUSCHNERI, Prof. Publ. historiae naturalis in vniuersitate Pragensi, *descriptions Ornitho-*

Ornithogalli Bohemici, et Erucae tenuifoliae perennans, flore luteo IO. BAVHINI. Primum depictum est bona icones: id tamen vitiosum est, quod staminum umbra indicata sit, qua sit, ut duodecim stamina adesse videantur. Character eius est. Caulis foliosus, foliis alternis sessilibus, lanceolato linearibus, floribus axillaribus pedunculatis erectis. Nascitur hoc Ornithogalum prope Pragam. Altera planta est *Sisymbrium tenuifolium* LINN. foliis alternis petiolatis, pinnatifidis, laciniis subdentatis, floribus pedunculatis pendulis, siliquis praelongis.

7) IOM. SEMPLING de actione solis in variis terrae latitudinibus. Versio est illius tractatus, qui in Actis Eruditorum Lipsiensibus anni 1750 prostat. p. 128.

8) RIVS. de congelatione aquae observationes. p. 134. Repetit hic experimentum, quod Cl. WILKE in Actis Holmiensibus de anno 1769 *) descripsit. Aqua quiescens, cum summum esset frigus, (d. 19 et 20. ian. 1776.) non congeluit, et tamen maxime frigebat, ita ut thermometer in eam positum, sub punctum congelationis caderet: cum vero hoc modo aqua thermometro esset in motum acta, prius mercurium in punctum congelationis ascendere coëgit, deinde ipsa congeluit.

9) IO. TESSANEK quorundam locorum ex operibus NEWTONI disquisitio. p. 136.

10) I. T. KLINKOSCH litterae ad Ill. Comitem FRANCISCUM DE KINSKY, super animalis magnetismo et electricitatis vi se ipsam reslaurante. Primo narrat factum, ubi alter, qui magnetismum animale defendebat, eoque morbos pro lubitu tolli

D 5

et

*) v. comm. nostr. Vol. XVIII. p. 14.

et excitari putabat, admoto magneto artificiali, effecta in aegra produxit; alter autam, magnetismum negans, cum ad eandem aegram accederet, et clanculum magnetem artificialem secum tulisset, nihil omnino distorum effectorum excitare potuit: unde patet, causam non in magnete esse positam, sed vel in imaginatione, aut, quod probabilius, ab arbitrio aegrae pendere, ut itaque tota res pro fraude habenda sit.

Deinde ostendit, eas vires, quae magnete a Viennensibus tribuuntur, non ab eo, sed potius ab ipsa electricitate, quae forte in illis experimentis magneti communicata erat, pendere; cum eadem effecta sequantur, ex quocunque, vel metallo, vel ligno, vel alio corpore acus facta sit. Apparatus, quo hoc demonstrat, constat ex duobus ligneis orbibus, quorum alter resina superficiei inferiori mensae cuiusdam affixus, sicque symperielectricus est, ex cuius media parte columella, acum magneticam, aliam quamcunque sustinens prominet; alter in parte eius superiore lamina metallica testus, et resina, superinductus, frictione vel alio modo electricus factus, inferiori superficiei prioris orbis contiguus ponitur ita tamen, ut sursum deorsumque moveri possit. Iam vero constat, hoc modo, ipsi acui columellae impositae electricitatem communicari, atque igitur omnia phaenomena eiusdem ab electricitate pendere. Patet hoc clarius ex descriptione, quam de *Electrophoro* a CL VOLTA composito dat, qui re ipsa cum superiore instrumento convenit. Hunc *electrophorum et electricitatem vindicem*, seu, quae se ipsam restituat, a CL BECCARIA *) demonstratam, unam eandemque electricitatis naturam indicare comprobatur.

Electro-

*) in Libro cui titulus: experimenta et observationes quibus electricitas vindex late constituitur atque explicatur. Turin. 4.

Electrophorus Cl. VOLTAE constat ex lamina p. 176. metallica, lineam crassa, margine conuexo et for- micatim inflexo, in cuius media parte eminentia est, cui columella vitrea vel alia idioelectrica affi- gitur. Huic laminae, alia etiam metallica plana, supponitur, quae eiusdem sit crassitie, sed duos pollices latior, et resina superinducta: Quodsi ex- perimentum institui debet, resina haec frictione electrica redditur, et prior lamina ei imponitur, ma- nuque altera attingitur, altera retrahitur, atque sic plures ictus et scintillum extrahuntur, praeter, quod electrica vis renouetur.

BECARIA vitream tabulam, in vno latere la- mina stannea textit, altera parte filis sericis vel laccea columella laminam stanneam instruxit eique condu- ctore electrico vim electricam communicauit.

Hinc nullum aliud discrimen sequitur, nisi, vt *positiua electricitas* se ostendat in instrumento BEC- CARIAE, vbi in Electrophoro a VOLTA inuento *negatiua* agat.

Acui magneticae, vel alii cuicunque, si hoc modo electrica vis communicatur, ea mobilis est versus omnia corpora, non electrifata. Atque sic forsan etiam in iis experimentis, quae ad anima- lem magnetismum demonstrandum instituta sunt, electrica vis, non magnetica egit; cum magnes in theca, vernice obducta, contentus, mensae cuidam metallica, quoque vernice obductae, et antea poli- tae impositus, sic electricus factus sit.

II) Cl. HACQUETI, *Chirurgiae et artis obste-* p. 230.
triciae doctoris Laybachi in Carniolia, obseruationes
in itinere versus Semlin institutae. Spectant mul-
tae ad mores et vitae genus incolarum, quorum
adiit Cl. Auctor terras. Iis inspersit obseruatio-
nes quasdam physicas. Breuiter describit mon- p. 231.
tes

tes Carnioliae inferioris, qui sunt calcarii, ab oriente versus occidentem extensi, petrefactis referti: hos interiacent minores argillacei colles, qui mineras ferreas continent.

p. 230. In Vngaria et Illyria fere semper febres grauantur, quod ab aqua impura, incolarum impuritate, noctibus frigidis diebusque calidis et transpiratione sic suppressa deriuat.

p. 234. Vngariae magnam planitiem, vndique montibus cinctam, putat, antiquissimis temporibus fuisse mare, quod Caspico simile fuerit, et denique versus *Portam* ferream perfrigerit sicque inundauerit Bulgariam et Remeliam; Vngariam vero et Illyriam in siccum fertile solum mutauerit. Confirmare hanc hypothesin videntur, petrefacta ligna et conchylia, sensim adscendentes montes Friaulenses, et solum calce et argilla mixtum.

p. 240. De *Populo nigra* notat eam diu in aqua iacere neque tamen putrescere, quare utilis huius arboris cultura oeconomis suadenda est.

p. 246. Vti aues et quaedam insecta in alias regiones migrant, ita quoque obseruauit Cl. Auctor serpentes, et praesertim Colubrum natricem ex Slauonia et Sirraeia, Seruiam trans Sauum fluiuium autumnal tempore petere; et vere iterum remigrare. Simul describit *Boletum*, eumque depictum tradit, quem et in Croatia semper salicibus adnasci vidit. Similis est *Fungo pileo semicirculari, supra conuexo, petiolo cylindraceo et punctato* SCHAEFFERI (*Fung. P. II. 117. tab. f. 1. 2.*); sed differt, quod supra concavus, subtus conuexus sit.

Denique ostendit Illyriam multis in rebus, ratione incolarum, animalium et plantarum, cum etiam illic ossa Elephantorum inueniantur, cum Sibiria comparari posse.

VIII.

Primae lineae de cognoscendis mulierum mor-
bis in vsus academicos ductae a GUALTH,
VAN DOEVEREN Med. Doct. et Prof. Lugd.
Batau. apud Sam. et Io. Luchtmans 1775. 8.
pagg. 53. praeter praefationem et elenchum.

C VAN DOEVEREN agit hic de morbis mulierum in
 genere, virginum, mulierum nuptarum, gra-
 vidarum, parturientium, puerperarum, lactantium,
 effoetarum seu vetularum. Consilium cepit Cl.
 Auctor ideo de hac re scribendi, quoniam libro
 hac de re exponente et praelectionibus academicis
 accommodato desitutum sese intellexerat, ut et
 ex ipsa huius libelli inscriptione patebit.

Morbi mulierum diuiduntur in vniuersales et P. 2.
 particulares. Vniuersales plerique tales sunt, ut
 iidem vel saltem iis similes in viris quoque inter-
 dum occurrant, non vero tam saepius. Ac primum
 quidem hi deriuandi sunt a constitutione corporis
 muliebris, quae est laxa, debilisque ideoque prona
 ad morbos ex pituita nimia, lymphae aut feri col-
 luvie, sanguinis abundantia, cacochymia motuum-
 que vitii e. gr. obstructions frigidae, viscidae cet.;
 dein a maiore sensilitate et teneritudine partium
 pendent, ut corporis et animi commotiones, spasmi,
 convulsiones, hysteria, cet. quo forte haud imme-
 rito ipse cancer reuocari potest; porro ex consen-
 su uteri cum toto corpore, inde sexcentorum mor-
 borum fontem iam HIPPOCRATES hausit; item
 hi morbi vniuersales mulierum proficiuntur ex
 animi plerarumque seminarum sensilitate nimia at-
 que irritabilitate et cernuntur in nervorum affe-
 ctione; postea genitalium muliebrium mechanif-
 mus

mus in censum venit e. g. sterilitatis variae species, hydrops uteri et ovarii, affectiones nonnullae venereae, scirrhi, sarcomata, herniae, prolapsus, dissecus aliaque mala; postmodum diuersus habitus et diuersa fabrica partium in feminis quid conseruet, e. gr. alui frequens durities, herniae crurales, umbilicales et vesicae, mammarumque morbi, claudicationes cet; nec minus et morbi vniuersales feminarum oriuntur ex vitae genere, ut lotrices cet. ut et prauis nonnullis consuetudinibus, ut suppedaneorum satus cet. et ex variis vitae feminarum stadiis, ut in sequentibus capitibus ostendetur.

p. 6.

Particulares vel proprii feminarum morbi dicuntur illi, qui iis ex natura sui corporis et singularium partium fabrica earumque functionum diuersitate contingunt, ideoque ex vario inprimis aetatis earum termino petuntur. Atque hos potissimum morbos particulares secundum ordinem a nobis iam supra indicatum Cl. DOEVEREN hic persequitur.

p. 7.

In capite secundo itaque agitur de morbis virginum, a pubertatis annis vsque ad matrimonium, vel donec coelibes euadant, effoetae. Fontes primarii sunt plethora, vitia genitalium organica, menstruorum defectus s. alia vitia, stimulus venereus, irritabilitas atque sensibilitas nimia, vestimenta arcta, ligaturae et machinae corporis deformitatem corrigentes, vitae genus varium pro regionis conditione, morum, consuetudinis cet. diuersitate. Ex magno itaque morborum, qui virginum aetatem possunt comitari, numero, primarios modo hic Cl. DOEVEREN theoretice et practice pertractandos indicat: plethoram nempe pubertatis eiusque effectus, mensium retardationem vel

vel suppressionem, earum fluxum nimium, fluxum album, chlorosin, passionem hystericam, furorem vterinum, sterilitatemque.

Accedimus iam ad morbos grauidarum. Pri. p. 13.

nam eorum causa expectatur in seminis masculini ingressu in vterum, altera est maior corporis sensibilitas, tertia est mirabilis mentis dispositio ad animi affectus validiores, ubi vero imaginationis materiae vim in fetum non largitur Noster. Menstruorum cessatio porro post conceptionem est quoque causa morborum diuersorum tam in primo grauiditatis stadio, quam in altero. Plethora enim noua nata, haemorrhagias, spasmos, abortum cet. causat. Iam accedit ad vteri grauidi incrementum, adscensum et immanem saepe expansionem, vnde nascitur magna series morborum abdominis, pectoris ipsiusque capitis, nec non artuum inferiorum torpores, dolores, crampi, oedemata, erysipelata, varices, haemorrhagiae, vlcera, labiorum vulvae inflationes, variaque vitia partium genitalium et alia multa pro diuersa partium compressarum aut distentarum actione variis nominibus insignienda. Increscunt praeterea illorum effectuum numerus et magnitudo ex situ vteri minus naturali. Partium peluis vicinia et consensus cum vtero grauido distento non minus obnoxias reddit grauidas affectionibus a vesicae, intestini et neruorum ischiadicorum aliorum connexionem, compressionem vel irritationem, vnde spasmi, dysuria cet. oriuntur.

Non raro fetus ipse creat grauidis molestiam p. 19. atque morbos. Circumvolutionem fetus Noster *) non admittit.

Partu.

*) v. comm. nostr. Vol. XIV. p. 159 seqq.

p. 23. Parturientium morbi sunt ii, qui a causis partibus concomitantibus feminis accidunt, quorum multi alii aliis etiam mulieribus slipetuenino possunt alii parturientibus omnino ita proprii sunt, sine partu locum habere nequeant. Capssae, dandae sunt a matre, a fetu et ab obstericis. Exempli loco memorantur dolores ad partum spum, partus lentus et difficilis, haemorrhagia uterina in partu ipso superueniens, convulsiones parturientium, abnormis sanguinis motus, congestio eius inde natae.

p. 34. In capite sexto morbi puerperarum pertractantur. Cingulam seu fasciam, quae abdomini puerperae applicatur, reliquit Noster. Inter multos puerperarum morbos nominat earum debilitatem et sensilitatem, tormina post partum, secundariam morbosam exclusionem; fluxum lechiorum imminutum aut suppressum, siue nimium, inflammationem uteri eiusque sequelas, abscessum, gangraenam cet. febrem lacteam et lactis motus abnormes siue errores, febrem purpuram, diarrhoeam, cui addi posset febris puerperarum singularis, de qua non multum post quaedam scripta Angli indicabimus *).

p. 43. Iam in septimo capite Noster venit ad morbos lactantium, qui proficiscuntur a perueria secretionem vel excretionem lactis, vel a vitis organicis mammarum ad lactationem non aptarum, vel a conditionibus proximum cum his commercium habentibus. Agit itaque hic de lactis defectu et abundantia nimia, praua eius qualitate, de papillarum variis vitis et de nonnullis mammarum morbis singularibus.

Transit

*) vid. paullo infra.

Transit nunc Noster ad morbos effoetarum p. 48.
 seu vetularum, quorum plurimi partim a cessatione catameniorum, partim a senectute sunt repetendi. Plethora menstrua itaque est praecipua causa horum morborum, quae in totum corpus, vteri viciniam et vterum ipsum agit. Dein stagnatio sanguinis in vasis vteri et vicinarum partium, eiusque corruptio et acredo efficit dolores, tumores, scirrhus, carcinoma, fluores cet. Similem in modum serum aut lymphæ stagnans ansam praebuit hydropi et tympanitidi vteri, ovarii, tubaeque. Noua occurrunt in vetulis conamina ad mensium fluxum renouandum, cuius exempla annorum LX et LXX occurrunt. Elegit Noster potissimum hic grauiditatem falsam, scirrhum vteri et canerum, hydropem vteri, eiusque tympanitidem, ovariorum hydropem, molam et exerescentias varias.

IX.

CAROLI IOSEPHI OEHME diss. inaug. de morbis recens natorum chirurgicis. Lipsiae 1773.
 ex officina Breitkopfii. 4. pagg. 64.

Praeter haereditarios morbos ex labe parentum in natum hominem translato, ut sunt lues venerea et arthritis, aliis etiam, qui eo tempore, quo vtero includuntur, orti sunt et qui connati appellantur, recens nati affici possunt. Quorum quidem causa non raro in intima viscerum fabrica vel fluidorum mixtione latens, post partum euoluitur, qualis v. c. est in morbis ex meconio ortis, in asthma pituitoso et in ictero recens natorum. Saepius tamen partes aut a mala conformatione, aut a laesione sub partu morbose afficiuntur. Ex tanta igitur morborum varietate, eos potissimum

Cl. OEHME persequitur, quibus chirurgiā prospicit: monstrosae tamen fabricae nulla ratione habita in qua mutanda nihil praeterea propemodum valet chirurgia. Quapropter recenset hic Noster praecipuos morbos, tum connatos, cum breui post natiuitatem accedentes, chirurgicum auxilium postulantes. Hi nempe sunt variae capitis laesiones, quae in partu accidunt, vt capitis tumor, caput compressum, suturae apertae, hydrocephalus, hernia cerebri, spina bifida, porro organa sensuum externorum laesa, labia atque palpebrae coalita, labium leporinum; item morbi linguae et faucium, morbi pectoris, vt bronchocele, abscessus in mammae neonatorum, morbi umbilici, vt sunt varii omphali; herniae inguinales et scrotales, morbi scroti, vrethrae, penis, atretae, anus clausus, extremitatum et integumentorum adfectiones.

- p. 21. Labium leporinum et eius curationem accurate hic Noster pertractat.
- p. 26. Fasciam vnientem filis decussatis, non ab Anglis, vt Cl. BIEDERMANNUS *) credidit, sed a Nostro HEBENSTREITIO chirurgus Lipsiensi exercitatissimo inuentam esse, asserit Noster.
- p. 32. Ranularum, in neonatis quoque apparentium exstirpatio cum cauterio actuali, vt CIL. LEVERTVS et DELEVRYE praeceperunt, Nostro non satis secuta videtur. Si tumor ex abscessu fit, pure contracto, aperiatur; sin vero ad cysticos pertineat, destruatur post effluxum humorum cysticae ne tumor regeneretur ***).

Broncho-

*) vid. EIVSDEM diss. inaug. de labio leporino. Argentor. 1770. 4.

**) vid. comm. nostr. Vol. XXI. p. 256.

***) v. ib. Vol. XV. 349.

ino Bronchocele *) seu potius tracheocele conna- p. 33.
ta hic a Nostro commemoratur. Erat tumor per-
magnus, qui in puero recens genito ab aure et
gena lateris dextri ad thoracis cum abdomine con-
finia propendebat. Eum cum arteria aspera com-
municare et ad rariorem bronchoceles speciem, quae
ab aere erumpente oritur, pertinere, ambitus eius,
in inspiratione et dum puer clamaret, auctus, in
expiratione et dum non clamaret imminutus et
confidens indicabat. Methodus, qua GOHLIVS **),
cui debetur hic casus, in eo usus est, non describi-
tur; putat tamen Noster in principio fomentatio-
nes spirituofas et adstringentes in simili casu utiles
fore, quibus laxitas partium, morbosum statum,
aeris scilicet in glandulam quandam ingressum au-
gens, aboleri et status naturalis restitui poterit.
Si tumor nimium increfcat, illum variis locis inci-
dere suadet Noster, ut aer emittatur et hiatus mor-
bosus asperae arteriae detegatur: cuius coalitus
tunc fortasse obtineri poterit. Aliud exemplum
bronchoceles congenitae, strumae magis analogae,
pariter hic narratur. Hi tumores sunt gerendi ad
adultiorem usque aetatem et tum vel resoluenti-
bus tentandi, vel exstirpandi sunt. Laudatur quo-
que alibi usus testarum ouorum calcinatarum
internus ***).

De tumoribus et abscessibus in mammis recens na- p. 34.
torum †) hic agitur. Neglectam expressionem feri
multi ut causam horum abscessuum accusant, et
etiamsi hoc non omnino negat Cl. Auctor, tamen
E 2 veretur,

*) v. comm. nostr. decad. II. Suppl. I. p. 187.

**) v. Act. med. Berol. Dec. II. Vol. VI. p. 70.

***) vid. comm. nostr. Vol. XVIII. pag. 216. ib. Vol.
XIX. pag. 488.

†) vid. ib. Vol. XX. pag. 691.

veretur, hos tumores multo saepius constrictioni fasciarum nimiae, vel incongruae, vel rudiori expressioni huius liquidi serosi in mammis recens natorum vtriusque sexus reperiendi deberi. Suctionem eapropter omnibus reliquis modis hoc serum stagnans e mammis euocandi praefert.

p. 40. Exomphalis variis, ubi et hepatomphalocelis congenitae mentio est facta, descriptis, tumorem singularem in regione hypogastrica iam non descriptum Cl. Auctor commemorat, qui aliquot post partum dies pueros quandoque infestat. Si enim non nunquam tertio quartone post partum die inquisiunt, febre agitantur cum tumoris ab osse pubis usque ad umbilicum duritiae et dolore. Plerique hoc malo perierunt. Sectiones cadaverum non institui potuerunt. Ad tumores inflammatorios pertinet et musculus abdominalibus ac peritonaeo insidere videtur. Durities, quae saepius in longitudinem protracta funiculorum forma sentitur, inflammationem fortasse ex obstructis arteriis umbilicalibus oriundam, prodit. Hinc culpam Noster in neglectam expressionem sanguinis in ligatura funiculi coniecit, qui non raro peruersè versus abdomen exprimitur. Eos, qui hoc morbo affecti non perierunt, clysmata, fomenta ex emollientibus et emplastra similia per noctem applicata seruarunt.

p. 41. Paulo fusius exponit hic Noster historiam herniarum congenitarum, a recentioribus *) imprimè exornatam. In quibus herniis intestina per processus peritonaei ad testem descendunt. In puellis quoque similis processus peritonaei ligaments uteri rotunda comitatur, in quo aqua interdum morbose colligitur et hydrocelem congenitam format.

Voluu-

*) v. comm. nostr. Vol. XX. p. 695.

Voluulus infantum connatus a b. **LVDWIGIO** p. 59.
 hic Lipsiae est obseruatus, quo intestinum rectum
 non longe a fine suo obturabatur. Aluus bene re-
 spondebat, sed per interualla et cum crebriore et
 profundiore inspiratione. Sensim alui obstructio
 est inducta, quae pertinacior facta nullis remediis
 cessit, vt puella, septimo aetatis mense obiret, post-
 quam non multum ante mortem sanguinem mul-
 tum sincerum, muco remixtum excreuerat. Cly-
 smata effluebant et cereolo immisso resistentia pau-
 lo altius in intestino posita percipiebatur. Sectio-
 ne facta, intestinum crassum totum in latere sini-
 stro inferiore sex circiter pollicum longitudine in
 se contractum cernebatur; quo euoluto, secantes
 totum colon in se per plicas rediisse intelligebant,
 ipso etiam coeco non relicto, vt colon nunc euolu-
 tum longitudine sua vnam et aliquot pollices su-
 peraret. Inuaginationem hanc, quae angustiam
 et plenariam fere emphraxin canalıs induxerat,
 connatam et subinde auctam fuisse, summa et per-
 tendinea quasi filamenta facta harum partium con-
 cretio elare demonstrabat. Simile exemplum a **Cl.**
HEBENSTREITIO in alio infante obseruatum est.

Extremitatum morbos **Cl. Auctor** ad tria fere p. 60.
 momenta reducit, numeri scilicet aberrationem,
 situm vel nexum mutatum et vnitatis solutionem.
 Inter vitia integumentorum **Cl. OKHME** contem-
 platur quoque exanthema illud, quod Germani
Schälblasen appellant et creberrime in recens natis
 apparet. Sunt vesiculae maiores, limpidam aquam
 continentes, quae marginem inflammatorium osten-
 dunt. Apparent primo ad inguina, inde ad umbi-
 lici viciniam, axillas et digitos deferuntur et post
 tres quatuorue dies exsiccatae decidunt. Seruant
 haec exanthemata typum morbi quasi epidemici,

vt vno anno frequentius et copiosius occurrant quam altero. Curatio cernitur in laxantibus et san-
san quoque in incisione harum pustularum impi-
mis magnarum, vt aqua sordida effluat.

X.

IOHANN STEIDELE *Wundarzte und Geburtshelfer*
Abhandlung von dem unvermeidlichen Gebrauche
der Instrumente in der Geburthshülfe. Wen-
gedruckt bey Joh. Thomas Edlen von Trattner
Kayserl. Königl. Hofbuchdruckern und Buchhän-
dlern 1774. 8. m. 2. K. T. Seit. 160. auf
den Vorbericht.

i. e.

Tractatio de ineuitabili vsu instrumentorum
in arte obstetricia. Auctore Cl. IOHANN
STEIDELE.

Practicis regulis vniuersalibus in applicandis in-
strumentis ad partum absoluendum praemissa
ostendit Cl. Auctor, quando et quomodo foret
curua capiti fetus difficili in casu sit applicanda;
si caput est inclauatum; si caput intra matricem re-
lictum est; si naturaliter quidem situm est, alia-
men adsunt impedimenta, quae capitis transitum
morantur. Porro agit de capitis immutatione,
modo caput in matrice relictum instrumentis ex-
trahendi; de aperiendo thorace, de herniis vti-
Addit praeterea hic Noster tentamen clunes singu-
lari instrumento extrahendi, et finit hunc tractatum
cum partu caesareo et vetricis Roonhuyfsiani vsu.

p. 34: Situs capitis praeternaturales varios Noster
hic describit et varias cautiones addit. Inter alia
impedimenta, quae caput fetus neque magnitudi-

ne, neque situ errans, nihilominus tamen forcipe extrahendum suadent, sunt retentio urinae, imminens ruptura vteri cet. Signa rupturae vteri, de qua varia Noster collegit exempla, alibi a nobis iam narrata *), sunt abdomen admodum crassum et tensum, vagina vteri retracta, orificium altius positum, crebri nec partum efficientes atque promouentes dolores ad partum, nimius fetus motus, inprimis autem tensi dolores fixi, quos puerpera clare et continuo ita sentit, ut locum accurate indicare queat.

Leuretiana curua forceps omnibus reliquis p. 64.
forcipis speciebus praefertur eaque hic in icone sistitur.

Quando cerebrum eximendum est ex cranio, vtun- p. 72.
tur obstetricii medici perforatorio, forcipe et vncis Smellianis. Perforatorium nimis breue habere Nostro videtur manubrium, atque vncos prorsus reiicit. Cl. Auctoris perforatorium, quod et hic in icone sistitur, est longiore et validiore manubrio instructum. Vncus pariter, quo vtitur Noster, ad ossa capitis frangenda et extrahenda, est longior vulgari et hic quoque in icone delineatus. Atque his solis duobus instrumentis hanc operationem perficit, quam hic quoque accurate exposuit Noster.

Thoracem raro esse aperiendum Noster affirmat semelque modo ab Eo hoc est factum. p. 94.
Intelligit Noster hic non dissectionem fetus in partes, sed aperitur tunc pectus et pulmones cum corde eximuntur, ut commodius pectus comprimi et extrahi queat.

Si vterus vel ante vel post conceptionem per p. 105.
annulum abdominalem transit, hernia vteri appellatur, cuius curatio autem minime, uti veteres
et

*) v. comm. nostr. Vol. XXI. p. 518.

et recentiores artis obstetriciae scriptores san-
autumati, secundum Nostri opinionem in partu
caesareo cernitur. Versionem fetus hic suadet et
annulo nimis contracto, praemitti debet dissectio an-
nuli, uti in herniotomia.

p. 112. A Nostro excogitatum et hic icone repraesentatum instrumentum clunes inclauatos extrahendi tunc a Nostro laudatur, cum nec manu, nec forcipe, nec vncis Smellianis auxilium ferri potest, etiamsi illud sine omni omnino laesione aegrae posse applicari lubenter Noster largitur.

p. 122. Iure meritoque videtur Nostro a nonnullis probari partum caesareum, praesertim viribus puerperae non prorsus exhaustis. Pelvis angusta summa apparente, fetu tubario praesente, seu in ovario, seu pelui latente, et tandem rupto utero partum caesareum Noster concedit, in reliquis vero casibus, ubi ille quoque est institutus, eum reiicit totamque operationem hic describit.

p. 152. Vectem tandem et Roonhuysianum describit Noster, in icone sistit, eius effectus declarat eosque noxios non solum, sed et interdum summe periculosos iudicat ideoque eum plane reiicit. Atque in tradit hoc opusculum tironibus inexercitatis in arte obstetricia. Omnes operationes breuiter descripsit Cl. Auctor et, partim sua, partim aliorum experientia monitis illustravit; exempla vero in posterum pollicetur.

A treatise on the puerperal fever, wherein the nature and cause of that disease so fatal to lying-in women are represented in a new point of view, illustrated by dissections and a rational method of cure proposed and confirmed by experience. By NATHANAEL HVLME M. D. London 1772. 8. pag. 141.

l. e.

Tractatio de febre puerperarum eiusque natura et causa sectionibus illustrata et methodo iis medendi. Auctore Cl. NATHANAEL HVLME.

Animaduersiones, Germanicae versioni *) additae potissimum ex Gallicis depromptae sunt scriptoribus. Summa vero totius huius Hülmianni libri eo redit, ut primum morbus describatur, dein signa colligantur eius prognostica et cadauerum nonnullorum, hoc morbo affectorum, ratione habita, methodus huic morbo medendi proponatur. Quibus praemissis, sententiae Auctorum de causis huius febris colliguntur, addita Nostri super causis eiusdem opinione.

Febris haec puerperarum Ipsi Nostro non Sect. 1. nouus quidem videtur morbus, quin potius arbitratrur iam diu illum feminis accidisse, attamen sedes huius morbi atque eius causa hactenus non recte a medicis sunt cognitae. Appellatur idcirco et a Nostro peculiaris morbus puerperarum haec febris, sese distinguens ab omnibus reliquis morbis,

E 5

*) v. coram. nostr. Vol. XX. p. 570.

bis, qui solent alias puerperas infestari. Accidit haec febris omnibus anni temporibus, omnibus aetatibus et iis aequae, quae raro pepererunt, et iis, quae saepe. Nihilominus tamen videntur eae puerperae, quae valde et supra vires tempore graviditatis laborarunt, huic feбри prius et facilius esse expositae, quam eae, quae quietem et commoditatem quaesierunt.

p. 14. Ad signa pathognomonica huius febris pertinent: Dolor sat vehemens in regione epigastrica, cui accedit febris et plerumque dolor in fronte et haec symptomata mox post partum apparent, quo die secundum GALENUM Noster quoque incipit numerare, nec non uti alii, ab eo, quo coepit febricitare aegra. Lochia mutant colorem et copiam, id quod CL. WHITE, qui eandem rem tractavit, negat, uti non multum post indicabimus. Quibus praemissis CL. Auctor illos potissimum morbos contemplatur, qui quandam produnt similitudinem cum morbo, ab Eo hic descripto, et horum morborum diversitatem a febre puerperarum persequitur. Atque hi sunt dolores post partum, febris lactea miliaris, passio iliaca flatulenta, uteri inflammatio et cholera.

Sect. II. Venit nunc CL. Auctor ad signa prognostica. Bona sunt pulsus et respirationis non adeo magis celeritas et debilitas, sudor uniuersi corporis et urina turbida cum pulsu tardiore. Vomitus materiae viridis et atrae frequenter malum mortis exitum annunciant, cet.

Sect. III. Iam ad sectiones cadauerum eodem morbo pereuntium progrediamur: Abdomen erat tumidum interdum, plerumque non tumidum, diarrhoea

rhoea antea praesente. Primi cadaueris abdomen non erat tensum, integumentis vero dissectis ichor apparebat inter intestina et peluim latens. Omentum erat inflammatum et sphacelofum, imo ex parte etiam incrassatum. Quo aperto, ichor quoque emanabat. Intestina cohaerebant firmiter et in eorum anfractibus, etiam valuulis, materia alba seu flava, sebacea conspiciebatur. Pariter intestina erant inflammata omnia, plurimum in sinistro latere, ibique et sphacelus minabatur. Genitalia externae et internae integra erant, vterus perfecte sanus, contractusque in pelui latebat. Reliqua abdominis viscera bene sese habebant, pectusque non aperiebatur. Secundi cadaueris abdomine valde tenso, aperto, aer foetidus et ichorosa colluuius occurrebat. Omentum quoque erat tenue et pariter sphacelofum. Ventriculus valde expansus in se continebat humorem crassum et atrum. Vterus erat integer. Pulmones inflammati cornebantur. Terti cadaveris sectio easdem res offert et probat. Pariter quarta sectio conuenit cum praecedentibus et in hoc cadauere totum omentum erat sphacelofum, quod et vterum et tubas ouariaque colore imbuerat, nec non in substantia omenti vlcus apparebat. Vterus et hic, vti et in reliquis sectionibus, nullam praeternaturalem prae se ferebat mutationem. Videtur itaque sedes huius morbi in abdomine ac plerumque in omento esse.

Se& IV

Methodum huic febri puerperarum medendi
 CL. HVLME postea recenset eamque duplicem proponit. Ac prima quidem attinet simplicem hunc morbum, altera spectat compositum et complicatum. Aluina euacuatio in primis in his aëgris est curanda ac primum quidem clysmatibus, dein remediis laxantibus et vomitoriis. Noster potissimum

mum vsus est sale amaro, oleo ricini americani fructu racemoso hispido *), tartaro emetico et vino antimoniali, quod ex croco antimoni seu metallorum et albo Hispanico vino paratur **). Quo facto et quidem cum leuamine dolorum, perspirationem sustentare et quodammodo augere iuuat. Hoc tamen oportet fieri remediis, quae neque obstructiones aluinas efficiunt, neque exaestuationem causant. Et hoc praestant paruae doses ipecacuanhae, seu tartari emetici, seu vini antimonialis ad data parua dosi opii. Laudat et hic RIVERII potionem salinam ex sale absinthii et succo citri et anthiphlogisticum et diureticum remedium. Venae sectionis utilitas, de qua disputatur hic in utraque partem, in hoc morbo non negatur a Nostro, interim tamen magna cautione in ea opus esse adest. Vesicatoria nec minus hic interdum iuuant. Ad dico senegae ***), quae est *Polygalae senega* L. et contra pleuritidem laudatur, Noster quidem vsus est, audet tamen nil statuere de virtute eius, quae cerni dicitur in alui, vrinae et perspirationis libertate et augmento, ita, vt aegre venae sectio admitti debeat. Ceterum *Polygala vulgaris* in pleuritide et aliis pectoris morbis †) commendatur. Maxima itaque attentionem in hoc morbo merentur primo diarrhoea, quae nimia caute moderanda est, et tales porro vires, quae sunt conservandae, et denique putredo solidarum et fluidarum partium, quae est emendanda.

*) v. comm. nostr. Vol. XII. p. 456. Vol. XXI. p. 430.

**) *Neuerbessertes Englisches Dispensatorium 2ter Theil* S. 94.

***) v. comm. nostr. Imae decad. suppl. I. p. 96.

†) v. comm. nostr. Vol. XXI. p. 139 451 et 585.

Inquiritur tum Cl. **MVLME** in sententias Aucto- Sect. V.
rum de causis huius febris puerperarum et de

venesectione in hoc morbo, secundum variorum
Auctorum diuersas sententias disputat. Nos vero
hic Auctores solummodo nominabimus et quorum
sententias indicabimus. Sunt vero hi: **HIPPOCRATES**, **AVICENNA**, **EYCHARIUS RHODION LV.**
BOVICVS MERCATVS, **FELIX PLATER**, **DANIEL SENNERT**, **LAZARVS RIVERIUS**, **THOMAS WILLIS**, **FRANC. DE LE BOE SYLVIVS**, **FRANC. MAVRICEAV**, **THOMAS SYDENHAM**, **HERRMANN BOERHAAVE**, **EDVARD STROTHER**, **ERID. HOFFMANN**, **DE LA MOTTE**, **IOANNES BURTON**, **WILLIAM SMELLIE**, **R. A. TISSOT**, **GERHARD. LIB. BARO VAN SWIETEN**, **IOANNES ASTRUC**, **THOMAS COOPER**, **THOMAS DENMAN**, **ROBERTVS WALLACE JOHNSON**, **IOANNES MILLAR**, **HENRICVS MANNING**. His Auctoribus in Germanica versione sunt additi **NICOLAVS PVZOS**, **ANDREAS KEVRET**, **J. A. DELEVRE**.

EDVARDVS STROTHER *) primus a Nostro appellatur Auctor, qui de febre puerperarum scripsit. Refert illam ad febres inflammatorias et credit eam oriri, ut plerique horum supra nominatorum Auctorum solent arbitrari, a lochiorum suppressione. Ut signum pathognomonicum febrishuius indicantur a Cl. **STROTHER**, dolores sub umbilico, in omni abdomine et lumbis. Alii ut **SWIETENIUS**, **TISSOTVS** et **DELEVRE** in hoc morbo et ad abestrationem lactis respexerunt. Venesectio in hoc morbo laudatur atque vituperatur. Nos vero a parte Nostri Auctoris nonnullorumque aliorum Auctorum, ut Cl. **MANNING**, scimus, qui nullam vniuersalem regulam hic statuunt, sed pro symptomatum varietate, eam suadeant vel dissuadeant.

Nam

*) Criticon februm; or a critical essay on fevers Lond. 1718. chap. IX. p. 212. The puerperal fever.

Nam pro febris vehementia, doloris magnitudine, morbi stadio, sanguinis profluio ante et post partum cet. dirigi oportet venesectionem in hac febre puerperarum. Item omnino causarum diuersarum aliam atque aliam huius febris medelam requirit. Vteri inflammatio, lochiorum suppressio, humorum acredo, aeris infectio, latens in sanguine acrimonia miliaris, perspiratio suppressa, lactis aberratio s. metastasis lactea, impuritates infimi ventris, inflammatio intestinorum et omenti cet. decurrunt huius febris causae atque ad eas potissimum est respiciendum medicis in aegris his medendis. Optatur ea propter in versione huius libri Germanica, ut differentia et signa harum ex diuersis causis oriundarum febrium explicentur et dein earum medela secundum harum causarum varietatem definiantur. Praecipuae causae harum febrium puerperarum indubitate sunt inflammatio intestinorum partim, partim impuritates in iis collectae, interdum utraque. Vtrum vero inflammatio ab utero grauido oriatur, an ab impuritatibus intestinorum proneniat, dubitat Cl. Auctor. Nos arbitramur potius ab impuritatibus intestinorum, quam ab utero eam oriri.

Secl. VI Cl. HVLME autem, uti ex sectione sexta, quae sua sententia de causis puerperarum traditur, apparet, vteri grauidi pressionem iudicat causam praedisponentem intestinorum inflammationis. Recte omnino causas dispeccit in immediatam seu proximam, atque in praedisponentem seu remotam et occasionalem. Proxima causa huius febris a Nostro secundum suas cadauerum sectiones supra *) etiam a nobis commemoratas, quaeritur in inflammatione intestinorum et omenti.

Omen

*) v. supra p. 75.

Omentum pati posse per graviditatem et inde or-
tam extensionem et pressionem, BAVHINVS,
SWIETENIVSQUE animadverterunt. Bene autem
quoque monet Cl. Auctor, omentum ideo adipe
esse imbutum et totam canalem intestinorum et
omnino abdominis cavitatem ita esse formatam,
ut vteri gravidi pressio noceat, id quod et nobis
cum Cl. LEAKE videtur.

XII.

Practical observations on the child bed fevers,
also on the nature and treatment of uterine
haemorrhages, convulsions and such other
acute diseases, as are most fatal to women dur-
ing the state of pregnancy. By JOHN LEAKE.
D. Member of the College of Physicians
in London and Physician to the Westminster
Lying-in Hospital. London printed for L.
Waker. 1772. 8. pagg. 404.

i. e.

Practicae observationes circa febres puerpera-
rum, naturam et curationem haemorrhagia-
rum vterinarum, convulsiones gravidarum
letales cet. Auctore Cl. IOANNE LEAKE.

Germanice et hic liber *) prodiit, cuius iam
summam cum Lectoribus communicaturi
sumus. Haec versio Germanica appendicis loco
sepe finit descriptione novae forcipis tribrachialis
a Cl. LEAKE inventae et ex alio Cl. Auctoris
libro

*) *Praktische Bemerkungen über verschiedene Krankhei-
ten der Kindbetherinnen und Schwängern nebst der Be-
schreibung einer neuen Zange zur Geburtsbälfe durch
JOHN LEAKE. Aus dem Englischen übersetzt. Leip-
zig bey M. G. Weidmanns Erben und Reich 1775. 8.*

libro *) de promptae. Genuina autem huius libri editio iterum prodit Londini 1774 **) secundum quam germanica versio quoque est facta. Tribus tractationibus constat hic liber, quarum una continet febres puerperarum, altera spectat naturae causas et curationem haemorrhagiarum uterinorum, quae ante et post partum apparere solent, tertia convulsiones et alias breui letales affectiones morbosas gravidarum sistit.

p. I.

In introductione monet Cl. Auctor, se de huiusmodi morbis iam per tres annos de febribus puerperarum, quod Cl. HUME in sua tractatione, quam multum ante breviter recensimus, proponit omentum scilicet imprimis in his pati et inflammatum esse. Observavit enim Cl. LEAKE sexagesimo nono et sequente seculi decimi octavi diuersas eiusmodi aegrotas partim in praxi sua vata, partim in puerperarum nosocomio Londinensi (*Westminster*) cui praesertim Noster. Ianuario et Februario mensibus hic morbus valde acutus et in diuersis vrbis partibus vere epidemicus. Ad causam itaque huius morbi eo melius indagandam cadauera aperiebantur. Cernebatur tamen omentum vel penitus deperditum et corruptum, in pus lacti corrupto simile mutatum, vel ex parte

*) Lecture introductory to the theory and practice of midwifery Lond. 1773. 4. De quo opere translator, sese ideo suae germanicae versionis addidisse descriptionem forcipis novae et iconem, quoniam etiam illud praeter unam tractationem de morbis haereditariis et de praecauendis variolis, quae etiam inserta est volumini secundo: *Sammlungen zum Gebrauch practischer Aerzte* Leipzig 1776. 8. caeterum quin nullas novas complectitur res.

**) Practical observations on the acute diseases incident to women cet.

inflammatum et suppuratum. Haec inflammatio sepe extendebat ad superficiem intestinorum et in abdomine purulenta materia, sero lactis similis, sanguine et lacte coagulato simili materie mixta erat. Anno 1770 mortuae sunt septuaginta 270. antecedente anno 158. et in sequente 172. Apparet itaque, anno 1770 plures, quam tertiam partem esse mortuas, neque dubitat Noster, quin saltem dimidia harum pars hoc morbo sit imputata. Quoniam autem numerus demortuorum puerperarum per totum annum non unus idemque, sed a mense Decembris usque ad Martium maior erat: a nulla alia causa, quam a maligna et varia aeris conditione derivari hoc posse Noster adducitur ut credat.

Quae causa ulterius demonstrata et tempesta-
ta vicissitudinis ratione habita, historiam morbi secundum sua symptomata enarrat. Ch. LEAKE. Versus vespertini secundi vel tertii diei post partum puerperae horrore vehemente afficiebantur. Interdum horror serius ociosus apparebat, raro tamen quinto aut sexto die post partum. Comitabantur enim capitis dolores, anxietates, nausea et vomitus biliosi, vinum prostratio. Pulsus erat magna diversitas, tum quoad fortitudinem, cum quoad celeritatem. In singula sexagesima horae parte nonaginta usque ad centum triginta et septem ictus numerabantur. Die propemodum secundo post horrorem querebantur aegrae de dolore vehementi in serobiculo cordis siue ventriculi regione, qui versus umbilicum et interdum versus costas spurias sese extendebat. Porro et dolor sentiebatur in scapula. Interea abdomen tumebat et tensum erat. Si haec abdominis intumescencia et tensio, diarrhoea disparente, apparebat et dolorifica loca supra nominata imprimis occupauerat: letale inde deriuabat Noster

signum, et eius potentiorē causam quærit, quā
statulentiam cet. Facies tum erat fœra, artus tremu-
bant; genæ rubebant; labia coeruleum ostēdi-
bant colorem, alae narium tensæ et amplius
erant. Nec quidquam hic cum natura, tum
poterat præstare. Lochia interea bene fluēba-
nt, id quod vero CL. MYLME negat *). Sedes itaque
morbi non est in vtero neque febris causata est
vterus. Raro apparebat in hac febre crisis per fœ-
Gallii et SWIETENII **) hanc febrem
metastasi lactea et ab obstructione lochiorum deri-
vare. Mammæ autem usque ad mortem lacte
impletæ. Id, quod in intestinis pro lacte habebat
erat purulenta materia omenti. Lochia
pe plane non turbabantur, interdum remanebant
sine ullis symptomatibus malignis. Vterum
LEAKE semper sanum et integrum reperiit. Qui
propter nunquam phantasie et deliria appa-
runt, uti alias fieri solet, vteri inflammatione
præsente.

p. 18.

In sectione secunda continentur præ-
observationes et conclusiones ex histo-
riâ huius morbi simul cum medendi ratione, quæ
hac febre fuit optima. Inter conclusiones
eticas hæc potissimum memorantur: 1) Quædam
mechanica mutatio, quæ per partum in corpore
parturientis inducitur, est præcipua causa prædis-
ponens huius morbi et ea, quæ efficit, ut hæc
puerperarum febris solummodo post partum ap-
pareat. 2) Est hæc febris nec a metastasi lactea,
nec a lochiorum suppressione, neque ab vteri inflam-
matione, neque a pressione vteri gravidæ, uti

*) v. supra p. 74.

**) v. ib. p. 177.

HYLME videtur *), repetenda. Venaesectionem suadet Noster, cito institui, alias prorsus omitti. Observauit enim pulsum debilem, plane nullam inflammationem indicantem, et postea reperit in cadaueribus quarto quintoque iam diebus, cuius generationem Noster sine praegressa inflammatione non assumit. Quapropter et adeo urget mox ab initio venaesectionem, quoniam sera nihil iuuat, dein laudat lenia purgantia et attenuans decoctum, quod largum in modum propinari oportet, uti omnino in inflammationibus fieri debet. Cum vero pulsus debilis saepe adsit, nec minus inflammatio oriatur: suadet Noster, ut ad vitae genus, aetatem, grauiditatem cet. quidem respiciatur; atramen in primis in re dubia, pulsus etiam observetur sub ipso sanguinis e vena effluxu. Si tunc pulsum ictus fortiores, pleniores et aequales sunt, venaesectio fiat larga; e contrario, si sunt debiliores cum maiori inaequalitate, venaesectio est finienda. Attendendum autem et hic est ad ligaturam, quae saepe ex compressione arteriae pulsum debilem efficit. Quae cum ita sint, venaesectio primo morbi impetu est instituenda, dein vehementia et duratio horroris est minuenda; et hic suadet Noster infusum theiforme ex mentha; porro bilis, qualitate et quantitate peccans, partim eliminanda, partim corrigenda est; item diarrhoeam, si nimia est, nec critica, moderare oportet medicum et ad hunc finem obtinendum emollientia et anodyna, lenia diaphoretica; siue, si debilitas adsit nimia, opiata et leniter adstringentia remedia profunt. Denique, apparentibus signis putredinis et febris intermissionis conducunt antiseptica remedia, ut cortex. Balnea calida Nostro quidem non admodum profuerunt, interim tamen ea non reiecit. Bilem euacuat vomitoriis eamque dein corrigit.

F 2

mix-

*) v. supra p. 78.

mixtura salina, ex sale absinthii et succo citri
 addito spermate ceti et gummi Arabico temperata,
 quae ita praeparata lenius primas vias purgat. Oleum
 ricini, quod et Cl. HVLME *) suasisit, pariter hic No-
 ster laudat, et illud sequentem in modum exhibet.
 recipe olei ricini cum vitello oui soluti vncias
 vnam, magnesia albae drachmas duas, mannae
 Calabrinae drachmas tres, aquae hyssopi vncias
 octo. Misce. Detur. Signetur: omni bihorio ſu-
 horio duo aut plura cochlearia. Simulac lenitas
 euacuatae sunt infimi ventris impuritates hoc re-
 medio ex oleo ricini, dat Noster puluerem sequen-
 tem: recipe tartari emetici granum vnum cum di-
 midio, magnesia albae drachmam vnam. Misco-
 fiat pulvis in sex partes aequales diuidendus, detur
 per quartam horae partem vnus in iulapio sequenti.
 recipe aquae cinnamonis simplicis, aquae menthae
 aquae simplicis ana vncias quatuor, syrupi croci drach-
 mas tres M. F. iulapium. Si tartarus emeticus nimis
 irriter et diarrhoeam minus salutarem excitet, quae
 guttulae tincturae thebaicae iulapio possunt addi.
 Laudat praeterea tartarum emeticum, ut praeci-
 puum remedium in hac febre, praesertim si sua
 efficaciam per lenem sudorem totius corporis cum
 levamine aegri et symptomatum remissione pro-
 dit. Ad hunc sudorem sustentandum calidum me-
 piosum potum Noster suadet. Tandem fit haec
 febris purulenta, et in hoc stadio inquit Noster
 hic in corticis Peruviani usum, quem theoria vult
 pariter, ac experientia aegre admittit in hac febre.
 Putredini enim etiam si cortex resistit, tamen puru-
 lenta materia in abdomine, quae inde non deri-
 ri potest, mortem causare debet. Interim tamen
 cum desit certum signum de praesentia puri,
 omnia tentanda esse remedia arbitratur Noster et

*) v. supra p. 76.

eo confilio corticis vsum hic largitur. Lochia hoc remedium, yti nonnulli rati sunt, non turbat, quin imo interdum auget. Diarrhoeam interdum auget cortex, et tum est addendum opium s. granatorum cortex cet. Vesicatoriis, quae abdomini applicari possunt, praefert Noster sinapismos. Vnguenta vt limimentum volatile (*volatile limiments*)*) aliaque cum fructu Noster adhibuit. Inter omnia remedia autem, quae vtilia in hac febre puerperarum Noster obseruauit, inprimis commendat venae sectionem in initio morbi et methodum antiphlogisticam.

In tertia sectione traditur ratio has febres p. 148. puerperarum arcendi. Potissimum haec curatio prophylactica cernitur hic in diaeta, inprimis vegetabili, puritate aeris, linteaminum cet, quiete, animi tranquillitate cet.

Morbi historias et super iis annotationes complectitur quarta pars, additis praeterea nonnullorum cadaverum sectionibus. Si deiectiones sint putridae, clysmata adhiberi possunt ex aere fixo; de quibus alibi**) dictum est. Omentum fere omne in pus mutatum et resolutum; reliquam partem inflammatam et intestinis adhaerentem Noster reperit. In pelvis cauitate putrida et sero lactis similis humiditas, quae pure crasso et cruore, qui ex atrofa vasis omenti manare videbatur, mixta erat. Vterus iam erat contractus, caeteroquin sanus et integer. Hepatis substantia erat illaesa, eiusque color ac si coctum fuisset. In intestinis

F 3

erat

*) V. BYCHAN'S domest. medicine. v. comm. nostr. Vol. XXI. p. 585.

**) v. comm. nostr. Vol. XXI. in 98. 125. 453. 446. 600.

erat quoque obscure viridis humiditas. Pulmones erant sani, paululum vnus lobus pleurae adhaerebat. Mentionem hic facit Noster phaenomeni, quod contra suam sententiam de sede et causis huius febris puerperarum apparuit. Omnes puerperae, quae hac febre afficiebantur, mammarum morbis sunt dentutae; e contrario quarum mammae ulcerosis fiebant, nullae sunt mortuae; item etiamsi mammarum ulcera multas creabant dolorosas molestias, tamen febris non erat tam vehemens, quam hac febris puerperarum, nec diarrhoea aderat.

Ex reliquis cadauerum sectionibus id, quod non multum ante breuiter tradidimus, probatur confirmaturque: nonnulla igitur partim phaenomena, partim conclusiones solummodo hic enotabimus. Raro occurrunt in his puerperarum febribus ulcera purulenta thoracis. Bilis plerumque ita crassa erat, uti mel, et fusca. Thoracis mediastinum erat inflammatum, pulmones vero in reperiiebantur. Interdum in thorace materia purulenta aderat, illaesis tamen pulmonibus. In vno cadauere Noster solummodo reperit omentum, corruptum, nec suppuratum. Intestina interdum erant inflammata. Apparuerunt quoque perichiae in quibusdam aegris.

In nosocomio obstetricio Londinensi (*Wesleyan Lying-in Hospital*) sunt decem domicilia. Numerus erat earum, quae pepererunt in hac domo a 1. Aprilis 1767, quo anno et illa est fundata, ad 30. Novembris 1769, CCLVIII. Ex illis tres febre puerperarum laborarunt et vna ex iis periit. Aliae moriebantur variolis die primo post partum. Ab initio Decembris 1769 vsque ad 15. Maii 1770. epidemica haec febris erat. In ea domo hoc tempore LXIII erant puerperae. XIX earum febre puerperarum laborarunt, aliae leuimodo insultus habebant. Ex iis in nosocomio morie-

moniebantur undecim et duae apud suos affines. In eadem periodo vna puerpera in nosocomio inflammatione obiit. A. 15. Maii 1770 ad 29 Septembris 1772. CCCV. puerperae in nosocomio puerperii tempus absoluerunt et inter eas duae tantum vitam cum morte commutarunt.

Haec febris Londini iam 1760 epidemice grassata est. In Britannico nosocomio obstetricio a 12 Iunii ad ultimum diem Decembris eiusdem anni viginti et quatuor obierunt. Ab eo tempore haec febris vsque ad annum 1770 nunquam tam periculosa euasit.

In secundo tractatu de natura, et causis haemor- P. 243.
rhagiarum uteri, quae partum vel antecedunt, vel sequuntur atque de earum medela disseritur a CL. LEAKE. Uteri haemorrhagiae oriuntur a violenta extractions placentae, a continuata item uteri extensione per fetum relictum, uti fieri solet in partu gemellorum, nec minus eae deriuandae sunt a defectu vis contractilis utero propriae, qui plerumque sequitur debilitatem et laxitatem solidorum in vniuersum. Si quis eos casus definire vult, quibus vel topica remedia vel interna medicamina vel tandem arte excitatus partus conducat, causae haemorrhagiarum et symptomata aegrarum, corporis constitutio atque varia conditio, in qua uterus ante et post partum versatur, diligenter sunt expendenda. Postulant interdum haemorrhagiae uteri partum artificialem, qui minime est accelerandus, sed viribus vitae declinantibus, et tum vel animi deliquiis praesentibus partus est promouendus. Cortex vero cum elixirio vitrioli haemorrhagiis sedandis seruiit. Narrat hic Noster exemplum, quod CL. CORE obseruauit, ubi placenta penitus utero adhaerebat, magna pars vero
F 4 spu-

spiritus chorii s. membranae deciduae Cl. *WILKINSON* separata erat ab utero. Venae sectiones hic conducunt, licet eas simul cum vni interno remedium adstringentium, opii, ac quidem magna doli, ligaturaque membrorum praecipua haemorrhagias sistendi remedia, uti putant, efficiant. Adstringentia, in primis saccharum saturum reicit Noster. Exemplum narrat, ubi eius usus obstruiones pertinaces alui, doloresque colicos et spasticos effecit, nec quidquam ad haemorrhagias uteri sistendas contulit. Ad extensionem arteriarum uterinum imminuendam et haemorrhagiam ipsa temperanda suadet Noster relaxantia remedia. Quosum et refert tartarum emeticum in parca dose. Excitavit enim quarta grani parte nauseam sine vomitu. Item potio salina ex nitro s. sale sedatio *HOMBERGII* huc pertinet. Quamvis enim horum remedium effectum difficile definiiri possit, Noster largitur, tamen experientia confirmat in hoc eorum utilitatem. Quod opii usum attinet in haemorrhagiis, observavit Noster quidem magis opii doli dolores ad partum esse imminutos, partus auctos contra, cuius rei et Cl. *YOUNG* mentionem iam fecit, attamen haemorrhagarum potius augmentum, quam decrementum Cl. *LEAKE* expertus est; quapropter opii usum, cuius vis cum aetheribus volatilium exaestuantium et cardiacorum remedium maiorem in modum convenit, in haemorrhagiis rarius conducere arbitratur. Ligaturas extremitatum iam veteres ad haemorrhagias sedandas laudarunt, Noster vero eas reicit et theoretice atque practice noxias periculosasque iudicat. Frigidum contra regimen, epithermata frigida, et diluivia e. s. p. his haemorrhagiis moderandis pulchre serviunt. Haemorrhagiae ante partum sunt periculosiores iis post partum. In haemorrhagiis post

partum iniectiones vterinae adstringentes vel purificantes conducunt. cet.

Inertia translatione de conuulsionibus et aliis breviter letalibus si acutis morbis gravidarum agitur. p. 319.

Venerabili de reuulsoriae Noster non fauet. Conuulsionibus neque semper sedat partus*), neque continuo sunt letales. Id quod Noster quibusdam morbi historiis probat atque confirmat. Reliqui morbi, quos hic potissimum Cl. Auctor contemplatur, sunt Inflammatio pleurae s. pleuritis, dysenteria et variolae, quibus grauidacibus laborantes facile moriuntur. Mulierem in vtero gerentem ab acuto aliquo morbo corripit letale esse, legimus apud HIPPOCRATEM; Noster vero e contrario exemplum hic memorat, ubi grauida morbum acutum feliciter superauit et partum iustum atque integrum absoluit. Methodus medendi dysenteriae conuenit cum curatione diarrhoeae in puerperis, quam supra Noster cum Lectoribus communicauit. Opium in dysenteria raro leuamen, quod durat, efficit; auget potius anxietates et dolores intestinorum, cum euacuationem materiae morbificae impediat. Variolarum vestigium nunquam Noster obseruauit in fetu, adsunt vero profecto exempla**) etiam si Cl. COTVNNIVS***) ea negat. SWERTENIVS†) narrat rarum exemplum grauidae, laborandis variolis, quae feliciter et rite peperit. Nos aliquoties abortum obseruauimus post feliciter superatum variolarum morbum; id quod plerumque fieri et Cl. LEAKE asserit.

F 5 XIII. A

*) v. comm. nostr. Vol. XX. p. 684, 699. et ib. decad.

II dae suppl. II p. 201 et sq.

**) v. comm. nostr. Vol. XVII. p. 506. it. Vol. XIX. p. 75. ib. decad. Imae suppl. IV. pag. 694 seq.

***) v. ib. Vol. XVIII. p. 411.

†) v. ib. Vol. XIX. p. 75.

XIII.

A Treatise on the management of pregnant
lying-in women and the means of curing
but more especially of preventing the principal
disorders, to which they are liable. Together with some new directions concerning the deliv-
ering of the child and puerperal affections in natural births. Illustrated with cases.
By CHARLES WHITE F. R. S. Member of the Corporation of Surgeons in London. Surgeon to the Manchester Infirmary. London printed for Edward and Charles Dilly 1773. 8. pagg. 353. tab. aen. 2.

i. e.

Commentarius de cura praegnantium et puerperarum, nec non methodo medendi morbis, vel praesertim praeservationi. Accedunt noua praecepta circa partum faciendi et modum placentam soluendi in naturali statu, casibus illustrata Auctore
WHITE.

Primum quidem Cl. WHITE inquit in-
sas et symptomata febris puerperarum, contemplatur febrem miliarem et lacteam, puerperales cautiones tradit varios gravidarum morbos arcendi, item partum naturalem considerat, quae secundarum solutionem, et dolorum partum rationem habet; porro docet, quomodo febris puerperarum et lactea sint arcendae, deinde methodum medendi miliari febre communem, et varios casus et obseruationes simul cum appendice.

addit. Prodiit quoque huius libri versio Germanica variis annotationibus ditata *).

Vera origo huius febris puerperarum cernitur p. 1.
ex Nostro mente in putredinosa aeris conditione**),
quae non a calore aeris deriuanda est, nec ex aestuantibus
et calefacientibus medicaminibus interne datis
tribuenda. Putredinem autem augere potuerunt
haec res; calor enim aeris et omnino regimen cali-
dum multorum symptomatum huic febris puerpera-
rum superuenientium causa est. Vti porro lochio-
rum retentorum vapores possunt resorberi et ab hu-
moribus excipi et causa febris puerperarum fieri,
quae horrore apparet: sic ea febris puerperarum
ex contagio interdum epidemice grassatur et
magis putridae, quam inflammatoriae est indolis.
Oritur ergo, vti CL. WHITE arbitratur, ex conta-
gio putrido, bile acre putrida et putridis omnino
impuritatibus intestinorum et partium genitalium,
quas CL. HYLME et LEAKE illaefas***) deprehen-
derunt. In abdomine eorum cadauerum reperitur
extravasatum serum, sero sanguinis cum pure simile,
his quoque materis in superficie intestinorum adest p. 27.
Febris miliaris †); quae valde olim fuit communis
puerperis, raroque critica, hic describitur et huius
morbi antiquitas traditur. Inter multos Auctores, qui
purpure mentionem fecerunt, a Nostro notatos,
memorabimus modo ALLIONIVM (*) et SCHVL-

ZIVM

NT) CARL WHITE von der Behandlung der Schwangeren
und Kindbeisserinnen. Aus dem Englischen übersetzt,
aus Kupfern. Leipzig bey Caspar Frisch 1775. 8.

**) v. comm. nostr. Vol. XXI. p. 447.

***) v. supra p. 75 et 81.

†) v. comm. nostr. Vol. XV. p. 420. 524. ib. Vol.
XIV. p. 671. et 680 it Vol. XVIII. p. 349. it. ib.
decad. II. dae suppl. III. p. 505.

(*) EIVSDEM tr. de miliarium origine progressu natura
et curatione. Turin, 1758. 8.

ZIVM DE SCHVLZENHEIM *). Plurima enim pertinentia scripta v. g. HAENII, STORCKII, LEN, COLLIN cet. a nobis in his commentariis stris sunt indicata, vti partim ex his, quae iam dauimus, apparet et praeterea ex indicibus horum commentariorum apparebit. Vtrum critica symptomatica sit purpura? potissimum quae et vario quoque ab aliis atque aliis viris doctis titur in hac re. Nos vero arbitramur, purpurarissime esse criticam, eamque pariter, quae peris superuenit, quam quae et in aliis aegriaret, saepissime symptomatice esse, atque potissimum ab impuritatibus infimi ventris gimine nimis calido. Noster quoque purpura non criticam esse iudicat.

p. 56.

Febrem lacteam oriri Noster affirmat ex eo quod in mammis lacte, quod non fugitur, sed retinetur atque cum humoribus denuo communicatur. Causas inter alias, ob quas lactatio non instituitur, Noster et memorat nimis impressas pillas per angustos thoraces. Suctio conueniens antliae pneumaticae effectus, uti et CL. STORCKII monstrauit ideoque antliam lacteam inuenit. Etus galactophoros in mammis dum describit Noster, asserit eorum ibi, ubi in papilla se finiunt, plurimumque septem numerari seu octo. Sunt autem multo plures.

p. 64.

Quarta in sectione cautiones tradit Cl. STORCKII morbos gravidarum arcendi. Vulgare remedium contra abortum hactenus fuit venaesectio; Noster vero eam caute esse instituendam suadet, quoniam etiam ea ipsa minus opportune adhibita abortum

*) v. comm. nostr. Vol. XVII. p. 151.

**) v. comm. nostr. Vol. XX. p. 101.

dero potest. Omnino corpora nostra non ita esseant
 diu plethorica, uti olim, monet *Podicorus* et ve-
 nesectione non crebro opus est in graviditate
 mentionem quoque facit *Cl. Ross* ^{*)}, qui cum de
 horta differit, quaedam contra venesectionem in-
 terdixit monita addit. *Cl. Ross* nimis non putat
 quanticum mensurorum singula vice esse quin-
 que aut septem uncias. In decem mensibus
 quoque septuaginta erant unciae seu librae quatuor
 vel unciae sanguinis. Fetus autem iam secun-
 dus pondus est multo maius. Narrat *Cl. Ross*
 templum fetus, cuius pondus erat sedecim librae
 aut septemque uncias, placentia vero li-
 bras unius et quatuor uncias. Quaedam *Cl.*
Ross potius ad inopiam, quam ad copiam san-
 guinis in gravidis respicit et ita venesectionem in-
 terdixit abortus refert. Noster adhibuit ad abor-
 tum praecavendum lac asinum, aquas *Byrrhonica*,
Selteranas, corticem *Peruvianum*, elixir vitrio-
 licum, balneum frigidum interdum et equitationem. Balnea
 non nimis sint frigida, sed suadet Noster aquas
Antoninas s. *Matlockianas* ^{**)} aut domestica bal-
 nea paucum tepida. Praeter haec auxilia, abortum
 evocantia, lenia laxantia quoque adhibet, nec timet
 ut *Cl. White* de vomitoriis. Mentionem quo-
 que facit radicis *Columbo*, quae putredini carnis
 non ita quidem resistit, uti cortex *Peruvianus*, at
 tamen hunc et flores *chamomillae* in bilis putre-
 dine arcenda eaque, si adest, quoque corrigenda
 aperit. Ea, quae *Cl. Percival* de hac radice
 monet, alio loco a nobis ^{***)} iam sunt narrata.

28 q

Qua

^{*)} The practice of physic in general Vol. I. et II. By
 THOMAS ROSS London 771 8. p. 89. *Abstinere*
 zur ausübenden Arzneykunst. Leipzig 1772 8.

^{**)} v. comm. nostr. Vol. XXI. p. 100. 446.

^{***)} v. comm. nostr. Vol. XXI. p. 442.

Oua cruda impediunt et senant quoque icterum
vidarum, uti Noster arbitratur, et ipse expertus
que ita, ut mucum, orificium ductus choledochi
manis infarcientem obstruentemque, soluant
que fluxum in intestina faciliunt. Praesentem
obstructionem hepatis, seu calculis in vesicula
habitantibus, nullum inde expectari potest
lium. Quod si vero aeger oua cruda respuit
morbus nimis pertinax sit, parua dosis calen-
tuto et utiliter potest adhiberi. Finit Cl. A.
hanc sectionem monitis contra thoraces et
omnino vestimenta, quae abdomen comprimunt
et contra abdomen gravidarum nimis pendula
commendat ligaturas latas.

p. 82.

Contemplatur tunc primum Noster partu-
turalem, de secundinis agit et, quomodo de
post partum sint arcendi, docet. Dilige-
curat aeris puritatem in parturientium
ciliis. Quapropter suadet, ut parturiens
vno situ, nec in vno domicilio maneat
sed doloribus ad partum sedatis et exple-
vteri facta, ambulet et ex vno domicilio in
rum se conferat, usque dum noui doloris
reant. Eodem consilio urget non adeo magis
adstantium numerum, quibus ipsis calor hyper-
sti et inde quoque humorum circulus aug-
Repetit enim Noster ex hac aeris impuritate
gimine parturientis calido, febres varias puer-
rum aliasque molestias. Neo acceleranda
sunt naturae conamina in partu, sed potius citius
mittenda. Improbatur igitur capitis extractione
citata, simulac pars capitis se ostenderit, et de-
vat inde secundinarum facilem et difficilem ex-
sionem et dolorum post partum lenimen. E-
si naturae haec tota res committatur, capite expul-

illa sese vertunt atque prodeunt. Nam caput
nullae in vna eademque directione non prodi-
dere Noster monet. Secundinarum placenta-
rum subitam extractionem Noster reiicit et naturae
committit lubenter hanc expeditionem. Pin-
guum remedium externus abusus cernitur in
impediendo eo humore, qui humectat et lubricat
has partes et partum faciliat. Concedit ita-
que pinguium remedium vsum non prius,
namque naturali deficiente et siccitate partum
prodeunte. Improbatur quoque nimis citam deliga-
tionem funiculi umbilicalis. Placenta interdum
abscedit et in vaginam propellitur, Hoc
casu caute ea est tractanda, ne, vti alias so-
let, quid de membrana decidua s. caduca HUN-
TER, quam Cl. LEAKE *) descripsit, seu de
chorio et amnio remaneat.

Parro de febre puerperarum miliaris et lactea No-
ster agit. Atque hic potissimum virget aeris purita-
tem, regimen non calidum, dietam vegetabilem cet.
quaque ratione habita, nullam puerperam Noster
missit. Deiectiones virides infantum multo saepius
sequela debilitatis et laxitatis in organis dige-
stionis et inertiae bilis, quam lactis corrupti **)
videt hic Cl. Auctor Sago ex America septen-
trionali ***), vnde cum aqua gelatina paratur nu-
triciens,

p. 112.

*) v. supra p. 88.

**) Solent plerumque hae virides infantum deiectiones
hae dietae erroribus, a nutricibus commissis, et in-
de corrupto lacti tribui. Sed hoc non semper
saltem ita esse, nobis ipsis nota sunt exempla. Ali-
quories eandem ob causam abdicatas esse nutrices,
obseruauimus; neque tamen ullam mutationem in de-
iectionibus deprehendimus.

***) Illa species vero nobis non est nota. Affertur
enim ex India Orientali et est medulla Cycas circi-
nalis

triens, acrimoniam inuoluens et recreans
medium. Praefert hoc remedium ratione
stus et pretii radici salab orientali. Ma
tamen sumtuosior est praeparatio salab
riis orchidis speciebus a Cl. MOVET pro
ta *). Quemadmodum sudor omnibus ho
bus et sanis quoque nocet, sic praecipue puer
ris. Lochia enim turbantur, corpus relaxatur
que laeditur. Refrigeriis facillius quoque
exposita corpora sudantia. Quapropter
virget aeris puritatem, item linteaminum vestimen
tumque crebram mutationem. Cortex Per
nus, uti et supra **) assertum est, non impedit
chia. Quae si sint nimia, temperantur
acido, epithematibus ex aceto bet. Sella communis
ex qua lectus potest facile parari, hic in lecto
stitur. Item lectum ferreum obstetricium
icone repraesentat Noster, quo facile ut sella
quo ut possunt puerperae.

p. 185. In septima sectione tractat Noster metho
medendi febribus puerperarum. Frigus,
ipla haec febris incipit, non adeo pericul
Noster iudicat, nec unquam in eius stadio
dam mori vidit. Febrem algidam solum let
et frigus saepe iis letale, qui vaga materie
tica laborant, alii observarunt. Sudor subsequen
per paucas horas durans meretur aliquo modo
men sudoris critici. Quod si vero ille diutius
ret, debilitat et relaxat corpus auget pulsus

nalis. Adest et vilior eius species, quae est ex Cham
rope humili LINNAEI.

*) v. ib. Vol. XVIII. p. 641. it. Vol. XIX. p. 97.
Vol. XX. p. 289. it. Vol. XXI. p. 445.

**) v. ib. Vol. hoc p. 85.

statem, debilitat eius vim, efficit sitim et alui ob-
structionem, lactis et lochiorum copiam imminuit,
putredinis augmento et saepe purpuram al-
bam rubramve seu vtramque causat. In omnibus
hæc putridis iuvant emetica copiose exhibita.
continet enim saliva, quae deglutita in ventricu-
lo delabitur, et reliqui succi in ventriculo et
duodeno confluentes parum aeris fixi *) seu plane
nullum et ita facilius attrahunt particulas, quae
sepius non satis euacuari possunt. Multa reme-
dia, quae et Noster hic proposuit, a Cll. HVLME
LEAKE **) sunt laudata. Diarrhoeae conducit
quoddam fabae minoris siue equinae BAVHINI
(*horfe beans*). Inter iulapia cardiaca miscet
Noster adstringens quoddam gummi profunde
rubrum ex Africa allatum et a IOANNE FOTHER-
ILLI descriptum ***) qui, quoniam ex ista potissimum
regione, quam flumen Gambia dictum alluit, huc-
que allatum fuit, illud gummi rubrum adstrin-
gens Gambiense nominari posse arbitratur. Vsum
liberioris linteaminum recentium et aquae
frigidae†) ad pedes manus dentesque lauanda No-
ster commendat et in hac febre. Sudor in ea
evigendus est ††). Nitrum est tam in hac
febre quam in reliquis morbis a nimia copia bi-
lium putridas oriundis minus salutare remedium
secundum Cl. FRINGLE tentamina. Venaesectio-
nem

*) v. comm. nostr. Vol. XIV. p. 338. seq. v. supra p. 85.

**) v. supra p. 75. et 82.

***) v. Medical observations and inquiries Vol. I. p. 358. In Germanica versione huius libri, quae Altenburgi prodiit 1759. p. 327. it. comm. nostr. Vol. VIII. p. 317.

†) v. comm. nostr. Vol. XV. p. 350. seqq.

††) v. supra p. 75 seq. et 82 seq.

nem, de qua adeo disputatum est in utramque
tem, vti Cl. HVLME *) et Cl. LEAKE **) ru-
runt, Noster hic non largitur, nisi in
matione praesente vteri. Fomenta et vasa
sunt noxia ob calorem humiditatemque, quae
xant et putredini generandae seu augendae ferunt.
Omnes propemodum vesicatoriorum usum in
morbis recte reiiciunt, ob vim irritantem et
ventem cantharidum, quae inprimis penetrat
vriniferas, item nocent emmenagoga remedia.

p. 222. Venimus nunc ad methodum medendi
miliari, cuius arcendae non multum ante
dit consilia Cl. WHITE. Magnam omnino
tur attentionem haec febris miliaris puerperae
Aegrae enim saepe nec nimis roborantia remedia
nec debilitantia ferre possunt. Euacuationes
debent esse magnae. Venaesectioque, purgatio
et vesicatoria non admittenda sunt, nisi in
morbis huius periodo. Diaphoretica et diuretica
remedia hic nil praestant. Camphorae *)
non suadet Noster. Ea enim copiose
stranguriam, alui obstructionem, aestum,
spasmos, quid quod convulsiones in quibusdam
aegris produxit. Nullum victum animale
putredinem alens, calefaciens stimulantem
mores resolvens dari oportet, excepta vili
ius morbi periodo. Lenia vomitoria et clysteria
emollientia in hoc morbo profunt. Aer frigidus
caute admissus, non repellit exanthemata.

*) v. supra p. 77.

**) v. supra p. 83. sep.

***) v. supra l. c.

†) v. comm. nostr. Vol. XXI. p. 513.

Transit Cl. WHITE iam ad morbi historias et p. 242.
 observationes ex iis hic communicat, quae consilia
 Cl. Auctoris in hoc suo libro proposita confirmant
 etque illustrant. Placentam incarceratam Noster
 non suadet manu liberare, sed spasmi vteri opiat
 remediis sunt compescendi. Quamvis porro pla-
 centa nonnullos dies post partum sine evidente
 damno puerperae remansit: tamen obstetricius me-
 dicus puerperam non derelinquere potest, nisi pla-
 centa soluta. Situ denique puerperae bene obser-
 vato et regimine frigido adhibito, raro Nostro ne-
 cessaria videtur placentae extractio.

Appendicem Cl. WHITE addit, quae in se con. p. 313.
 et monita de hoc morbo puerperarum ac potif-
 erum contra Cl. HVLME sententiam de morbi hu-
 us indole, causis et symptomatibus. Putat scili-
 cet Cl. HVLME, vti supra *) tradidimus et ex se-
 ctionibus cadauerum, a Cl. HVLME susceptis, patere
 sedem huius morbi esse omentum, quod
 cum intestinis semper inflammatum et
 ruptum reperit. Deriuat quoque hunc mor-
 bum a pressione partium per graviditatem inducta.
 Vtrique autem Noster a Cl. HVLME partibus non
 Neceffe enim Cl. WHITE iudicat, vt prius,
 ex sectionibus cadauerum quis quid colligit,
 quatur, numne eadem mutationes post alios
 morbos quoque apparuerint, et tum definiatur,
 tum haec febris puerperarum sit inflammatoriae,
 an putridae indolis? Vtrique scopo attingendo ser-
 uient, vt Cl. WHITE putat, quaedam loca aliorum
 Auctorum, hanc rem illustrantia, quae idcirco hic
 communicat. Sunt hi Auctores Cll. CLEGHORN **)

*) v. supra p. 78.

**) v. comm. nostr. Vol. I. p. 615.

FRINGLE *) CHICOYNEAV **) LIND ***) IN-
CAT, qui commemorationem malignarum
brium, quae sub finem anni 1753. et initium
quentis anni Rothomagum depopularunt, ph
sophicis transactionibus †) inseruit. Et ex his
cis elucet, in omnium febre putrida maligna
mortuorum cadaueribus intestina et omentum
se gangraenosa. Pressionem grauidi vteri quod
non iudicat Noster causam huius morbi ††),
omnibus puerperis superuenire debere hanc
brim largitur. Id quod demonstrat, addito ca
go defunctorum puerperarum, in variis magni
tudinibus, ex quo praeterea apparet, subinde num
demortuarum puerperarum magis magisque de
scere. Idem et hic Lipsiae obseruatur et reflex
buitur regimini. Secundum Nostri opinionem
testinorum et omenti inflammatio et subse
sphacelus non causa huius febris est, sed se
seu effectus. Verum causa immediata morbi
resorptio acris putridae materiae ex intesti
vtero, praedisponens accumulatio impuri
ventris infimi, situs supinus, qui lochiorum
tionem causat, et defectus liberi et saepe re
aeris. Finit Noster hunc librum relatione
HUNTERI de hac febre puerperarum, quae
omnes perierunt; et literis Cl. YOUNG, in qua
de modo puerperas tractandi in nosocomio
fertur et multae cautiones insunt, quae commu
cum iis, quas Cl. WHITE in hoc suo libro docet

*) v. ib. Vol. II. p. 400.

**) v. Traité de la peste a Paris 1744. 4 p. I.

***) v. comm. nostr. decad. II. dae suppl. III. p. 419.

†) v. ib. Vol. VIII. p. 140.

††) v. supra p. 78.

XIV.

Observations on epidemic disorders, with remarks on nervous and malignant fevers. By JAMES SIMS, M. D. London, printed for T. Johnson, and T. Robinson. MDCCLXXIII. 8. mai pagg. 278. praeſ. pagg. 6.

i. e.

Observationes super morbis epidemicis, cum annotationibus super febribus nervosis et malignis. Auctore IACOBO SIMS M. D.

Praemissis quibusdam generalioribus de usu descriptionum morborum epidemicorum, descriptionem brevem comitatus Tyroneasis in Hi-bernia, in qua sequentes observationes maximam partem institutae sunt, exhibet Cl. Auctor, ex qua patet, hanc regionem in genere esse humidam et calidam, cum ob fluuios lacusque, quibus circumdatur, tum ob fluuios, a quibus transeuntibus inundatur, imbresque copiosius per hyemem et ver decedentes: unde rheumatismi, serophulae aliique carbunculi dicti affectus hic endemii morbi sunt. Ab annis 1751 ad 1761 perpetuo fere frigida temperies fuit; anni 1761. et 1762 plus solito sicci erant, adeo, ut febres intermittentes ab eo tempore rariores existerent, et Noster inde ab anno 1764 ne unum quidem regularem viderit; 1763 et 1764 varias erant tempestates, sed magis humidae, absque tamen epidemico quodam morbo.

Tunc autem prima constitutio, quam Auctor p. 12. noster pertrahendam sibi sumsit, incipit, ab initio anni 1765 vsque ad finem aestatis 1767. Post hyemem tempestuosam, sed moderati frigoris, ver tempestivum et aestas atque autumnus sicciores et

amoeniores sequebantur, in Decembrem usque
durante mitiore tempestate. Hyems anni
cum frigore intensiore sicca erat, donec in
Februarii larga nix caderet; Martius in prin-
cipio tempestatis amoenae, versus finem varia-
ver et aestas subsequens amoenissima, versus
Augusti procellis excepta, quas tamen versus
noctium autumnale temperies grata insequetur.
Ultimis duobus mensibus eadem varia erat, in
his ventis impetuosioribus interrupta; initium
anni 1767 frigore intenso cum crebra niue super-
erat, ver variabile, sed demum serenum; Maius
et Iunius amoeni, intercedentibus interdum
vis levioribus; Iulius frigidus et pluuiosus.

p. 14. Iam de morbis epidemicis, per hoc
observatis. Primo de febribus petechialibus
1765 occurrentibus, quae adeo leues erant,
auxilium requirerent; somno profundo tan-
bantur, qui si vesicatoriis et cardiacis turbis
morbus potius difficilior reddebatur.

p. 16. Post aequinoctium vernale subita ventum
phrenitidem veram inducebat, quae in iis, qui
tulentis spirituosus abusi fuerant, saepe fatalis
et quarto die morte terminabatur. Potentillae
auxilium in venae sectione larga, protinus
strata, positum erat, cui tamen Noster
temporalis aperturam praefert, asserens
vel 14 uncias sanguinis ex hac emissas magis
efficacitatis, quam 30 ex brachio. Fascias
operationem sollemnes reiicit, et tantum
mediae magnitudinis (*shilling*) linteo
compresso inuolutum superimponendum
satis longum tempus retinendum suadet.
monialia, vesicantia et sinapismi, aequae
remedia calefacientia aperte nocebant: sed

is vius erat fomentum partium inferiorum cum
annis ex aqua calida expressis, crebrius repeten-
tum, quo perspiratio placida producebatur, quum
odor quouis alio modo prolicitus noxius esset, et
aegri sub eodem profusissimo furibundi perirent.
Acida larga dosi exhibita etiam multum praesta-
bant, sed raro aegri aut haec aut alia medicamenta
sumebant.

Menle Julio Sequentis anni colica biliosa inci- p. 20.
piet, Augusto ulterius serpens, et cholerae, post-
eaque iliaco morbo iuncta. Colica frequenter a
frigore oriebatur, frequentissime fetnas me-
dium aetatem vix supergressas invadebat, inque his
multis repetitis facile in passionem iliacam trans-
ibat, quod etiam accidebat, ubi morbus intempe-
line opiatu vel adstringentibus repressus fuerat.
Interdum subito invadebat, interdum per vnum
alterumque diem, torpor antecedeat, quo per-
cepto si protinus larga succi citri quantitas vel eua-
nientia adhibebantur, morbus in primo principio
supprimebatur. Si saburra biliosa in vesicula hae-
rebat, pulsus erat parvus et intermittens; sin ad
intestina iam descenderat, plenus et fortis. In
utroque casu venae sectio, et in posteriori saepe ea-
dem repetita requirebatur: qua occasione de ne-
cessitate huius auxilii in inflammatione intestino-
rum vel iam praesente, vel imminente, licet debi-
lis pulsus eam non indicet, imprimis contra
DOERMAYERUM, differitur. Vomitoria non nisi
tunc indicantur, quum ne lenissima quidem inflam-
mationis aut motus peristaltici innersi suspicio ad-
sit: hoc in casu in solis laxantibus subsistendum,
et salibus neutris, cremore tartari, oleo ricini, vel
pauca ialappa cum saccharo remissa, opium non
aut prorsus liberis redditis primis viis exhibendum
est.

Eosdem morbos iulio et augusto 1772 obfecimus
vbi inprimis semicupiorum vsum insignem in morbo
iliaco laudat. Subito recrudescentem
hunc morbum ab haustu vini pomacei adeo, ut
ger intra paucas horas periret. Quum solita
dendi methodi adeo insufficientes saepe sint,
p. 29. det, vt imminuta satis massa sanguinis, pro
sudor, lectis copiosius impositis, excitetur: quod
te salubrior sit futurus, quam qui, opio dato, con
liciatur.

De vfu emeticorum antimonialium in chole
vero simile videtur; eadem semper valentius agunt
si acidum in ventriculo adsit, idque adesse
in ventriculis debilioribus, quamvis non semper
sufficientibus signis se prodant. Vfus antimonii
lium in morbis biliosis a nullo alio medicamento
tantus expectari potest: sed communis est
bendi methodus in refractis dosibus Nostro ob
Etum purgantem minus placet, qui conuenientem
dosin vnica vice sumendam praecipit, cuius
Etus si forte nimius fuerit, dato opio com
poterit.

p. 34. Frequens tunc temporis inprimis morbus
quem Noster inflammationem hepatis iuxta
cum febrilibus symptomatibus pleuritidem vel
pneumoniam mentiens, qui tamen erroris
sequelis carebat: signum pathognomonicum erat
lor acutissimus in scrobiculo cordis a leuissima
sione excitatus; crebrius, licet iam quatuor
quinque hebdomadas durasset, recrudescebat
cis mensibus interiectis, adeo, vt intra paucas
a sex ad octo vices idem subiectum adgrederetur
Venae sectione vix vnquam supersederi potest
imo interdum secunda vel tertia vice sanguis

oportebat, qui crustam inflammatoriam monstrabat: dein lenia, sed diu continuanda purgantia regerebantur; vomitoria autem aequae ac calida medicamenta morbum exasperabant. Ad praecavendum relapsum: dieta refrigerans vegetabilis cum interpositis lenioribus laxantibus conducebat: sed nimis frequenter incurabilem icterum et hydropem producebant.

Tempore autumnali, quum epidemia biliosa p. 36. cessaret, variolae pessimae indolis succedebant, usque ad ver subsequens anni 1767 grassantes, quum antea per aliquot annos regionem immunem reliquissent. Ex mille infantibus vix dimidia pars, et quidam magnam partem aut alterutro, aut utroque oculo priuata, aut facie cicatricibus foedissima notata euasit. Variolae maturitatem propere non assequebantur, sed totam corporis cutem crusta obtegebatur. Foetor intolerabilis tantum abiebat, ut symptoma mali ominis putari deberet, ut potius euentum prosperum praenunciaret. Qui calida methodo tractabantur, a septimo ad nonum, imo iam quinto die peribant, accedente purpura: alii, refrigerante methodo tractati, tamen vigesimo die et tardius succumbebant. Sudor, diarrhoea et ptialismus vel nunquam, vel rarissimum usum quendam praestabant, licet purgantis in principio morbi, per tempus sufficiens continuata, vtilissima essent. Tantum etiam aberat, ut frigus hyemale subsequens morbum supprimeret, ut potius tunc magis inflammatorius redderetur. Qui paulo antea scabie humida laborauerant, eum maxime superabant: ex quo concludit Noster, eiusmodi subiecta inoculationi esse aptissima, sicut ipse chirurgus quodam narratum accepit, puellam post extirpatos quosdam tumores scirrhusos a violentia externa ortos, quum ulcera adhuc pure

pure manarent, variolas naturales benignissimas superasse.

Morbus hic omnibus remediis alias efficacibus obsurdescebat, licet methodus refrigerans adhiberetur, et in reliquis mortem saltem retardaret. Tandem Noster aperturam pustularum in facie indicavit, quae cicatrices evitare student: unicam pustulam hanc cautionem superfluum reddere non videtur, et confluentes malignas semper dolores exquisitissimum produxisse memorat, quem oleum lac nullo modo leuauerint.

p. 45.

Circa aequinoctium vernale 1767, declinavi hunc morbo, pleuritis et peripneumoniae se manifestabat, quae si in principio negligebatur, subito in peius ruebat; tunc antimonialia, cum calidioribus iuncta, v. c. pulvis JAMESI in modica dosi, addito sale cornu cerui, vel melius adhuc quodam particula, largius exhibitum potum calidius lecti calore aucto, una cum usu liberaliore virescentis admixti, et vesicatoriis aut sinapismis, mihi usus erant. CL. STACK itidem cum fructu mes minerale adhibuit. Hac occasione in tractatu etiam sententia HUXHAMII, omnia praeparata antimonialia eodem modo agere et solam differentiam in dosibus maioribus vel minoribus potuisse, refutatur. Venae sectio largior requiritur, etsi aeger quinto demum vel sexto die delirium posceret, et iam sputum purulentum exoneret, modo febris in corpore plethorico perniciosa vehemens fuisset, neque tunc vires nimis debilitatae essent. Si post sanguinem copiosius effusa rata vice missum febris quidem imminuta erat, dolor autem lateris persistebat, vesicatoriorum usus erat: et communis resina in pilulis

arachnam et ultra data praestantior erat gummi
ammonisco similibusque medicamentis.

Similis eodem tempore morbus infantes infe- p. 54.
bat, subito exitiosus, nisi larga sanguinis missio,
siopius iteranda, et protinus vesicatorium pectori
impositum administrarentur: quibus auxiliis si mor-
bus non protinus cessabat, emetica ex antimonio
regio conducebant.

Hos morbos excipiebant morbilli, febre solito p. 55.
maiore stipati et facillime pulmones afficientes.
Venesectione vix supersederi poterat: ex adultis
tamen nemo moriebatur, plures ex infantibus, li-
cet efficacissima remedia in usum vocarentur, ex
quibus tamen balnea calida nonnumquam iuva-
bant, ubi reliqua prorsus inutilia erant. Frequen-
tia etiam laxantia post morbum superatum, uti
post omnes alios inflammatorios, requirebantur.

Temporibus veris horum annorum, quae sicciora p. 57.
erant, erysipelas communis morbus erat, biliosis
praecipue et scrophulosis molestus, facile quotan-
tis recurrens, et potissimum manus occupans,
quae saepe per totam vitam contractae et tumidae
manebant. De reliquo autem funestum exitum
nunquam vidit Noster. Post venae sectionem
purgantia ex rheo vel salibus mediis morbum tol-
lebant: ubi materies biliosa parcius aderat, sudor
lenis excitatus sufficiebat, postea vero purgantia
exhibere opus erat ad praecauendam recidivam,
quam aliquando cum paroxysmo febris intermitten-
tis redeuntem vidit Noster, ad quem balnea frigida
conducebant. Similiter venae sectio et laxantia
vel nitrum vernali, et serum lactis aestivo tempo-
re recidivam praecauiebant.

p. 60. Tandem de febribus, durante hac constituta
 obseruatis, quae cum inflammatoriis, tum
 anthematicarum typum quodammodo senuerant.
 Saepe in purpuram transibant, cum rubram
 albam, quae licet paroxysmo grauiore accedebat,
 tamen morbum feliciter finiebat. Interdum
 calidum regimen adhibitum non esset, a solius
 hementia febris septimo vel octauo die
 minores rubrae exoriebantur, febre interim
 delirio aucta, donec decimo quarto die post
 viorem paroxysmum copiosus sudor, crisis
 rem efficere. Vtraque morbi species facili-
 riam pleuritidem et peripneumoniam inducit,
 quae si in principio obseruabantur, venae sectio
 requirebant; versus finem autem eadem non
 erat, et tunc vesicatoria et sudorifica, eoque
 periodo calidiora, praestabant.

p. 65. Eadem febris tempore autumnali, licet in-
 flammatoria materia maneret, tamen indolem biliosam
 assumebat. Post copiosam sanguinis missionem
 tum negotium antimonialibus absoluebatur,
 interdum nullam sensibilem euacuationem ab-
 soluit Noster, sed profundum somnum ab eo
 actum, quo plerumque morbus ipse disparebat.
 Similes effectus saepius in morbis acutis vidit, sed
 nisi in iis, qui antea pertinaci perurgilio labo-
 rant; idem etiam vesicatoria praestiterunt.
 Noster inquirat, quantum tribuendum sit ap-
 plicatorum in morbis acutis: huic indulgentius
 praecipit in principio morbi, non autem
 versus finem, ubi iam conualescere incipiunt,
 tempore vel minimus error subito exitiosus
 potest.

p. 70. Constitutio secunda ab Augusto 1767. in
 qui tolerabilis erat, quem vero tempestas

abilis excipiebat, usque ad finem anni perdu-
 Primi tres menses anni sequentis frigore
 interpositis interdum pluuiis, stipati
 estatis et autumnii tempestas varia, sed ma-
 humida: versus medium Nouembris frequens,
 frigus, cum ventis variae directionis.
 Primo loco morborum prioris constitutionis
 debebant rheumatismi chronici aequae ac acuti.
 frequentissimi in hac regione, saepe in
 morbum paralytico similem degenerabant. Anti-
 opolia, dum sudorem mouebant, insignis vsus
 aequae ac tinctura guaiaci volatilis, aequali
 portione vini antimoniati remista, et ad cochlearis
 mensuram vesperi exhibita, sic etiam bal-
 de copaiua, et terebinthina aut eius oleum.
 etiam rudior (*flannel*) cuti nudae impo-
 per tempora frigidiora anni morbum praeca-
 bat; sed principium oleosum illi inhaerens, quic-
 uid alii in contrarium adferant, potissimum has
 exserit. Efficacius autem et promptius tolle-
 morbum sudores vel partis affectae, vel to-
 corporis, vapore calidae excitati. Mercuria-
 etiam eximii vsus esse, primo casu cognouit
 Voster, ac repetitis saepius experimentis confirma-
 vidit.

Rheumatismus acutus in principio venae se- p. 76.
 et laxans antiphlogisticum requirebat: al-
 libera reddita, sudorifica ex antimonialibus pro-
 exhiberi oportebat. Quum autem aeger vel
 languescat, vel paroxysmi regulariter remit-
 tebant, cortex Peruvianus requirebatur, licet eius-
 vsus in principio, ad vnum vel duos dies,
 intendere videretur. Interdum etiam in
 rheumatismo chronico, vbi debilitas viscerum vel
 scrophulosus aderat, cum fructu eodem
 est.

p. 80. Tussis tunc temporis frequens sanguinis
 fionem non ferebat, nisi ingens pectoris dolor
 pulsus durus eam requirerent: omnis cura
 dirigenda erat, ut sputum rite coqueretur,
 sub moderata febre, quae peculiarem curam
 exposcebat, fiebat regimine diaphoretico et
 tenui calido; febre autem imminuta sudor
 paullo valentiora in usum ducere e re erat,
 potum *punch* ante cubitum exhibitum: tunc
 vomitoria multum praestabant. Nimis
 etiam diaeta in ultimo hoc stadio magis non
 adeo, ut ab excessu etiam in liquorum fermento-
 rum potu morbum plane disparuisse Noster

p. 84. Eodem tempore febris catarrhalis, sed
 gnior, communis erat, cuius signum pathognomonicum
 constituebat stupor, leuem cephalalgiam
 mis morbi diebus excipiens, et ad finem
 eiusdem subsistens.

p. 86. Neque angina, alias autumnalis magis in
 regionibus morbus, facile funesta erat, licet ingens
 interdum periculum portenderet: malignam
 rosam hic loci nunquam conspexit Noster, nisi
 ultimo vitae stadio phthisicorum. Quae autem
 hic describitur, non prorsus a contagiosa indole
 immunis iudicata ab Auctore nostro, potius
 hosa erat, vix non semper expuitione lympharum
 piofae clarae finiebatur, et quamquam venae
 in principio morbi utilis erat, tamen tantum
 non praestabat, quantos in morbis inflammato-
 exserit: laxantia quotidie usurpata morbum non
 bant, purgantia fortiora ob sitim maiorem in-
 citatum minus apta erant: summum vero
 dium in vesicatoriis positum videbatur, quorum
 men primum raro effectum optatum edebat,
 secundum demum, cuicunque corporis parti

positum, sequebatur; difficultatem spirandi calidus vapor acetæ cum aqua permisti tollebat. Aeger quidam, in quo morbus hic ad suppurationem tendebat, solutione granorum decem vitrioli albi, summa adhibita vi, deglutita, indeque excitato vomitu, quo tumor rumpebatur, servatus est. Ad præcauendum hunc morbum conducebat alumen in ore detentum, deglutiendo saliuam eodem impregnatam.

Autumno 1767 grassari coepit tussis conuul. p. 92.

Haec per subsequentem hyemem frequentissima, eodem contagiosa, potissimum inter infantes. In primo insultu, cui semper febris remittens iuncta erat, venae sectio utilis erat: potentissimum postea remedium in emeticis positum erat, vel singulis vel alternis diebus exhibendis, potissimum ex ipsecacuanha, cui interdum scillitica iungere conueniebat; antimonialia, utpote valentiora, nonnisi prioribus incassum tentatis, in usum vocabantur. Morbo superato, cortex peruianus, balnea frigida, et alia roborantia cum exercitio corporis, imprimis equitatione, necessaria erant. Neque opiata, neque alia antispasmodica multum præstiterunt.

Ultimus morbus, quem in decursu huius con. p. 95.

hæmorrhæie describit Noster, ab eodem inflammatio hysterica dicitur, sexui sequiori tantum proprius, a variis causis v. g. refrigerio, obstructione mensium cet. ortus, omnes corporis partes, præcipue faciem, infestans eodem modo, ut in aliis inflammationibus, mitiore tamen febris gradu, numquam suppuratione, sed resolutione terminatus, iam intra tres quatuorue dies, iam intra duas septimanas; si mensium vitium suberat, his redeuntibus celerrime morbus cessabat. In hac causa purgatio emmenagoga præcipuum auxilium ferebant;

bant; venae sectio et refrigerantia in minori gradu conueniebant: topica vero nulla, nisi vena in parte vicina applicata et diutius aperta. Singulare huius morbi exemplum, vbi tu frigidus, corpore aestuante assumto, cum ingenti vomitus pertinacissimus cum acutissima regione ventriculi dolore oriebatur, quem oculis incassum tentatis vesicatorium loco dolenti positum tollebat.

p. 101. Tertia constitutio annos 1769 et 1770 complectitur. Prioris hyems humida erat cum frigore, ver in initio amoenum, sed a fine Martii Iunium frigidum et pluuiosum; Iulius egregie reliqua aestas humida; auctumnus forenus, Decem-ber demum procellosus ac pluuiosus; primus tempus anni 1770 varium, a medio Martio cum niue, et inde vsque ad finem Iunii frigus acre cum pluuiis; reliqua anni pars, primis diebus et Augusto exceptis, ventosa et pluuiosa sub finem interueniente gelu duas hebdomadas subsistente.

p. 103. Vti rheumatismi constitutionis superioris ad ver 1769 perdurabant, sic iam ad finem auctumno 1768 dysenteria se manifestabat quae licet endemius huius regionis morbus tamen in hac potissimum constitutione frequentissima fuit. Duplicis autem generis erat, altera, quae post venae sectionem frequentiore re-actu per ipecacuanham curabatur, diaetam totamnam poscebat, et adstringentium opiatorum usum prorsus non ferebat; altera, chronica, fre-quentior ex priori neglecta, saepe, potissimum inter pauperes, sine ea ex victu crudo orta, multum, quae ex descriptione Auctoris nostri patet, cum leuissimis commune habens. Hic ipecacuanha in

dosi, vt purgans, v. c. ad grana tria in forma pilulari quavis vespera sumta, et per aliquot dies repetita, melius praeftabat; sed efficacius agebat vinum antimonialiale, quauis hora ea dosi exhibitum, vt post tertium vel quartam dosin effectum ederet, quarto vel quinto die repetendum, et intermediis diebus quicquid de die dosi, vt lenius multum purgaret, interponendum. Amara et cortex sola facile purgant: cum successu itaque opium iis iungebatur, quod tamen solum non conueniebat. Cum his omnibus diaeta exactissima opus erat, et interpositis purgantibus lenioribus, potissimum ex ipecacuanha et antimonialibus; fortiora semper nocent: rheum effectus, ab aliis de eo praedicatos, non debebat. Vinum rubrum ob vim inebriandi alieum erat: vinum pomaceum (*cyder*) Hibernum praeftabat, et magis adhuc Anglico, quippe maioris austerum. Perspiratio, potissimum hyemali tempore, optimo cum successu mouebatur, ipso adeo potu spirituoso concentrato et inde parato eo potus genere, quod *punch* dicunt. Carnes etiam miores, fumo induratae, in pauperioribus bene conueniebant, quibus adeo lardum in lacte recens coctum medicina fuit.

Per autumnum et hyemem 1769 variolae spues p. 115.
frequentiores erant, interdum vero pure variolas veras mentientes, vnde (vt saepius factum esse suscipiamur) variolas secunda vice corpus aggredientes putabant: eruptione earum purgantibus et regimine frigido intercepta et retardata, symptomata ingrauescebant, sed subito, sero lactis vinoso et regimine diaphoretico adhibito, disparebant.

Vere sequentis anni phthisis communis morbus p. 117.
erat, quam in hac regione cum in hoc, tum aliis annis magis a dyscrasia sanguinis, quam ab inflammatione pulmonum ortum duxisse refert Cl.
Tom. XXII. Pars I. H Au-

Auctor. Si contagium venereum praegressum
caussa fuerit, id non per plures annos, ut fit in
dum, in ipsa massa humorum circulantium de-
scere posse sibi persuadet; sed in glandula qua
lymphatica haerere, donec vel a causa acci-
quadam, vel sola mora temporis resolutum
mores inficiat. Hoc in casu, nisi iam pul-
in inflammationem et suppurationem abierit,
lomelanos, in refracta dosi pro scopo alteran-
hibiti, effectus egregius fuit.

p. 123. In reliquis phthiseos speciebus, modo aegri-
riculum sibi imminens cognoscant, dum adhuc
principio morbi medelae locus superest, venae
leniora, frequentius exhibita, ventriculum
rando morbum saepe leuant: his subiungunt
sulphur et cortex Peruvianus vel in electo
combinata, additis interdum balsamicis leni-
(quae tamen sola numquam effectum laudabilem
praestabant), vel sulphur solum vesperi, et co-
in decocto vel extracto aquoso per diem. In
hoc frequenter elixirum vitrioli coniungebatur.
modo tussis illud ferre poterat. Dolor exqui-
in pectore cum febris solito maiore gradu super-
decem vel quatuordecim diebus venae sectione
ad tres vel quatuor uncias exigebat, imo inter-
si pulsus durior erat, ad sex vel septem adfoc-
opus erat. Vsum etiam panni istius (*flannel*) in
da superficie corporis gestati, contra dubia
dam defendit Noster. In corporibus phleg-
cis salutarem vidit effectum infusi picis li-
cui tamen, utpote solas calefacientes particu-
cis continenti, in maiori febris augmento, pro
ex pice liquida ipsa praefert. Serum lactis ca-
li egregie conducebat, sed versus finem morbi
quum iam diarrhoea colliquatiua aderat, vel
ma tenacissimum pulmones nimium obruebat.

debat: oportebat autem illud in locis montosis, ubi liberior erat aer, bibi, caute obseruari, num satis inde redderetur alius libera, quod si non fieret, adiungenda erant laxantia lenissima, et dosibus non adeo magnis, ut ventriculus inde grauaretur, ingeri. Oleosa omnia Cl. Auctor reiicit, solo, si unquam iis locus fuerit, butyro recenti non salito concessio. Opiata itidem aliena sunt. Lactis virus suspectus est ob viscidum inde in ventriculo collectum: testaceorum contra eximius, ita ut solo ollearum usu curatam viderit feminam. Huic tamen sexui morbus hic ut frequentior, ita minus fonsus esse solet: nonnumquam matrimonio solvi videtur; sed saepe post duos vel tres annos recurrens exitialis fit. Praegnantem neminem, sed quaedam breui post puerperium eodem perire vidit, sub specie peripneumoniae solito grauioris; infantes debilissimi erant, vix 24 horas superstites. Menstruatio saepe ad finem usque morbi perdurat, vel initio suppressa versus finem demum restituitur.

Eodem tempore morbilli, et protinus ab initio aestatis variolae, ad mediam usque hyemem perdurantes incipiebant. Priores nihil peculiaris habebant, nisi diarrhoeam interdum adeo auctam ut opiatum indigeret: sed si variolae non adeo durum in modum, ut superius anno 1766, grassabantur, id potius minori copiae aegrotantium, quam minori malignitatis gradui adscribendum erat. Symptomata tamen aliquantum diuersa erant, et potius neruofum, quam inflammatorium morbum prodebant: mors etiam a summa virium debilitate orta, et mortificationi vniuersali similis videbatur. Periculi maior vel minor gradus in hac aeque ac superiori epidemia non ex frequentia

pustularum in facie tota, sed tantum in superiore regione frontis, patebat. Viuida descriptio versae medendi methodi a populo usurpata in calore regiminis et medicamentorum, cuius scilicet omnes viribus restitit, quamquam non per obediētes aut aegros aut adstantes immutata. Solum incommodum ex regimine frigido adhibito erat tussis sicca, quam tamen tempestas sereniorum lactis caprillum tollebat. Rheumatismus rarissime insequēbatur, si aeger remedio mercuriali sub initium morbi usus esset; isque ipse sub temporis sponte disparebat. Opiata proficua non erant, et vires potius ad secundam febrem necessarias infringēbant. Cardiaca calidiora nocēbant, nisi quum versus finem maturationis variolae subsiderent et molestissima symptomata praesentissimum mortis periculum adferrent: tunc autem numerum sufficienter calefactum praestantissimum. Emetica, praecipue ex antimonio etiam tunc temporis utilia fuisse novit Cl. Auctor. Pessimus morbi status erat, si variolae sensim, inter intra 24 horas, cum iisdem symptomatibus subsisterent, quo in casu vix quoddam auxilium praecursum inuentum fuit.

p. 150. Epidemica huius constitutionis febris laevissima scens erat, haud absimilis nervosae illi Cl. Auctori HAM et GILCHRIST, sed in eo essentialiter ab eadem diuersa, quod raro, nisi ultima eaque finis morbi periodus iam adesset, periculum adeo imminens portenderet, et quod alia eidem medendi ratione opus esset, plane contraria ei, quam laevissima nervosa postulat. In omnibus febribus eius generis nullum melius salutis signum existit, quam lingua pura et rubra. Urina in principio morbi in beculam gerens versus fundum vasis descendit.

tem, postea sensim superficiem petentem, ac de-
 mum disparem semper in hac aequae ac mali-
 gnae febribus delirium praenunciat.

In curatione huius febris, quamquam euacuan- p. 154.
 tia indicabantur, tamen leuissimis tantum uten-
 dum, et non sine taedio cum cunctatione quadam
 insistendum erat. Vinum et cardiaca in
 primis morbi periodis manifeste nocebant; sed
 morbo fere prorsus superato, relicta sola infirmi-
 tas, generosior diaeta summe proderat. Tunc
 temporis etiam cortex Peruvianus, praecipue in
 vino rubro infusus, egregios effectus praestabat.

Morbus inter infantes familiaris, quem se- p. 163.
 brim verminosam dicebant, Nostro non quidem
 semper a vermibus ortum duxisse videtur, sed a
 peruerio et copiosius ingesto victu: symptomata
 febris remittentis cum vomitu, tussi pituitosa, con-
 vulsiui et comatosi affectibus cet. Interdum
 communia signa vermium aderant, hi tamen ipsi
 rarius apparebant Morbus raro vltra septimanam
 durabat, nec periculosus erat. Difficulus ab hy-
 drocephalo interno distinguitur, nisi quum is iam
 vitae finem propinquum nunciat; neque morbum
 hunc adeo infrequentem esse suspicatur Cl. Auctor.
 Morbi nostri curatio in principio largam venaesec-
 tionem, et postmodum parcas, sed crebrius repe-
 titas doses rheii, pro re nata cum magnesia vel pau-
 ca portione calomelanos sociatas, exigebat.

Pleuritis et peripneumonia non adeo largam p. 167.
 sanguinis imminutionem poscebant, neque bene
 ferebant; vnica, eaque moderata, in principio suf-
 ficiebat, cui laxantia leniora subiungi oportebat,
 quae copiosas biliosas deiectiones efficiebant; his
 neglectis, vltimis morbi diebus diarrhoea biliosa

funesti euentus accedebat. His laxantibus et
monialia addita, licet vomitum excitarent, tamen
proficiebant, neque dolorem augebant. Ver-
toria tantae vtilitatis non erant, quantae alias
solent. Neque in periculo discrimen aliquod
seu dolor dextrum seu sinistrum latus occuparet
quum alias dextrum semper periculosius an-
uerterit noster Auctor.

p. 172. Constitutio quarta ab anno 1771 incipit
quo inauditae vehementiae hyems fere ad finem
Aprilis perdurabat; reliquus annus fere totus
viosus erat, nonnullis tamen, potissimum in
Septembri, intercedentibus diebus, serenis. De
primos menses anni 1772 constans frigus et
comitabantur; vsque ad finem aprilis tempe-
ria; succedentes tres menses sicci et calidi erant.

p. 181. Vernale tempus 1771 veras pleuritidas
peripneumonias inducebat, in quibus largae
sanguinis missio protinus a principio requirebatur
adeo vt subiecta iuniora, plethorica, eadem
inio 40 uncias indigerent; sed cautione opus
vt tanta copia non vno impetu, sed intra
tantum horas, imo intra pauca minuta, digiti-
tum compressa apertura venae, educerentur.
Isto minor copia, etsi saepius repeteretur, morbum
trahebat, eiusque reditum quousque
efficiebat, quod etiam de aliis morbis inflam-
matoriis valet.

p. 187. Amplissima est tractatio diri istius morbi
hoc anno totam ferme Europam deuastauit, et
eam penitus repetere nequeamus, aliquos
momenta excerpta sufficient. Agitatio tremula
omnium membrorum potissimum tum conspu-
um febris ad summum fastigium peruenit
(qua)

quod nono circiter vel vndecimo die contingebat,
notam characteristicam huius morbi praebebant.
Pulsus etiam signum prognosticum suppeditabat
continua apprehensio stragulorum ope solius pol. p. 188.
et indicis, quam totius manus. Sudor digito
caloranti peculiarem pungentem sensationem im. p. 191.
mebat, non qualis a calore excitari solet (neque
ipsa ultra modum calebat), sed verbis non
exprimendam. Intra vndecimum ac decimum
diem morbus vel sensim, licet vix perci. p. 192.
modo; declinare incipiebat, vel aegrum
excidabat. Durante hac epidemia pauci alii mor-
bi observabantur (vt idem in peste solet fieri) :
nam rheumatismo aut erysipelati erant ob-
servati, per aliquot dies febrem epidemicae similem p. 194.
exhibebantur, quae subito in morbum iis familia-
rem et solito vehementiorem, transibat, Cl. Au-
thor, quamquam auxilium medici nonnisi morbo
ad summum gradum euecto expetebatur, ex co-
muni aegris nonnisi duos amisit, quorum alter li-
quoribus spirituosus ad mortis fere usque momen-
tum haustus peripneumoniam sibi contraxerat, et
tunc iam in agone erat, cum aduocaretur. Venae
sectio rarissime, nec nisi in primo morbi insultu lo-
cum habebat, alias certissime nocebat; ipecacuan-
ha parum vel nihil praestabat; sudorifica, etsi ex
acidis vegetabilibus, nocebant; maximi vero erro-
res in intempestiuo vesicatoriorum usu committe-
bantur, sicut in genere monet Noster, in febribus p. 201.
malignis nimis subitam actionem huius remedii fu-
nestum signum praebere. Cardiacae itidem mor-
bus magis exacerbabant.

E contrario, in primo stadio morbi, acida, cum p. 204.
vegetabilia, tum multo magis mineralia, v. c. elixi-
rum vitrioli ad dimidiam drachmam quavis hora,
potui admistum, conducebant, et ad praecaven-
dum

dum morbum egregie proderant: primas hic partes malis Sinensibus, si haberi possunt, iter tribuit. Tartarus emeticus cum cremore tartari, vel vinum stibiaturum decocto senae et rindorum additum, primas vias egregie purgat et sub ipso hoc effectu vires aegrorum surgunt. Tartarus emeticus etiam ad vnum vel sexagnum quotidie plerumque exhibendus erat, summo morbi gradu valentissimum auxilium

p. 211. frigido positum erat, ad quod ipse instinctus gros impellebat: imo nonnulli in aquam frigidam immergendo sanati fuerunt.

p. 217. Eo ipso tempore, quo aegri aeri frigido nebantur, tussim inde reportabant, quam semper boni ominis, aequae ac versus finem febrium, inuenit. Praeter hoc auxilium utilitas corticis Perquiani fuit, quem in decocto saturato, additis plerumque ad singulam unciam corticis drachmis duabus vel tribus elixiri vini dedit: rarissime tincturam eiusdem corticis. Et addere opus erat. Corticem in sublimis tentauit, cum decoctum facilius deglutitur. Sed maioribus dosibus utendum erat, ita ut viginti horas tres, imo in minus quam triginta, quinque unciae corticis adhiberentur: minus enim doses morbum magis exasperare videbatur. Saepe medicus tunc demum accersebatur, quando morbus eo iam deuenerat, ut euacuanti tempus, nec vires sufficerent, tunc largissime corticis vsus purgationes conuenientes praestaret, eo, ut interdum, sed cum summa cautione, tuor vel quinque guttae tincturae thebaicae gendae essent.

p. 224. Nonnumquam durante vsu corticis morbus mitior et remittens paroxysmo grauiore recurrere solebat, quod interdum post 24, imo 36 horas

fic etiam delirium et insensibilitas saepe per
hunc dies restabant, reliquis omnibus sympto-
mibus cessantibus. In statu conualescentiae, ut
et aliis febribus huius indolis, vinum largiori quan- p. 227.
potui admistum conducebat, quam homines
sanitati restituti ferre poterant. Denique
exquisitissima ad recidivas auertendas opus
erat.

Versus finem veris anni 1772 ophthalmiae fre- p. 230.
quentes erant, potissimum ex vitiis primarum via-
rum ortae, et venae sectione interdum sub initium
ministrata, postmodum laxantibus, nitrosis, dia-
phoreticis, vesicatoriis et aliis usitatis remediis adhi-
bitis facile cedebant. Hic nimiae laudes adstrin-
gentium in hoc morbo limitat Auctor noster, ea-
rum non nisi inflammatione iam discussa opem ferre
docet: parum aluminis viti cum dupla portione
reduci in pulverem subtilissimum redacti et statu
calido applicati fere omnibus aliis remediis praefert.
De biliosis morbis huius aestatis, levioribus so- p. 233.
nihil amplius commemorat, cum superius
de iis egerit.

Appendix de febribus nervosis et malignis, p. 237.
maioris operis olim forsan prodituri prodromus,
potissimum finem habet, ut Auctor noster
convenientiam inter hos morbos enarret, solum
discrimen in maiori vel minori gradu (ultimum
stadio febris nervosae stadium cum febre putrida
conuenit) positum esse doceat, et, quicquid
viri celeberrimi, imprimis Cll. MUYNHAM et
FRANK, de causis illarum tradiderint, prima-
riam tamen utriusque causam in vitiis primarum
quaerendam esse monstret. Ex his neces-
sariam euacuantium, damnum ex iis neglectis, et

peruerſis reliquis medendi modis, et neceſſario
corticis Peruviani, ſed largius, ad minimum
duos dies tres vnicas (ſaepe tamen in ſpati-
bus diebus paullo maiori vncius ſex vel
opus fuit), exhibendi, culcit. Frigidum
iam a CELſO quam maxime commendatum
ſumme proficuum putat, licet eius uſus
experientia ſatis confirmatus ſit, quod
quam maxime in votis habet.

XV.

M. I. MARX Med. D. obſervationum me-
rum Pars Prima, ſiſtens uſum et abuſum
veſicatoriorum in delirio febrili, hſtoriam
ac curam febris tertianae epidemicae
anni. Accedunt obſervationes medicæ
ſcrophulis, obſcuritate viſus, de venæ
imbecillitate cum aliis quibusdam ex
ſubortis ſymptomatibus de catarrho ſu-
tino ex affecto aſperæ arteriæ capite
uſu olibani in fluxu uterino. Hinc
MDCCLXXIV. apud Ioh. Willh. Sch-
pagg. 126. cum præſatione et dedica-

Pergit hic Cl. Auctor obſervata medica
ca *) tradere, quorum ſummam hic
ſtris Lectoribus communicamus.

p. 15. 1) *De uſu et abuſu veſicatoriorum in
delirio febrili.* Variis Auctorum ſententiis
veſicatoriis narratis monſtrat, ea non vix
adhibenda. At quam ſaepe, inquit, vix
conſueſta praxi aegro ſanguinem largitur

*) v. comm. noſtr. Vol. XXI. p. 622.

in vesicatoria applicari atque mox magnum prae-
num numerum alexipharmacorum calidorum,
caeteraque. Quod profecto aequè
ratione conueniet, ac si quis partem incendii
prius suppressere velit et mox postea resi-
partem adiecto puluere pyrio aut spiritu vi-
anguere anniteretur.

Sunt vesicatoria, ex Nostri sententia, neruina p. 27.

stantia, quae conducunt irritabilitati imminu-
de debilitati neruosae, circuli que humorum lan-
non, item plus seruiunt obesibus et succi plenis cor-
bus, quam siccis et macilentis. Et quando
imum inde deriuandum sit, tum ea locum quo-
habent, ad stagnantes humores resoluendos,
superiorem circulum inuitandos, quin imò ad
iores, potissimum serofos, deriuandos.

Quod si vero causa febrilis sit impedita perspi- p. 48.

ac obstructio excretionis cutaneae, frigore
ad quam promouendam expellendamque
februm praeparata regulina admodum uti-
Noster deprehendit. Dantur haec ea in dosi,
tantummodo conamen quoddam vomendi
nec vomitum ipsum moueant. Atque hic
omnia emetica parua in dosi adhibita,
tunc ut diaphoretica agere, quia corpus cale-
nostro tempore non amplius ignotum est.
quod Noster in sequente capite fusius demon-
strabit. Exempli loco nominatur hic tartarus eme-
ticus, mittimus alia antimonialia remedia.

Plures substantiae metallicae et inprimis mer- p. 49.

curus et antimonium multas possident virtutes
medicas, sique salibus artis chemicae ope dissolu-
atque vnitae sint, facile se cum humoribus ani-
miferis miscere altiusque vasculare systema pene-
trare, atque ut experimur, non modo tanquam
eua-

euacuantia irritando, sed et vi resoluendi et
struendi agere videntur.

P. 49. Sit coniecturae locus. Elusmodi for-
medicina, de qua HELMONTIVS gloriatur,
„vnica nimirum falce amputatur omnium
causa occasionalis. Id remedium est sudor
quod incidit, extenuat, resoluit, liquat, et
simul abstergit causam occasionalem, vbi
locorum ea demum extiterit. Estque vna
februm medicina diaphoretica quidem in
tas et citra sudorem praedictos effectus parit.

p. 50. 2) *De febre tertiana priore anno grassante*
bris haec continuæ similis erat, casus
omnium aetatum inuadebat homines. Paro-
rum typus plane erat nullus. Porro Nos-
seruauit saepius, quando reciderit febris in
dianam, rarissime in quartanam mutata.
Causam quaerit Noster in occulta aëris
quam in bilem praecipue agere demonstra-
mitus inde quoque biliosos in hac febre
rentes Cl. MARX deriuauit.

P. 75. Tartarus emeticus in parca dosi adhibi-
tum praestitit in hac febre. Nec ille solus
omnia emetica, vt vinum antimoniale HVX-
cet hic dari possunt. RIVERII mixtura
didit spiritum nitri dulcem aut nitrum. In
tibus hac febre laborantibus, epithemate
croco, sale communi et fuligine parato curat
to, simul datis tartari emetici dosibus min-
oeties cum successu curauit Noster febres.
ternis remediis, in febribus intermittenti-
Noster hic quoque suadet, ac potissimum

state, quae medicamenta saepe plane re-
(NEIFELD *) multa habet.

3) *De scrophulis.* Natura causisq; affectio. p. 105.

scrophulosae bene pensitatis, ad curationem
progredditur, quae in eo consistit, ut uni-
versae corporis cachexia corrigatur, lentor humo-
rum attenuetur, solidaque corroborentur. Atque
senere virget dietam. Inter medicamenta ve-
ro princeps remedium attenuans atque minutissima
pila detergens iudicat Noster radicem rubiae
tincturam, de qua iam alibi disseruit **). Huic
Noster sequens remedium adiungere: recipe
an timonii in pulverem quam subtilissimum re-
ducere grana quatuor, millepedum drachma una,
mille sagapeni drachmam dimidiam, olei iuniperi
uncias decem, misce fiant cum syrupo quo-
rum pilulae numero triginta, duae vel quatuor
ter vel mane et vespera sumendae. Postea cor-
tice Peruvianum, qui praeterea scrophulorum
cachexiam tollit, exhibet. Externe fots mercuria-
li resoluens nocte caute usurpandus nonnunquam
prodest, mercurii corrosivi sublimati scrupulum
dimidium, soluti in aquae simplicis uncias tribus, ad-
mixturae cantharidum uncia dimidia, continens.
Secundum panni non modo, verum et sacculi flori-
dissimi aurantium aut similibus impleti externe ap-
plicabuntur. Obiter hic notat Cl. Auctor corticem
Peruianum radice rubiae tincturam, praemissis rhabar-
barinis et saponaceis egregie conducere rachitidi
humorem.

4) *De obscuritate visar.* Quae cortice Peru. p. 113.

quo aliisque roborantibus remediis est curata et
cum

*) V. ERNEST. IEREM. NEIFELDI ratio medendi mor-
bis circuli sanguinei v. comm. nostr. Vol. XX. p. 291.

**) v. comm. nostr. Vol. XXI. p. 623.

cum altero anno rediret, eadem methodo
di et exercitio corporis iterum ea est sublat.
enarrat exemplum, quod solis antirheum
remediis adhibitis et emplastro stimulante,
ribus applicato, visum recuperavit.

p. 116. Omnino ipsam ophthalmiam rarius rec
inflammationem, vt a pluribus creditur, qu
phlogisticum postulant regimen, sed saepius rhe
ticam esse, atque antirheumaticis remediis sub
fuisse pluribus exemplis Nostro apparuit. At
laudat potissimum corticem Peruvianum cum
ctura guaiaci volatili.

p. 117. 5) *De ventriculi imbecillitate cum aliis causis
ex flatibus subortis symptomatibus.* Infusum
aquofo vinosum, carminatiua et cingulum
pio fartum, abdomini applicatum, cum cr
ctione abdominis, ventione in rheda, equ
et diaeta hic egregium vsum praestarunt.

p. 119. 6) *De catharro suffocativo ex affectu aspe
teriae capite.* Atque hic vsum Noster est
tibus, incidentibusque remediis, inprimis
to volatili ex oleo olivarum et spiritu salis
niaci collo externe applicato, ita feliciter,
ginti quatuor horis praeterlapsis, catharrus
ta oriundus, cessaret.

p. 121. 7) *De usu olibani in fluxu uterino.* Oliban
res sunt temperatae, atque ad profluuium
ab acrioribus humani corporis succis et
praecipue acri et salsa nimis orta, con
aptae. Fluorem album interno olibani v
feminis Noster curauit. Drachmam ne
diam olibani seu thuris, saccharo triti aqua
namomi tenui in formam potionis redacti

... corticis Peruviani exhibuit cum decocto
... chinæ ponderosæ. Regio vteri
... madentibus calido decocto florum papave-
... chamomillarum fovebatur. Dietæ ratio-
... habita et lactis cura, aegra redacta est ad suam
... stabilem temperiem.

XVI.

*Die heilsamen und höchst wunderbaren Wirkungen
des Wasserfenchels oder der sogenannten Peer-
Saat bey verschiedenen Krankheiten des menschli-
chen Körpers von D. IOHANN HEINRICH LAN-
GE Stadtphysicus zu Liineburg, wie auch der
Römisch Kaiserlichen Academie der Naturfor-
scher und der herzoglichen Deutschen Gesell-
schaft der schönen Wissenschaften zu Helmstädt
Mitglied. Neue verbesserte Auflage Francfurt
und Leipzig. Im Verlag der Hechtelischen
Buchhandlung. 1775. 8. m. K. Seitt. 48. ohne
Vorrede.*

i. e.

De salubribus et admirandis effectibus foeni-
culi aquatici in variis morbis corporis hu-
mani. Auctore IOANNE HENRICO LANGE. M.
D. cet.

Botanica huius plantae descriptione et compara-
tione cum alia planta addita, historiam huius
plantæ CL. LANGE tradit eiusque fata enarrat, par-
te constitutivas persequitur et eius effectus ex-
perimentis atque tentaminibus declarat. Icon hu-
ius

p. 13.

ius plantae, huic libro adiecta, desumpta est ex libro *), quoniam Nostro optima videtur.

p. 16. Inter remedia domestica, quae a Brunfelsius rusticis adhibentur, est foeniculum, cum sine dubio princeps. Utuntur enim eo in varioribus, sugillationibus, contusionibus, fracturis, haemoptysi et phthysi, malo hysterico, febribus intermittentibus, flatulentia et aliis pluribus morbis. Inprimis semen huius foeniculi aquatici seu phellandrii aquatici laudatur, cuius contusi cocti cum pane, butyro non salito illito mane, et nocte ventriculo sumunt. Externe inter haec huius seminis pura seruentur vulnera aqua et liua sana dein deligentur. In malignis scorbuticis et carcinomaticis idem Noster observavit.

p. 18. Porro laudat Cl. LANGE hoc remedium inminente phthysi ex haemoptysi, et asthma.

p. 21. Iam reliquos illius seminis effectus, quos Noster partim non Ipse observavit, partim inter alios bio refert, hic memorantur. Atque hic primum febres intermittentes, ubi illud semen cum osse sepiae coniungitur, malumque hysterici curantur, item umbilicales et crurales herniae eo semine tolluntur. Id quod iam affirmavit LAVRENTIVS HEISTERVS **) qui idem hoc semen contra hernias laudavit et disquisitioni et chirurgorum suavit.

*) Phellandrologia physico medica seu exercitatio physico medica de medicamento nouo: vulgo Persea dicto et multis in morbis tam hominum, quam animalium celebrato. Iam vero experimentis physico-chymicis et observationibus medicis illustrata. ARTHURO CONRADO ERNSTINGIO M. D. et Phellandrii Brunsvicensis. 1739. 8. c. f.

**) v. diff. de hernia incarcerata suppura supra letali Helmstad. 1738. 4.

Foeniculi igitur aquatici discutiens et balsamica p. 25.
 is cum ex his obseruationibus eluceat, locum illud
 meretur in materia medica. Quod tanto magis
 eri potest, quanto citius vim balsamicam et vul-
 nerariam per internum eius vsum illud semen pro-
 dit. Omnino Noster optat, vt medici remedia
 domestica attendant et eorum vsum determinent
 secundum artis medicae praecepta et fidam ex-
 perientiam, quoniam horum vsus vulgo non de-
 scitur vanitate, praeiudiciis, traditionibus cet.
 tibus autem remotis, ea domestica remedia hu-
 manae societati valde vtilia atque proficua redderen-
 tur. Est enim communis error vulgi, eiusmodi
 remedia vt vniuersalia celebrandi et omnibus mor-
 bis opponendi. Vti ipsum hoc foeniculum exem-
 pli adinstar seruire potest. Praeter hos enim mor-
 bos, hica Nostro dictos, dicitur illud ex mente vulgi
 prodesset oedemati pedum omni, hydropis speciebus
 omnibus, ictero, cachexiae, menstruum suppressioni,
 et aliis, vbi cum fructu et frustra eo vsi sunt.

Per distillationem Noster ex foeniculo aquatico, p. 27.
 volatile, spiritum volatilem vrinofum nec exigua
 copia, quod conueniebat cum oleo cornu
 acri, et acri, amaro et balsamico sapore erat prae-
 paratum euocauit. Maturationem verò sufficientem
 huius seminis hic vrget Cl. LANGE, quae medio Au-
 gusti potissimum accidit, et semen tum praeterea fus-
 co rubro cum flauo viridi colore eaque magnitudine
 quam habet commune semen foeniculi. Est con-
 sistens huius seminis aliquantis per molesta ob oleo-
 rum eius indolem.

His praemissis effectus huius remedii tentami. p. 28.
 bus illustrat Cl. LANGE atque confirmat. Pluri-
 ma attinent vulnera. Loco salinae interdum No-
 Tom. XXII. Pars I. I ster

ster elegit lac tepidum, quod et nobis semper
praeferri debere videtur, quoniam sana salus
quam vult hic Noster, rara est. In vno exemplo
inter usum huius foeniculi apparebant mensurae
nec ullum cicatricis remanebat vestigium. Id quod
ad proprietates huius seminis Noster refert.

p. 38.

In cancris ulceribus mammarum eo semine
terne et externe cataplasmate radice consolidata
maioris coctae cum butyro non salito et cerevisia
alba ad pultis consistentiam feliciter usus est.
Porro et in fistulosis ulceribus, asthma, dolor
pectoris et sputo purulento, ubi corticem Peru-
num cum foeniculo aquatico exhibuit. In pul-
num laesione per externam vim, ubi magna cru-
ris copia exspuebatur. electuario ex cortice Peru-
ano, foeniculo aquatico et syrupo de symphyta
FERNELII et infuso arnicae verae cum optimo suc-
cessu usus est.

p. 47.

Quaedam monita inter usum huius seminis
Vinum, aqua vitae et aromata noxia sunt, quoniam
ipsum hoc semen exaestuatur sanguinem. Ven-
culum vero illud confortat. Sub initio curae
gans cum mercurio dulci est exhibendum et potius
in plethoricis hominibus venaesectio est admi-
nda. Nimius motus et sudorem excitans est re-
dus, quoniam volatiles balsamicae partes foeniculi
nimis copiose atque celeriter e corpore elimi-
natur, quae, diutius si remaneant, nutritioni
lium praestant. In haemophthysi et pthysi
minente, item externis laesionibus, cum febre valde
raria coniunctis, suadet CL. LANGE corticem Peru-
num cum foeniculo coniungere, et omnia potius
fortiora et exaestuantia aegris interdicere, ne pro-
quidem coffeae excepto, locoque eorum panem
re tenue decoctum fagopyri cet. cum paulillo lactis

tri et saccharo. Iuscula nimis nutrientia in-
his vero carniū, noxia sunt. Nec minus hic
erit caro suilla alio atque alio modo praeparata,
riter duri et flatulenti cibi.

XVII.

*Abhandlungen und Beobachtungen aus der Arzney-
gelahrtheit von einer Gesellschaft von Aerzten in
Hamburg. Herausgegeben von D. PAVL DIET-
RICH GISEKE, der Physik Professor. Hamburg.
gedruckt von Carl Wilhelm Meyn 1776. 8.
Seit. 357.*

i. e.

tractatus et obseruationes ex medicina a Socie-
tate medicorum Hamburgensium. Editore
PAVLO DIETERICO GISEKE. M. D. et Profes-
sore Physices.

Operunt scilicet maxime vtiliter nonnulli medici
consilium anno 1772 conueniendi inter se, ob-
seruationes medico practicas communicandi et amico
amini communiter subiiciendi. Vt autem hi con-
sensus tantam, quantam optabat Societas, nancisce-
rentur vtilitatem, et ordine potissimum placerent,
constitutum est, omnes res tam, quae proponebantur,
tam, quae diiudicabantur, scriptas tradere. Et
potissimum legi tribuitur summa consensus ami-
corum in maximo saepissime dissensu, quae per tres
annos iam durauit. Ab epistolis huius Societatis
Cl. GISEKE, qui, volente ita Societate, obserua-
tiones quasdam hic communicat, ita tamen, vt cu-
libet sententias tradat, praeterea vero nihil cu-
et Auctori ipsi prorsus relinquat. Recensiones
horum, inter se communicatas non integras Cl.

GISEKE, vulgavit, sed id ex iis potissimum del-
uit, quod, vel ulteriori rei propositae explicatio-
inferuire, vel ad aliter sentiendum allicere possit.
Nouitatis studium non quaerit Societas, Lectorum
perinde esse arbitratur nosse Auctorum nomina
quod hic reticuerunt.

Nos hic tractatum inscriptiones indicabimus
de quibusdam speciminis loco videbimus.

- p. 1. (1 *De dignitate medicinae* *).
- p. 18. 2) *Disquisitio quaestionis : Restituuntur ne
omnes aegri vi naturae et sunt itaque medici non sa-
sarii **)?*
- p. 32. 3) *Annotationes quaedam super quaestione
cur medici non semper tantum praestent, quantum
artem suam adeo amplificatam possint ***)?*
- p. 52. 4) *De eminentia veterani medici prae iunioribus
quantum experientia conferat ad practicam cog-
nitionem perfectiorem reddendam †).*
- p. 67. 5) *Quaedam de incertitudine in medicina ††).*
emplum hic narratur de cephalalgia, cuius causam
potuit detegi nec viuo, nec mortuo, aegro. Ar-
bitramur autem cum eo, qui recenset hanc tractationem
causam huius doloris capitis per multos annos

*) Lect. d. 4. Febr. 1772.

**) Lect. d. 10. Nouembr. 1772.

***) Lect. d. 22. Iunius 1773.

†) Lect. d. 17. Octobr. 1773.

††) Lect. d. 1. Septemb. 1772.

antis, nec alio morbo tandem letali cedentis, for-
 sse, posse repeti a bile praeternaturaliter mixta et
 de nata alui obstructione. Nam aluo laxantibus
 orta, cedebat capitis dolor, item remittebat ille per
 es dies, postquam crassam et viridem bilem aeger
 uomuerat. Quae cum ita sint, non temere, qui recen-
 sit hunc tractatum, desiderat bilis disquisitionem
 caduere. Etiam si enim aliae atque aliae prae-
 naturales mutationes in cerebro sunt repertae,
 men hae non ab initio videntur adfuisse, sed ve-
 similiter ultimo morbo abortae sunt, nec capitis
 dolorem causerunt.

6) *Proposita ad labores definitos* *).

p. 78.

7) *De diuersis methodis artem medicam amplifi-* p. 89.
andi et discendi cum diiudicatione tractatus: de labo-
ribus definitis.

8) *De praestantia lactis humani prae animali et* p. 120.
officio matrum lactandi **). Hac occasione di-
 cutatur de passionibus et moribus, quatenus a lacte
 seruari possunt, id quod VANDERMONDE aliique
 autumati, et hic reiicitur.

9) *Hypotheses de propria et interna ratione va-* p. 135.
riolosi contagii et obiectiones contra illud. Quid ex-
perientia de illo docet ***). Primum quidem
 hypotheses variorum Auctorum, de contagio vario-
 lo ab Arabibus medicis vsque ad nostra tempora
 narrantur et reiiciuntur. Infectionem Noster
 arguitur cum Cl. TISSOTO, febris autem diuersitas
 non pendet a contagio varioloso, sed per corpus,
 I 3 quod

*) Lect. d. 1. Mart. 1774.

**) Lect. d. 14. April. 1773.

***) Lect. d. 4. Februar. 1772.

quod infectum est, et ab aliis externis conditionibus determinatur.

p. 143. Ille, qui hanc rem diiudicauit, vnam hypotesin earum, quarum mentio hic est facta, et quae cernitur in pathologia verminosa, inter alios et Ill. LINNAEO *) proposita, defendit. Confugit Noster nempe ad animalia infusoria, quae in omniliquore, ex affusa ad animales vel vegetabiles partes aqua nata sese offerunt diuersimodeque mouentur. quod et Cl. WRISBERG accurate experimentis illustrauit **). Noster porro omnem omnino fermentationem ab his animalibus infusoriis repetit hanc suam hypotesin de variolis viuis confirmat mercurialium medicamentorum efficacia in variola cum ea animalcula interficiantur a mercurio. In oculatio contagium extensius augeat, et intensius imminuit. Vti in fermento panis, quanto maior est farinae quantitas, tanto minor fit panis accres-

p. 150. 10) *Refutatio Sydenhamianae et Boerhaauianae explicationis de morbo varioloso ***).*

p. 156. 11) *De metastasi lactis †).* Noster illam vtrum et extremitates inferiores et superiores addit, asseritque sequentia:

1) Hic morbus ex nulla nota causa sine praedictio iudicio potest repeti. Viginti grauidae vno eodemque vtuntur vitae genere et duae fortasse incidunt in hunc morbum.

*) Diff. sistens exanthemata viua Resp. Io. C. NYENHUIS quae inserta est amoenitatum academicarum LINNAEI Vol. V. no. 82. p. 92. v. comm. nostr. 1772. decad. suppl. I. p. 108.

**) v. comm. nostr. Illdae decad. suppl. I. p. 167.

***.) Lect. d. 3. Mart. 1772.

†) Lect. d. 28. April. 1772.

2) Nec facilis nec difficilis partus confert quid
ad hunc morbum.

3) Regimen puerperae hunc morbum neque
excitat, neque arcet.

4) Aegrae hoc morbo laborantes, quae Nostri
urae erant commissae, ipsae lactarunt et lactis non
superflua gauisae sunt copia, lochiis insuper rite
luentibus.

5) Vidit Noster hanc lactis aberrationem cum
et sine febre. Optima methodus medendi huic
aberrationi lactis cernitur in hoc morbo impediendi
et arcendo. Cl. LEVRETI remedium e sale tar-
tari nonnulli quoque ferre pariter nequeunt, atque
inguenta. Epithemata sicca quoque non iuuant.

12 et 13) *Quaedam de criticis diebus* HIPPO- p. 160.
CRATIS *). Diuersimode hic disputatur de die- p. 139.
bus criticis.

14) *Nonnulla monita de abusu venae sectionis* **) p. 206.
in morbis e. gr. chronicis, ab acri et biliosa collu-
sione in systemate gastrico, intestinali, mesenterico,
hepatico, extra vias circulationis posita cum putri-
la indole, uti et HUXHAMVS monet.

15 et 16) *De croci martis eorumque effectibus* no- p. 226.
tio interno ***). Reiiicitur eorum internus usus et et
externus modo permittitur, ferrique scobi plus p. 237.
virium adscribitur, quam omnibus eius praeparatis
chemicis. Id quod in sequenti decimo sexto tra-
ctatu ulterius probatur.

*) Lect. d. 5. Ianuar. 1773. Lect. d. 16. Februar. 1773.

**) Lect. d. 31. Mart. 1772.

***) Lect. d. 30. Septembr. 1772. Lect. d. 31. Mart.
1772.

p. 248. 17) *Quaedam de borace* *). Cum borax remedium sit resoluens, cum sal sedatium in eo contentum dolores leniat, deliria coerceat et locum promoueat, porro cum cremor tartari, addito borace, solubilius reddatur: Noster hanc in rem vtriusque inquirerebat, ac potissimum coniunctionem boracis cum cremore tartari attendebat tam in inflammatoriis morbis, quam in chronicis viscerum obstructionibus.

p. 251. Bis eapropter exhibuit Noster duas partes cremoris tartari et vnam partem boracis in peripneumonia et dolor subito remittebat et expectoratio quoque accelerabatur. Praeterea aliquoties aliter quotidie mouebatur ab vna vncia huius pulueris. Porro eodem cum fructu in febre biliosa viscerumque abdominalium obstructione hoc puluere Noster usus est. Similia tentamina cum hoc puluere a Cl. BERGIO enarrantur in nouis actis naturalium curiosorum **). Obiectiones contra hoc remedium cernuntur in diuersitate agendi. Cremor tartari enim est refrigerans et borax exaestuans in medium.

p. 255. 18) *Meditationes de remediis specificis* ***). Narrat hic Noster quaedam, vt corticem Peruvianum in febribus intermittentibus, mixturam Swietenii nam in lue venerea, frigida balnea in nervorum debilitate cet. et optat, vt plura eiusmodi in posterum inueniantur.

p. 273. 19) *De effectibus inopinatis remediorum* corum †). Euomebatur nempe magna copia

*) Lect. d. 8. Dec. 1772.

**) Tom. IV. 1770. 4. obs. XXV. p. 95.

***) Lect. d. 10. Nouembr. 1772.

†) Lect. d. 10. Nouembr. 1772.

ris, quae inveteratum dolorem in liene mitigabat
et vetula seruabatur. In sene vero emeticum foe-
des sanguinolentas letales produxit. Obstructio-
nes vlceraque in abdomine contra emetica indicant.

20) *De externo vsu castorei in conuulsivis moti-* p. 277.
bus *).

21) *Duae obseruationes de vsu camphorae in mag-* p. 281.
na doxi. Exhibitae sunt drachmae tres camphorae
cum gummi Arabici mucilagine, quae optime
camphoram soluit **), in variolis per duos dies cum
optimo effectu, et pariter vtilis fuit et illa externe.
Interim tamen, etiamsi magnae doses camphorae
laudantur ***), quaedam dubitationes hic adii-
ciuntur, quae contra nimium camphorae vsum
quodammodo pugnant. Camphora enim cum vi-
no et opio eam habet proprietatem, vt primum
nervos roboret, dein maiorem debilitatem inducat.
Porro b LUDWIG experientia confirmatur, duo gra-
na camphorae eundem effectum habere, quam de-
cem; et drachmam vnam vidit Noster quotidie per
sex dies sine effectu vllo exhiberi. Item vrgetur
hic coniunctio camphorae cum nitro depurato et
aceto; quoniam sola inflammationem, saltem ae-
stum ventriculi et anxietates procreat. cet.

22) *De morbo ileo* †). Causa huius morbi erat p. 299.
vel intussusceptio, vel spasmus. Illam non poterat
laudanum SYDENHAMI iuuare, et hic videtur No-
stro non esse causa sola motus peristaltici inuersi.
Quoniam autem laudanum vomitus leniuit, et ae-

*) Lect. d. 2. Septembri. 1772.

**) v. comm. nostr. Vol. XXI. p. 140. 513.

***) v. ib.

†) Lect. d. 10. Novembr. 1772.

ger sanatus est, ille, qui recenset hunc casum, omnia symptomata hic a spasmō repeti pollebitratur.

p. 307. 23) *De ulceribus, quae haemorrhagia aluina perueniente sanata sunt **). Mulier quadraginta duorum annorum, menstruis rite fluentibus, scabie, lipothymia et epilepsia affecta sentiebat in corpore pruritus, inprimis in extremitatibus inferioribus, ubi et ulcera apparebant. Tum a his doloribus in regione ossis sacri aegra cruciatur, quibus post duos dies haemorrhagia aluina cedebat, qua tres librae sanguinis tenuis et crassiusculi emanabant. Durante hac haemorrhagia per quatuor dies, cedebat haec et debitum lunare sequebatur. Ulcera autem interea sicca fiebant et consolidabantur, nec lipothymia atque epilepsia remissa sunt. Duplicem Noster hanc crisin indicat. Ulcera enim epilepsiam et haemorrhagia ulcerum curant. Fontem praeterea huius haemorrhagiae altius **) quaerit Auctor, quam in vasis haemorrhoidalibus.

p. 310. 24) *Observatio de retropulsae scabiei effluuiis ****). Hi cernuntur in effluxu acris serosae materiae ex papilla dextrae mammae, qui duravit per quatuor annos, vix autem externis remediis curabatur, in peripneumoniam incidebat. Quia curata, post annum sanguinolentam materiam exspuebat, quam purulenta sequebatur copiosa. Quia cum ita essent et praeterea Noster luis venereae haberet suspicionem, dabat mercurium sublimatum cum camphora interne et externe fetaceum in

*) Lect. d. 7. Iul. 1772.

**) v. comm. nostr. Vol. XX. p. 690.;

***) Lect. d. 4. Aug. 1772.

cervicem applicuit. Quatuordecim diebus non plane praeterlapsis, febris et sputum purulentum cum leuamine aegri imminuebantur et sex hebdomadibus post scabies totum corpus occupabat cum maiori indies symptomatum imminutione. Hic utebatur aeger inguento mercuriali Werlhofiano, cui Noster sub cinem sulphuris portionem addebat, et continuabat per quatuor menses usu sublimati ita, ut viginti et octo grana sublimati interea sumfisset. Alimenta erant lac et panis albus. Simulac autem tussis et sputum prorsus cessarant, setacei loco fomiculum in ea mamma, quam primum scabiosa materia petierat, curabat Auctor noster et corticis Peruvianus usum per mensem suadebat. Et ita aegrum sine tussi, asthma et scabie subinde reconualescere vidit.

25) *De tetano ab externa laesione.* Ille non p. 313. prius curabatur, quam amputato digito laeso. Quo disquisito, prima phalanx laesa et acuminata erat, ita, ut per perpetuam irritationem nec opium, nec alia medicamenta illum tetanum sedare potuerint.

26) *De hemiplegia faciei* *) Externe feliciter hic p. 319. est aqua Hungarica cum sapone Veneto et nonnullis guttis olei caiaput adhibita.

27) *De quodam linguae cancroso ulcere feliciter* p. 322. curato **) Videtur potissimum hoc vlcus dysenteria accedente curatum fuisse. Cicutae vero et aqua Goulardiana cum liquamine myrrhae antea adhibita, inprimis cum iam ante dysenteriam ichor cancrofus

*) Lect. d. 7. Iul. 1772.

**) Lect. d. 5. Mai. 1772.

sus in pus bonum sese mutauisset, indubitato plus praestiterunt, quam dysenteria.

P. 329. 28) *De inuerso et descendente utero* *). Per viginti annos hic descensus vteri adfuit et sine graviditate ille apparuit. Primo magnae cum eo coniunctae erant haemorrhagiae, dein fluor albus malignus accedebat. Quoniam autem sine graviditate nulla inuersio vteri fieri possit, arbitratur Noster, hanc mulierem fuisse gravidam et forte inter partum ab obstetrice male esse tractatam.

P. 333. 29) *De iniectionibus in gonorrhoea ad eius curationem accelerandam* **). Quamdiu inflammatio adurat, tam diu lac aqua dilutum tepide iniiciebatur, qua sedata, sequente solutione utebatur: Mercurii sublimati corrosiui granum vnum solue et tere in aqua calcis viuae vnciis duabus, dein adde mellis rosarum eandem quantitatem. Et hac iniectione optime materiam effluentem correxit, etiam si interne sunt remedia adhibita.

P. 336. 30 et 31) *Fragmentum de utilitate casuum* ***).

P. 346. *dicorum et continuatio eius* ***). Sed sufficiant haec, quae breuiter hic excerpimus et exspectamus fasciculum similem latine scriptorum tractatum, quod a Societate est pollicitus in praefatione.

*) Lect. d. 3. Mart. 1772.

**) Lect. d. 6. Decembr. 1774.

***) Lect. d. 8. Decembr. 1772. Lect. d. 5. Ian. 1773.

XVIII.

Rerum naturalium historia, nempe quadrupedum, insectorum, piscium variorumque marinarum corporum fossilium, plantarum exoticarum, ac praesertim testaceorum existentium in museo Kircheriano; edita iam a P. PHILIPPO BONANNIO, nunc vero noua methodo distributa, notis illustrata, in tabulis reformata, nouisque obseruationibus locupletata, a IOH. ANTONIO BATARRA, Ariminensi, Philosophiae Prof. Pars. I. Romae MDCCCLXXIII. In typog. Zempeliana vetere Venantii Monaldini Bibliopolae. Fol. 1 Alph. 14plagg.

Iam a MDCCIX. editum est a PHIL. BONANNIO museum Kircherianum forma folii totius: cum uero diuendita esset prima editio, noua haec editio Cl. BATARRAE curis commissa est, qui totum museum in duas partes diuisit, quarum prior, ea, quae in titulo indicantur, corpora naturalia continet, altera uero testacea complectitur. In praefatione huic parti praemissa Cl. BATARRA historiae naturalis utilitatem demonstrat atque contra methodorum copiam, diuersitatemque nomenclaturae dicit, eamque reiecit, praeterea autem, quod vehementer miramur, matheseos omnem usum negat. Quum BONANNII liber iam cognitus sit, nos de Cl. Editoris opera inprimis hic agamus.

Ordine magis systematico corpora naturalia recensere promittit, atque in notis subiectis, nomina animalium descriptorum ex aliis linguis, et ab aliis Auctoribus, tum veteribus, tum nonnunquam recentioribus, LINNAEO etiam data, commemorat; ob-

obseruationesque et eorum, et sui ipsius de natura corporis descripti institutas exponit, omninoque multa ad melius intelligendum BONANNII textum praestitit, erroresque eius saepe correxit.

- p. 10. Primo de *Quadrupedibus*. Ad cornua *Caprae Rupicaprae* adnotat: Rupicapram habere os frontale valde depressum supra nares, fere vt *Delphinus* et integumenta plicam quandam constitunt. Perperam autem quidam statuerunt esse rimam interne in palato apertam: CL. BATARRA enim contrarium in capite rupicaprae vidit, quod in Museo seo Cl. PLANCI conseruatur. Recte reprehendit icon de cornu *Rhinocerotis* data: qua occasione Cl. Editor bonam satis descriptionem huius bruti laetique notat, modum, quo ad cubandum corpus disponebat: coepit namque totum corpus a cauda ad caput ancipiti vndulatione tarde vrgeri, deinde inflexis lente anterioribus cruribus, et hinc posterioribus postquam ventre terram attigit, totum corpus deposuit, et capite versus alterum latus declinato prouum iacuit.
- p. 22. *Hippopotami amphibii* LINN. noua datur icon, etsi non optima.

- Quadrupeda sequuntur *Reptilia* et *Insecta* pauca quidem et imperfecte descripta. De *Viperis* s. *Colubro Bero* LINN. agens commemorat FELICEM FONTANAM, qui de veneno *Viperæ* egregie scripserit. Putat FONTANA *Viperæ* venenum nec acidum, neque alcali esse, neque in sanguinem agere, sed immediate in musculos, iisque irritabilitatem auferre, et gangraenam in iis producere. Addit Cl. Editor capitis viperæ iconem, ita, vt dentes veneniferi conspici possint dentesque euulsi singulatim depingi curauit; sed omnino male factum est.
- p. 34.

icon, praesertim, quae coloribus fucata est. Cro-
 nic, quoad partes genitales anatome, ex *Actis Lips.* p. 36.
 1684 desumpta est, et crepitaculum describitur:
 quod facta ad perpendiculum sectione, ex variis
 ileis Phrygiis coalescere videtur, alio in aliud in-
 erto. Quilibet pileus ex tribus constat annulis et
 pice osseo.

Affirmat Cl Editor, quod alii multi negant, p. 39.
 dorsum *Lacertae vulgaris* esse noxium, et conuul-
 siones diras inducere. Obseruauit Noster in Agro
 riminensi *Lacertae* speciem, quae *Stellioni* mul-
 tum similis est, eo, quod totum dorsum superius
 iride habet, in cuius medio a capite ad caudam
 linea protenditur, quae ex nigris trapeziis coale-
 scit; cutis reliqua toto cinerea et maculis nigris
 dispersa est: aliamque, cute cinerea nata, non
 iridi, maculis nigris adpersam.

Ex Insectis quaedam, vt *Scorpio*, *Lucanus ceruus*,
miculus, *Pulex*, *Cimex*, *Culex*, describuntur;
 posteriora, vti etiam squamae alarum de
 micis Papilionis speciebus sumtarum, micro-
 scopio aucta depinguntur; ita tamen, vt icones ex
 micis sumtae sint, et coloribus multum deformatae.
 simili modo variae partes plantarum, spinae, acu-
 tura foliorum, pappus florum, et similia, mi-
 croscope disquisita et depicta traduntur. Sic
 sanguinis atque vermiculi aceti et piperis
 examen, vti quoque de piscium squamis quaedam
 traduntur. Squamae hic disquisitae sunt, *Triglae*
lucernae, *Pleuronectis soleae*, et *Mulli* cuiusdam.
 classe tertia fossilia comprehenduntur, et quidem
 metalla et semimetalla 2. Succo oleosi tam li-
 quidi, quam concreti. 3. Marmora, lapidesque fi-
 gurati, Gemmae, et figurati. 4. Petrefacta. 5. Salia et
 Terrae. Sed omnino fatendum est et BONAN-

NII textum, et BATARRAE notas parum de
fossilium natura proponere, multa superflua
imperfectas descriptiones afferre. Caeterum
Cl. BATARRA alios scriptores nominat, et si
optimos saepe omisit, atque vana remedia
reiecit.

- p. 98. In Etruria TARGIONIVS cupri fodinas detegit
Eugubini quoque AERIS fodinas habent, quas
glectas, nuper STUPPANIVS proferre in apertum
tentavit. Ad Ferrum Cl. BATARRA, quod magis
dum est, perperam refert *Stalactitem calcareum*,
mosum, vulgo *Flos ferri* dictum.
- p. 123. In agro circa Bibiennam fodina Amianthi
venta est, qui valde albus et filamentosus
Taurini ars amianthum nendi restituitur.
- p. 138. Opercula cochlearum esse putat partem
dem organicam, quae simul cum testa conspicitur.
- p. 153. In Classe quarta *Pisces et reliquae maris*
continentur, ut sunt *Squali* quaedam species
cetaceis animal, *Capitolium* dictum, quod,
ARTEDIO ad *Delphinum* interrogative refertur
nobis tamen, cum dentes in maxilla inferiore
tum habeat, *Physeteris* species, et haud dubie
crocephalus esse videtur. Cl. BATARRA
subiicit dimensionem, novamque priori sub
p. 162. iconem. — *Raiæ* species tres in mari Hadri
Editor affirmat, *Raiam fullonicam*, *laevem*, et
rynchiam, quarum quasdam partes describit.
ramur BATARRAM, cum ordinem musei mutavit
Astacos, Cancros, Asterias, aliaque insecta et vermes
sub vna classe cum piscibus referre, a quibus tamen
insigniter differunt. Huc etiam relata sunt Libellulae
p. 169. phyta. Defendit Cl. BATARRA sententiam de
litate horum corporum, sat bene: etsi multa
et grauiora huius rei afferri potuissent argum

Bon.

hæc sunt Cl. Editoris ad lithophyta obseruationes
species curatius definientes.

Præterimus Classẽ quintam, in qua apparatus
peregrynarum, ex variis orbis plagis colle-
ctos, fructus scilicet, plantæ, aues et alia quædam
animalia comprehenduntur: cum vix, vel noui quid-
am, vel satis utilis reperiamus. Non possunt
peregrynæ res, in museis sæpe mutilatæ, be-
ne describi.

In Appendice reperitur.

1. Epistola Cl. IO. MAR. DE TURRE ad Cl. BA. p. 234.

de TURRE, in qua putat, partes sanguinis globo-
si comprimi posse; structuram pilorum esse intus
compositam particulis irregularibus, et incisuris,
globulisque distinctam; BONANNI disquisitiones
microscopicas esse sæpe falsas; et venenum Ta-
mantulae eiusque curationem musicis sonis esse du-
ram, atque sola vulgi opinione confirmatam.

2. Epistola BATARNAE ad IOH. CHRISTOPH. p. 233.

de BATARNAE: ubi varia a se inuenta describit cor-
pora naturalia: primo *Urticam*, quæ *Patera Ne-*
bulæ illic dicitur; hæc quatuor pollices diametro
habet, albida, et pellucida est; palpitationem et
motus vitales extra aquam marinam per diem osten-
dit. Ex vna parte plana, ex altera varios in cir-
ciferentia bulbos habet. Pars media sulcum
prominentem habet; crassities corporis lineam cir-
cumæquat. Nobis structura vix cum *Medusa*;
magis cum *Actinia* conuenire videtur.

3. Mari-
marinam s. oua sepiarum. 3. Mari-
marinæ corpus, quod Marsupium appellatur. Putat
esse *Cancræ*, cuiusdam ouum seu vterum. In
marsupio aliud continetur corpus, in quo can-
cræ reperiuntur; quod speciem Amnii esse ait.

Si exiguus cancer ad lupini fere magnitudinem
venit, adscendit, marsupium perforat et exit.
cancer est hirsutus, a RONDELETIO *ursus* dictus. *Cro-*
cro Maena LINN proximus. 4. *Experimenta circa*
dines marinas, quae in aliam aquam missae
perierunt, neque corpori humano applicae
sugunt.

p. 236. 5. Obseruata circa *Raias*, vbi KLEINII obse-
ta Miss. Pisc. III. p. 41. corriguntur. Nam
omnes *Raiarum* mares pene duplici instruuntur
Deinde quilibet *Raiae* penis officulis decem
stat. *Raia* femina autem vnicum yterum habet
atque vesica vrinaria carere dicitur, oviductus
autem et vterus in vtero desinere. 6. *Tro-*
num Draconem describit, eiusque iconem
crem dat. 7. Sub nomine pisciculi ignoti

p. 238. bit laruam *Ranae* cuiusdam. 8. *Tellinam Pelor-*
cum animale. Animal per duos corporis
caudis neglectis e testa eminet. Duas cylind-
habet caudas, atque defendit Noster easdem
entrochi protypum. 9. Corpus marinum
giae simile, tubulosum, in quo *Onisci* ceteri
quaerunt. Nominat illud *Alcyonium*
10. *Fucum globosum, laciniatum, croceum.*
Spongiam, ramosam, flauo croceam, non al-
scriptam. 12. *Porum Anguinum* IMPERAT.
rufi coloris, qui est *Cellepora Spongites* LINN.
Porum facie Sabinae IMPER., quem MARSILIVS
hist. de la Mer. Planch. XXXII. depinxit. 14. *Al-*
mal, quod *Manum marinam*, quae est *Al-*
Alcyonium exos, MARSILIVS dixit; sed si ex
colligere licet magis videtur *Gorgoniae* species

p. 243. et forte *Gorgonia setosa* LINN. 14. *Quae-*
fossilia, vt *Numulariam*, s. *Cornu Ammonis*
vum petrefactum, et concretiones *Gyp-*

parum vnam Tarsum, alteram Pilam Feretra-
m dicit.

3. HYACINTHI VOLII, Bonon. Med. Prof.
quodam Gypsi specie. Lapidem disquirat, qui a
LASSERIO lignum fossile habitus est, atque in Italia
passim reperitur: experimenta chemica autem de-
monstrant, esse eum Gypsum fibrosum.

Quod si generatim nostrum de hoc libro iudicium
relicet, putamus eum temere nimis pretiosum as-
sum esse, neque tamen vel rerum descriptarum
veritate aut nouitate, neque bonis descriptioni-
bus aut iconibus se commendare. BONANNII
opus, eo, quo scripsit tempore, magis perfectus
et elaborari poterat, nostris temporibus autem
valde est mendosus; atque etsi Cl. BATARRA mul-
ta emendauit, multaque addidit, nimis multa ta-
men sunt superflua, plerumque ex aliis scriptori-
bus sumpta, nouas ad naturam ipsam factas, curatas
descriptiones sane paucas reperimus. Omnino
opus de usu, quem, vel periti naturae, quoniam
resque cognita sunt, vel tirones cum non per-
fectam rei cognitionem accipere possint, ex hoc
opus capiant, dubitamus. Icones sunt imperfectae,
tum quoad sculpturam, tum etiam colorum illu-
minationem: vix hariolari licet, quod corpus indice-
ret. Triplici forma prodiit hic liber folio minori, ta-
men non coloratis atque coloratis, et charta regia
coloratis.

XIX.

Recueil de cente trente trois oiseaux des
belles especes, gravés sur LXXXVI
ches, et colorés d'après nature par d'
les maitres. à Rome. chez Houchard et
vier libraires françois. MDCCLXXI
reg.

i. e.

Collectio trigentarum et trium avium, cu-
lis aeneis octuaginta et septem, vivis co-
ribus illustratis depictarum.

Iuuat indicare aues hic depictas, quae sine vlla
scriptione, absque nominibus Classici Aucto-
solo nomine triuiali, Gallico, Latino et
tabulae singulae aeneae subscripto, prodierunt.

Tab. I. *Falco fulvus* LINN.

II. *Falco*, *Aquila romana*, *colora castane-*
etus: mas et femina, cera pedibusque
teis, femina fronte, genis, rostris
dibula superiore coeruleis, collo
carneo, corpore fusco; mas
staneus.

III. *Falco Melanaetus*. LINN.

IV. *Falco*, *Aquila Etrusca* hic nominis
rostro, cera, pedibusque coeruleis,
pore nigro cinerascens, fauce flava.

V. *Falconis gentilis* LINN. varietas, *Aquila*
pax, s. *naeuia* dicta.

VI. *Falco leucocephalus* LINN.

VII. *Falco chrysaëtor* LINN. haud bene pictus

Tab. VI

- ab. VIII. *Falco fulvus*, var *β. canadensis*. LINN.
- IX. Aquilae Pullus, cuiusnam speciei sit, neque indicatur, neque conicere licet.
- X. *Falco Haliaetus* LINN.
- XI. *Vultur Aquilinus* dictus, an *Harpyia* LINN. rostro pedibusque sanguineis, corpore nigro et ferrugineo.
Emberiza Cyris LINN. quae male picta ex EDWARDI opere huc sumpta esse videtur.
- XII. *Vultur Percnopterus*. LINN.
- XIII. *Vultur Monachus* LINN. ? occipite prominente, collo albo corpore bruno: dicitur hic *Vultur leporarius*.
- XIV. *Vultur Brasiliensis* RAI, qui est *V. Aura* LINN. Sed cum descriptione LINNAEI non convenit: coeruleus est, remigibus rectricibusque subnigris, testricibus alarum brunis depingitur.
- XV. *Vultur Papa* LINN.
- XVI. *Vultur barbatus* LINN.
- XVII. *Vultur aquilinus* cinereus; remigibus extimis nigris, capite flavo, pedibus carneis.
- XVIII. *Falco* vulgo in *Etruria Milano*. an *F. subbuteo* LINN.
- XIX. *Falco Aquilinus fulcus*, an *Falco Gyrfalco* LINN. at pedes, non lutei, sed cinerei.
- XX. Eadem species, pedibus humerisque sanguineis.

Tab. XXI. *Falco barbarus*. LINN. mas, ut videtur
brunus, rectricibus, caudaque coerulescente
abdomine albo, fusco maculato.

XXII. *Falco Pygargus* LINN. femina.

XXIII. *Falconis Halyaeti* LINN. varietas.

XXIV. *Falco cyaneus* LINN. femina.

XXV. *Falco Buteo* LINN. mas.

XXVI. *Vultur Albiulla* LINN. male picta.

XXVII. *Falco boeticus*, rostro aquilino, an
tur barbatus, iunior, LINN.

XXVIII. *Falco tinnunculus* LINN.

XXIX. *Falco gentilis* LINN.

XXX. *Falco barbarus*. LINN. femina.

XXXI. Varietas praecedentis pennis mutata.

XXXII. et XXXIII. *Falco Palumbarius* LINN.

XXXIV. *Falco lanarius*. LINN. pedes vero
flavescentes, collum abdomenque
maculis brunis.

XXXV. *Falco Gyrfalco* LINN. ex Muscova.

XXXVI. *Strix Aridula* LINN. et *Acipiter*
PALL *).

XXXVII. 1. *Falco, Albanella rufescens* dicta
corpore rufo bruno, rostro pedibusque
subnigris, cauda subtus alba.

2. *Falco* in Etruria vulgo *Barletta*; nigro
pectore, remigibus primoribus in basi
bis, crisso et femoribus plumosis rubris
orbita lutea.

*) vid. comm. nostr. Vol. XXI. p. 310. cf. et D'AVENTUR
t. 463. comm. nostr. Vol. XXI. p. 16.

ab. XXXVIII. *Falco coerulescens* LINN. ex EDWAR-
do videtur esse desumptus. et *Falco muro-*
rum, qui etiam est *F. tinnunculus* LINN.

XXXIX. *Falco*, *Albanella torquata* dictus;
nigro brunus: tectricibus alarum cauda-
que albo coeruleis, capite dilute bruno,
rostro coeruleo, pedibus flavis.

XL. *Falco Gyrfalco*, LINN. aetate canescens.
Falco tinnunculus LINN. varietas, capite
remigibus caudaque coeruleis.

XLI. Eiusdem varietas, remigibus nigris,
cauda fasciata.

XLII. 1. *Falco*, vulgo *Barletta*, superius fuscus,
subtus rufescens, tectricibus alarum, et
rectricibus mediis coeruleis, exterioribus
et remigibus subnigris:

2. *Falco* cinereo coerulescens, cristo
flavo, cera, pedibus orbitaque rubris.

XLIII. *Falco diuerficolor*, coeruleo, rubro,
flavoque varius 2. *Falco paruerius*: LINN.

XLIV. 1. *Falco Nifus*, LINN. Emerillon 2.
Falco Palumbarius. LINN. Vtriusque
huius *Falconis* varietas tabula XLV. fi-
sfitur.

XLVI. *Falco Nifus*, LINN. femina. 2. *Fal-*
co facer, cera pedibusque luteis, corpore
rugo, coeruleo cinereoque vario, rostro
coeruleo.

XLVII. 1. *Cuculus mindanensis* et 2. *coeruleus*
LINN.

XLVIII. *Cuculus sinensis* et 2. *paradiseus* LINN.

Tab. XLIX. 1. *Cuculus cristatus*. 2. *niger*. LINN. tamen coeruleus pingitur.

L. *Cuculus glandarius*. LINN.

LI. *Cuculus canorus* LINN. 2. *C. niger* et albus mixtus, cristatus: supra niger, subtus albus, collo subtus flavo, remigibus plumbeis, moribus rubris, rectricibus duabus albis, cauda rotundata.

LII. 1. *Cuculus coromandus*. LINN. 2. *C. canorus*, supra rufus, subtus albus, tricoloribus maculis fuscis.

LIII. *Cuculus Iamaicensis* longiroster: capite viridi, corpore supra bruno, subtus albo coerulescente, cauda cuneata, rectricibus subtus nigris apice albis: rostrum minutum sculptum, rostro anserino simile, quod *Cuculi* est.

LIV. *Cuculus variegatus*. 2. *C. Persa* LINN.

LV. *Caprimulgus Europaeus*, cum var. 3. LINN.

LVI. *Strix Asio*. LINN.

LVII. *Strix Nyctea*. 2. *Scops* LINN.

LVIII. *Strix funerea* LINN.

LIX. *Strix Otus* LINN.

LX. et LXII. *Strix Bubo*. LINN.

LXI. *Strix Aluco*. LINN.

LXIII. *Strix flammea* LINN. et *Nyctea*.

LXIV. 1. *Strix hudsonica*, alba rufa var. 2. *Strix rufa*; inauriculatae ambae.

LXV. *Strix ulula*. 2. *Strix alba*; forte prioris
varietas.

LXVI. 1. *Strix flava* dicta; sed est bruna,
subtus albo viridique varia. 2. *Strix cin-
rea*: ambae inauriculatae, pedibus nudis
pictae.

LXVII. *Pfittacus Macao*. LINN.

LXVIII. 1. *P. erithacus*. 2. *aestivus* LINN. var.

LXIX. *P. serenus*.

LXX. *P. amazonicus*. LINN.

LXXI. *P. amboinensis*. 2. *garrulus*. LINN.

LXXII. *P. accipitrinus*. 2. *garrulus*. var. β.

LXXIII. *P. leucocephalus*. 2. *aestivus* LINN.

LXXIV. *P. lory*. 2. *aestivus* LINN. varietas.

LXXV. *P. brasiliensis*. 2. *cristatus* LINN.

LXXVI. *P. domicella*. 2. *autumnalis* LINN.

LXXVII. *P. Ararauna*. LINN.

LXXVIII. et LXXIX. *P. cristati* LINN. varie-
tates.

LXXX. 1. *Lanius canadensis*. 2. *manillensis*,
niger abdomine dilute coeruleo, axillis,
propygio, et rostri basi albis. 3. *L.*
Senegalus. 4. *L. Barbarus*.

LXXXI. *Lanius collurio* LINN. 2. *L. madaga-
scariensis*, supra coeruleus subtus albus. 3.
L. curuirostris. LINN.

LXXXIII. *Lanius coerulescens*. 2. *L. cristatus*.
3. *L. cayanus*. 4. *L. totus sanguineus*,
rostro pedibusque flavis; Surinamensis.

Tab. LXXXIV. 1. *Lanius minor*, rufo cinereo
Frisch. au. t. 61. 2. *L. rufus*. *LINN.* 3.
madagascariensis, maior, viridis, pedes
 albus *BRISS.* II. t. 19. f. 2. D'AVB. 11.

LXXXV. 1. *Lanius Excubitor*. 2. eius var.
 3. *minimus*, passeris similis, fuscus, pedes
 rostroque subnigris.

LXXXVI. *Paradiseae*. 1. *apoda*, eiusque
 rietates 2. *regia*. ex EDUARDO summa.

Quodsi iudicium nostrum de iconibus re-
 tur, non possumus, quin ingenue fateamur,
 esse omnino rudes, atque potissimum offendit
 tem sculptoriam, quae nostris temporibus
 magis profecit: Accedit et hoc, quod col-
 crasso nimis et rudi penicillo illiti sint; ut
 ei rei, quae in titulo indicatur, esse non
 has icones a summis artificibus factas, non conueni-
 possumus. Caeterum saepe etiam situs multi-
 avium nimis est distortus, flexus, et incongruus.
 Interim tamen ex his rudiusculis iconibus licet
 ipsius, quae depingitur, si eam iam cognoueris,
 quam similitudinem reperiri. Et si primae
 de avibus icones, laudem et plausum mererentur,
 cum vero iam plures iconographi, EDUARDO
 FRISCHIVS, BUFFONVS, et cuius icones nuper
 indicauimus, *) D'AVBENTONVS adsint, non
 detur multum utilitatis, ex hoc satis pretioso libro
 redundare: cum praeterea nulla adsit avis de-
 ptio, vel aliae de historia avium observationes. Sa-
 ne haud multum emolumenti in scientiam natura-
 lem, ex his libris sperandum est: cum augere
 temere sumtus impendendi, et iconibus malis, sepe
 tirones et alii in errores ducantur.

*) v. comm. nostr. Vol. XXI. p. II.

XX.

monet et adfines aliquot lapides coloribus suis exprimi curavit et edidit *Adamus Ludovicus Wirsing*, Chalcographus Norimbergensis. Noribergae. 1775. fol. 6. plagg. Tab. aen. 13.

Depictae sunt septuaginta et octo marmoreae tabellae, in forma quadrata scissae, quae varietes colorum satis insignes marmoris, ex diuersis flonibus Germaniae sumti, repraesentant. Addit breuissima quoad colores descriptio Germanica et Latina, in qua locus natalis indicatur, tum magnitudo fragmentorum marmoris, in quae quaeque varietas secedere solet.

Tabulae ipsae multa arte pictae sunt: in quibus tamen multum absunt icones a nitore naturalis marmoris ipsius; cum maculae venaeque diuersae coloris male expressae sint, praesertim albae. In quibus etiam hanc rationem, marmora illustrantem physico mineralogo plane inutilem iudicamus, cum, ut satis constat, colorum varietas in marmore paucis sit, neque ex ea sola, sed ex duritie et subtilitate particularum marmorum diuersitas conuenitur.

IOHANN IACOB FERBERS *Beschreibung des Silber Bergwerks zu Idria in Mittel Cräh.*
lin. 1774. Bey Christian Friedrich Hübner
8. 5. Bog. 3. Kupf.

i. e.

Descriptio fodinae hydrargyri, quae Idriae
Carniolia inferiori reperitur; Auct.
IOANNE IACOBO FERBERO.

Exactissimam atque omnibus mineralogis
acceptissimam Cl Auctor hoc libello de-
scriptionem fodinae Hydrargyri Idriensis, in
dem, vt historiam naturalem eiusdem, ipsius
nae culturam, et numerum operarum, eorum
distributionem et stipendia iis data, machina-
hydraulicarum illic adhibitarum, tum etiam
tusionis, triturationis, et loturae, docimen-
tationis s. sublimationis minerarum rationem
nat: deinde sylvarum naturam, eaque, quae
litiam monticolarum spectant, expensas nec
reditus, et magistratus indicet: denique quae
historica de hac fodina referat.

p. I.

Idria posita est in altitudine polari 45
duum, in valle, quae vndique montibus circum-
qui eiusdem cum alpibus summis Carniolicae
indolis, cincta est. In valle ipsa ab occidentem
versus orientem aqua nonnullorum fontium
pluvialis fluit; fluuius *Idria* s. *Idriza* autem
orientem versus occidentem ruit.

Mons, qui a mineris nomen habet, (*der Berg*)
ab horizonte vallis, quinquaginta pedibus
Idrienses eleuatur, humo fertili tegitur, sub quo
la calce mixta s. marga reperitur: His supposita

calcareus, qui vel albescentis, vel flavescentis, vel nigrescentis est coloris, atque lapidem montis constituit: incumbitque hic vti alibi *) schisto argillaceo, in quo, tamquam lata vena, calcareum perforante, minerae omnes mercuriales reperiuntur, qui itaque lapidem venae hic constituit, et probabiliter cum lapide argillaceo, qui in alpibus Carniolinae, calcareo lapidi subiacet, in altitudine eundem detecta cohaeret.

Huius venae schistoso argillaceae iacens et tendens est lapis calcareus, extensio eiusdem est a meridie versus septentrionem: quoad descensum vena erecta maxime, quamvis in superioribus rariatur, et in inferioribus locis improba sit. Crassitudo variat, interdum vnam, in pluribus autem locis decem, imo viginti quatuor perticas aequat. Venae crassiore loco interdum cunei spatii cal- p. 6.
carei, vel compacti argillacei lapidis intrusi sunt, quae venam in plures minores diuidunt.

Schistus argillaceus venae est mollior, atque huminosus, saepe pice montana, instar lithanthracis nictus, ita vt ad flammam ardeat. Schistus hic lapides primaeuos, et qui lapide calcareo prius affuerunt referendus est, atque prius iam Hydrargyri videtur penetratus esse, quam lapide calcareoingeretur. Partes calcareae, schisto immixtae, etiam cunei calcarei spatiosi in rimis reperiuntur, inundationibus originem suam debent. Atque huiusmodi mutatio hydrargyri in cinnabarem**), postea, calcarei particulis adlatis, facta est.

Hy-

*) cf. Cl. Auctoris litteras, quas indicauimus in comm. nostr. Vol. XX. p. 244. vti quoque Cl. de noua literas. vid. comm. nostr. ibid. p. 306.

**) cf. Cl. WIGLEBII chemica scripta, qui Cinnabaris preparationem humida via docuit.

p. 10. Hydrargyrum et Cinnabaris in vena Idriensi vel omnem lapidem venae schistofum penetrant et quasi in mineram mutantur; vel in fissuris glandulis compacta reperiuntur. Quo magis, et mollis est schistus, eo magis etiam hydrargyro abundat. Minerae ditiores plerumque margaceae, quae si non maiori pyritae copiam dant, quam ad mineralisationem hydrargyri opus erat, polituram assument, et in centenis ad 80 libras hydrargyri continent. In lapide compacto et secco hydrargyrum nativum reperitur. In fissuris et rimis calcarei lapidis interdum cinnabaris tessularis et cubicus, crystallifatus adhuc reperitur. Optaremus, ut Cl. Auctor curatius has crystalliferas descripsisset.

Tota Idriensis fodina ambitum complet, quoad longitudinem venae extensae 350 perticarum, quoad latitudinem 130 perticarum: et quoad maxima verticalis est III. perticarum.

Quotannis exinde 3000 centenarii hydrargyri obtinentur.

His praemissis Cl. Auctor breuiter mineras lapides hic reperiunda recenset, cum iam SCOPOLI*) indicata sint, varia tamen addit. Gypsum crystallifatum, forma vitrioli martialis crystallis simile. Minerae mercurii hic dicuntur: (Rotherz) hepatica, (Lehererz) bituminosa, (Branderz) coralliformis; (Korallerz) atropurpurea (Schnürelerz): eas vero nihil esse nisi hydrargyrum vario modo ab hydrargyro penetratum, supra diximus.

*) Vid. XI. tentam. de hydrargyro Idriensi. Vindob. 1761. 8. et Einleitung zur Kenntniß der Fossilien.

Ad aëris circulationem promouendam nullis p. 35.

machinis, cum ea per se sustineatur: in-
modum tamen locis, praesertim ubi hydrargy-
rum in molli schisto reperitur, vapores no-
phurei sunt, atque operarii illic vix per duas
commorari possunt, alias saluatione at-
tuum tremore affliguntur. Aquae vero ma-
nis aquis iterum agitatis, extrahuntur.

Lotio mineralium hic duplex est: altera, quae p. 38.

um lotio his in locis dicitur, fit cribris septem vel
tribus sibi impositis, ita vt subtiliora infimum
capient locum: ita maiora et ditiora frustra a mi-
nibus et pauperioribus separantur: altera est ea,
vbiq; fieri solet, atque hic elutriatio di-
tur *).

Separatio hydrargyri a terris et sulphure fit p. 42.

sublimatione, atque quidem modus eam instituen-
conuenit quoad essentialia cum ea, quam Cl.
in *Actis Parisiis* **) descripsit, in multis
magis est correctæ: correctio praecipue in eo
sistit: camera ad fumum recipiendum exstru-
dissepimentis in plura spatia diuidatur; quo
vt hydrargyri vapor prius refrigeretur et con-
suetur, quam in aërem liberum expandatur, at-
sic nihil mercurii perdatur. Caeterum Cl.
omnem sublimationis methodum vberius
curate describit, fornacesque tabulis aeneis de-
tras tradit; recte autem reprehendit studium
artem hic tacendi atque tamquam arcanam
tandi, quod vt generatim a doctis et rerum pe-
desse debet, ita hic ignorantiae in chemicis
strinis manifestum est signum. Nam ostendit
Cl.

*) vid. WALLER. metallurg. p. 200. vid etiam SCOPO-
li princip. mineral. p. 151.

**) vid. Mem. de l'Acad. de Paris. ann. 1719. p. 461.
qq. cf. SCOPOLI. l.c. p. 154.

Auctor multis modis hic errores committit; elutriatione multum cinnabaris perdi; sic per-
sturas aludulorum magnam hydrargyri
vaporum forma diffundi: mineras post
horas in fornace ipsas aduri sicque completum
exitum impedire, id quod facile agitatione
rarum prohiberetur; cameram vaporarum
esse a fornace propinquam, neque vltum fore
aerem in hac refrigerandi adhibitum remanere
quod tamen aqua machinisque aereis fieri potest
atque maxime vtile esse futurum, si lapis cal-
tanquam fusionis adiuuans, mineris immiscetur
quod hic negligitur.

Nos dignissima tantum indicauimus,
omittere cogimur, quae potissimum politica
dinarum spectant; certe autem sperare licet
hunc lectu dignissimum ab iis, quorum
terest, ipsum diligenter lectum iri: Cl. A.
autem cum omnibus veris naturae studiis
tam vtili et egregia fodinae Idriensis delectatione
gratias libenter agimus.

XXII.

IOHANN HÜBNERS *curiöses und reales Natur-
Berg - Gewerk - und Handlungs Lexicon*,
ne nicht nur die in der Physik, Medicin,
nic, Chymie, Anatomie, Chirurgie und
theerkunst, wie auch in der Mathematick,
nomie, Musick, Mechanick, bürgerlichen
Kriegs - Baukunst, Artillerie, Schiffart
ferner bey den ritterlichen Exercitiis; bey
werken, Jägererey, Forstwesen, Fischerey,
nerey; wie auch in der Kaufmannschafft

halten und in Wechselfachen, bey Künstlern und Handwerkern gebräuchlichen Kunstwörter beschrieben werden: Sondern auch alle im Handel, und Wandel, ingleichen im Jure und vor Gerichten vorkommende Wörter, deutlich erkläret sind. Welches als der zweete Theil des realen Staats-Commercations und Zeitungs-Lexici mit großem Nutzen zu gebrauchen. Ehemahls herausgegeben von D. GEORG HEINRICH ZINKEN, ietzt aber aufs neue durchgehends verbessert und umgearbeitet. Mit römisch. Kaiserl. und churfürstl. sächsischen allergnädigsten Privilegiis. Leipzig. In Johann Friedrich Gleditschens Handlung. 1776. 8. mai. Seiten 2538.

i. e.

ANNIS HÜBNERI curiosum et reale naturæ, artium, metallorum, fodinarum et commercii Lexicon cer.

Nam si completas et perfectas rerum propositarum descriptiones hic liber non complectitur; tamen eum vtilitate non plane destitutum esse manifestum apparet ex variis eius editionibus, quæ sub hac prodierunt.

Contenta in hoc libro partim ex inscriptione ipsius possunt intelligi, partim ex præfatione HÜBNERI cognosci. B. ZINKIUS quidem iam multas res in eo correxit et accuratius definiuit; tamen cum res spectantes historiam naturalem, quæ hodie imprimis diligentissime colitur, multis locis scatebant, eae potissimum in hac ipsa editione, quam hic indicamus, curatius sunt dispositæ et prorsus aliter interdum elaboratæ.

Tom. XXII. Pars I.

L

Linn.

Linnaeana nomina in animali et vegetabili
gno vbiq̃ue adhibita sunt: ita enim confusio
petitio multorum vnam eandem rem indicant
nominum diuersis in locis est euitata et sp̃
aliis nouis articulis est impletum. Plantae non
lum officinales, sed et oeconomicae, hortensae
exoticae hic inueniuntur, atque inprimis quiden
bores ex America Septentrionali, quae plant
nibus struendis seruiunt.

Regnum minerale spectantes res secundum
WALLERIVM descriptae et chernice emendat
sunt. Quae pertinent ad anatomiam et chirurgi
res, breuius et hoc recte quidem sunt indicatae
niam medici et chirurgi alios sciunt fontes.

Ex articulis astronominicis id, quod superfluum
nem sapit, de influxu scilicet stellarum in corp
et terrestrem globum cet., omissum est. Ex
ergo, quae in praefatione ad nouam hanc editionem
leguntur, patet multas res, vt sermonem in
lexico ipsum, emendatas esse et mutatas ita, vt sub
illud magis magisque correctius et emendatius
surum esse sperare liceat.

XXIII.

FRID. BERN. ALBINI de natura hominis libellus
Lugd. Batauorum, apud Petrum Delfos
MDCCLXXV. 8. mai. plagg. 14½ c. praefatione.

Accedit huic libro suppellex anatomica. Prior rerum anatomicarum, quae phialis continentur in liquore limpidio; pars altera rerum anatomicarum, quae siccatae conseruantur. Haec igitur praeparata anatomica, quorum nonnullorum
BERNHARDVS SIEGFRIED ALBINVS inacademia

institutionibus suis aliisque ab EODEM scriptis libris mentionem fecit, tredecim plagulis accurate hic describuntur. Atque ipsa haec suppellex anatomica et sit magna, tamen in titulo libri ipsius, de quo ne videbimus, non est indicata, et quoniam ne numerus paginarum est inceptus, plagulas tredecim suppellectilis, cum plagulis quatuordecim dimidia ipsius libri in inscriptione libri non simul praedicauimus.

Neglectis coniecturis ex sectis artificiose cadaveribus, ex oeconomiae humanae tum integritate, tum ab aegritudine, recreatione attento perspectis, homo, hominem describit totum Cl. ALBINVS, nequam vult, uti in praefatione Ipse profitetur, propterea doctrinam. Cum quasi eorum sit compendium, quae frater Nostri, in anatome olim et chirurgia, dein et in physiologia ductor ac praecessor doctorum in scholis: quin etiam complectatur cogitata, familiares inter sermones ab eo accepta, aliaque, aut manuscriptis obuia, aut impressis in operibus descripta. Haec omnia in praefatione ipsa inueniuntur.

Conciso dicendi genere has institutiones Noster descripsit, ideoque breuitati studuit. Ordo huius rei laudandae, quem sequutus est Cl. Auctor, placeat. Nomina vero interdum occurrunt, quae notitiam produnt, uti sunt *nutricatio*, *bursula*, *virgula*, *sadurdae*, *receptaculum venosum dextrum*, *virtualis fistula*, quae excipit pulmones.

Praeterea et index locuples rerum in hoc libro contentarum est a Nostro additus duplex, quorum una res de natura hominis indicat, alter suppellectilem anatomicam recenset.

p. 3. Haec, quae sequuntur exempli loco addimus.
Principia hominis. Sunt in homine corpus
vis actiuosa; mens.

p. 5. Siue *actiuosa vis*, siue impetum faciens, siue
filitas, siue irritabilitas, siue vitalis dicta, natura
non cognoscitur.

p. 7. *Coniunctio corporis, vis actiuosae, mentis.*
Conspirant corpus, vis actiuosa et mens.
Phaenomena vnionem docent, cuius natura
ignoratur.

p. 8. *Potestas agendi principiorum hominis in se inuenitur.*
Actiuosa vis multis modis corpus afficit; ab
aque afficitur.

Vix verosimile coniunctas inter se vim actiuam
et mentem vniam conficere naturam, quae
conditione partium corporis, quibus inest, afficitur,
cit, aliaque; atque alio alioque modo ab inuenitur.

Determinare vetat ignota vtriusque naturae.

Dubium faciunt proprietates vis actiuosae
brutis similes ac in homine, illaeque mentis in
mine solo perfectae; imperfectae, si vllae in
mine solo perfectae; imperfectae, si vllae in
mine solo perfectae; imperfectae, si vllae in

p. 11. *Oeconomia hominis.* Corpus viuum agit,
tisque defungitur.

Est *functio* agendi potestas, quae efficere
quamuis non efficiat.

Actio re ipsa efficit.

Functio est vitalis, naturalis, animalis, generis

Noua physica medica.

Academia Regia chirurgica *Parisiensis* sequentem
cum viris eruditis communicauit quaestionem:
Exponere regulas diaeteticas respectu imprimis ali-
mentorum in curatione morborum chirurgicorum.

(*Exposer les regles diététiques relatives aux ali-*
ments dans la cure des maladies chirurgicales).

Praemium erit nummus aureus quingentarum
aerarum Gallicarum pondere. Tractatus sunt scri-
bendi vel Gallica vel Latina lingua et CL. LOVIS, qui
epistolis perpetuo est Academiae, solutis vectiga-
lium pecuniis, ante finem anni 1776. tradendi.

Inter ea problemata a Societate Regia scientia-
rum *Hafniensi* proposita, indicamus hoc, quod
allem eiusdem physicam attinet et ita sese habet:
Explicare genesin acidi nitrosi exquisitis experimentis.

Qui hancce rem optime exposuerit, nummum au-
rum centum thaleros Danicos aequantem prae-
mio loco accipiet. Elaborationes ipsae Gallica, La-
tina, Germanica vel Danica lingua scriptae mittan-
tur ante Maii 1777 finem Ill. DE HIELMSTIERNA.

Regia *Göttingensis* scientiarum societas repetit
quaestiones, quae et a nobis partim sunt memo-
ratae.

Ad Nouembrem anni 1776.

*Quenam vegetabilia in Hannouerano territorio
cultura crescant cet *).*

Ad Iulium anni 1777.

Haec quaestio attinet *usum vitrioli albi oecono-*
miae **).

L 3

Ad

* v. comm. nostr. Vol. XX. p. 552.

** v. ib. Vol. XXI. p. 168.

Ad Nouembrem anni 1777.

Quaerit societas: num coryza equorum sit
giofa?*)

Ad Iulium anni 1778.

*Solida instructio pro rustico, qua tempestati
cissitudinum, quoad rura, per omnia anni tempora
bere possit rationem.*

Commentaria ante Maium et Septembrem
per sunt tradenda. Praemii valorem et alias
nes mittendorum commentariorum ex locis
laudatis intelligere possunt Lectores.

Societas oeconomica Petropolitana hanc
proposuit:

*Dare et describere modum, facile, nec ado-
tuose salis culinaris praeparandi, idque ex diversis
fis lacubus, quos Academici in itineribus suis
Russiam detexerunt, ipsum separandi solo adu-
calore solis, quod ita purificetur et a sale amaro
imperfecto culinari, quae fere semper mixta
inueniuntur, ut usurpari possit ad omnia alimen-
le condienda.*

*(Donner et decrire un moyen aisé et peu
de preparer le sel de cuisine, qu'on peut tirer de
lacs salés, que les Academiciens ont decouvert
fie, dans leurs derniers voyages, de façon que
depose de lu même, et par la seule chaleur du
qu'il soit purifié tant du sel amer, que du sel de
imparfait qui s'y trouve ordinairement mêlé, et
puisse l'employer pour saler les alimens quelconques.*

Qui hoc problema definiuerit, accipiet
tam viginti et quinque numos aureos Hollandi-
aequantem, si quidem ante Octobrem 1776.
perit Societas. Conscribantur tractatus Rus-

*) v. comm. n. Vol. XXI. p. 344. seqq.

Germanica vel Gallica lingua et inscribanrur: *d la
l'Institut économique libre de St. Peterbourg.*

Excellentissimus CHRISTIANVS GODOPREDVS
RVNEN Professor medicinae in Academia, quae
nae floret, celeberrimus, die 6. Februarii 1776.
ter sodales Academiae Naturae curiosorum est
ceptus, atque etiam nuper Consilarii Aulici munere
Serenissimo Duce Saxo-Vimariensi ornatus est.

Experientissimus CONSPRVCH in Academia mi-
tari *Stuttgardina* Professor medicinae ordinarius
reatus, nec non CL. MORSTATT *ibidem* designa-
us est Professor.

CL. I. W. GVEDBRANDT medicinae Doctor Haf-
nsis Consilarii Aulici honore est condecoratus.

Maxima cum voluptate relatum legimus CL.
NATIVM DE BORN *) museum quod Vindobonae
reatur, descripturum esse. Quotannis volu-
en eius descriptionis pollicetur.

CL. CHRISTOPHORVS GOTTLIEB BÜTTNER
medicinae doctor et anatomiae professor publicus
ordinarius, tunc temporis Rector Academiae Regio-
montanae die 10. Aprilis 1776. anno aetatis sexa-
mo octavo est mortuus.

CL. IOANNES PIPER Archiater Regius et Con-
siliarius Aulicus **) *Hafniae* aetatis anno septuage-
mo tertio diem supremum obiit.

L 4

CL.

*) v. comm. nostr. Vol. XXI. p. 170.

**) v. comm. nostr. Vol. II. p. 543.

CL. CAROLVS PHILIPPVS BRANDES Medicinæ Doctor, chemiæ professor cet. *) anno millesimo septingentesimo sexagesimo sexto *Berolini* vitam cum re commutauit.

Experientissimus I. F. LENTNER Physicus *Ingolstadiensis* die 21. Maii 1776. desuit viuere.

Experientissimus SEIP, qui *Hamburgi* cum minimis celebritate medicinam fecit, summa senectute pressus ad finem praeteriti 1775 anni ibidem hac vita discessit.

Quae beatus Illustris LIEBERKÜHN olim in *Prussia* laborum sibi comparauerat praeparata anatomica, hucusque apud haeredes viri celeberrimi curam me conseruata, venalia nunc offeruntur, una cum iconibus quarundam praeparationum sub auspicio Illustri Possessoris a peritissimo pictore *Balthasar* *Beck* *viuum* dexterrime delineatis. Collectio praeparatorum vt plurimum selectissimorum, streptis membranarum, glandularum, vasorum et aliorum praecipue illustrantium, partim artificiosis iniectionibus coloratorum, continetur duabus thecis nitide exstructis et ornatis.

No. 1. In prima cystide continentur CXIV, praeparata. Quodlibet eorum capsulae singulari ex *chhalco* confectae inclusum est, in cuius fundo, nigro colore obducto, praeparatum repositum opacis vitri politissimi a latere opposito affixi optime conspicendum dat. Omnes capsulae numero indicem respondentem incisum habent, et microscopio tam simplici, quam composito immitti possunt, quod ex argento totum confectum tam artificiale

*) v. *ibid.* Vol. III. p. 351. Vol. IV. p. 725.

Microscopium est, ut non solum usus anatomico, sed
in multis, ubi microscopio opus est, servare possit.
Multaque ad apparatus microscopicum per-
tinentia, omnia ex argento confecta, in patinis au-
reolis reposita inveniuntur.

N. 2. In altera cystide XLVIII. praeparata re-
posita iacent tabulis vitreis planis laeuigatis, her-
metice sigillatis inclusa. Vnumquodque ex his
praeparatis singulari machinae microscopicae ex
cupreo confectae et necessario apparatu instru-
tae adaptatum est.

N. 3. Icones XIX. et duae tabulae aeneae.

Beati LIEBERKÜHNII vidua Berolini degens,
offert thecam pretio centum et sexaginta num-
morum aureorum Fridericianorum: secundam pre-
tium octoginta eorum nummorum aureorum, sic uti
est: pretio quadraginta nummorum aureorum
aureas sunt.

In theatro anatomico Gothano Cl. SVLZER per
septem 1776. cadauer equinum, praesentibus
multis artis veterinariae amicis disseccuit, ut chirur-
gus etque medici veterinarii iuniores discerent in-
teriorum partium statum.

XXV.

Supplementum indicis scriptorum physico me-
dicorum, quae anno 1771. prodierunt.

Giornale d' Italia spettante alla scienza natura-
le e principalmente all' agricoltura, alle arti,
ed al commercio. Tomo settimo in Venezia
4. c. f. (*Plurimae, quae in hoc opere continuato in-
veniuntur res, spectant oeconomiam, artes, commer-
ciaque, pauca ad historiam naturalem pertinent.*)

Elaborationum nimirum nouarum, quae possunt laudantur, recensionum ex utilibus Italianis libris breuium relationum de libris exteris vicissitudo in opere occurrit. In hoc septimo, quem hic indicamus, tomo de turfa, de morbis mororum aliorum et index botanicus plantarum pabularium continetur.
 Noui commentarii Academiae Petropolitanae Tom. XVI. v. comm. nostr. Vol. XX. p. 13.

Auserlesene medicinische, anatomische und botanische Handlungen der Römisch Kaiserlichen Academie der Naturforscher 30ter Theil Nürnberg. 4.m. K. (Ergänzung und Fortsetzung der Acten der Naturforschenden Academie.)

Wittenbergisches Wochenblatt f. TITIVS.

Der Eklektiker eine medicinische Wochenschrift für das Vierteljahr Hamb. und Bremen 8.

Stralsundisches Magazin oder Sammlungen auserlesener Neuigkeiten zur Aufnahme der Naturwissenschaft und Haushaltungskunst, 2tes Bandes 1stes Stück. Berlin und Stralsund 8.

Ephemerides du citoyen, ou bibliotheque nécessaire des sciences morales et politiques Tom. VIII. Paris. 12. (Hoc opusculum coepit vulgari anno 1767. et continet oeconomicorum, politicorum et moralium nouorum scriptorum, narrationum et contemplationum iudicium. Primos tomos curauit Abbas BOYDEAU, sequentes CL. DUPONT. Virescentia scripta vero, quae hic continentur, sunt eodem tempore seu non diu post seorsim edita. In hoc tomo de cultura rubiae tinctorum, et quidem optimae partis eius, quae dicitur Crap, agitur, de oryza sicca (ry sec) cet.)

Allgemeines Künstler Lexicon zweytes Supplement. Zürich 4. (Auctore CL. FÜESLIN.)

Encyclopedie ou dictionnaire universel des arts et
des sciences, françois, latin et anglois, Tomm. II.
Londres et à Dresde 4.

Der kluge Hausvater beym wirthschaftlichen Ge-
schäfte der Aufbehaltung verschiedener wirth-
schaftlichen Producte. Neue Auflage Leipzig 8.
Les économiques (Par L. D. H.) a Amsterdam
Tom. III. et IV. 12 Mai. (*Est systema oecono-
miae a CIL. DE LA RIVIERE et DES QVESNAY cap-
tae vulgi accommodatum. Duo priora volumina
an 1769 prodierunt*).

Kurze Instruktion den Ackerbau betreffend Wien 8.
(*Res non adeo notatu dignas nec ubique veras in se
continet hic liber*).

Neuer Färberbuch oder kurzer Vnterricht Wolle, Sei-
de und Leinwand zu färben. Kopenhagen 8. (*No-
va editio atque emendata a Cl. ABILDGAARD*).

Neuentdeckter Cotton: oder Indianerdruck nebst der
Sächsischen Schönfärberey. Neue Auflage. Carls-
ruhe 8.

Entanken über die gegenwärtige theure Zeit mit an-
gehängten untrüglichen Mitteln sich solche erträg-
lich zu machen. Vlm 8.

Vnterricht für den Nassauischen Landmann wegen der
Bienenzucht in Magazinen. Fr. und Leipzig 8. m.
K. v. infra sub nomine IO. IAC. REINHARD.

Dizionario del filugello o sia baco da seta che con-
tiene le regole pratiche per la buona educazio-
ne di esso, secondo le piu recenti scoperte. In
Torino 8. (*Est vocabularium et attinet educationem
larvae phalaenae bombycis mori L. Pauca noua hic
inueniuntur*).

Briefe an das schöne Geschlecht über verschiedene Gegenstände aus der Naturlehre. 3ter Theil. 1771. m. K.

Anfangsgründe der Naturlehre für Kinder. Aristoteli Stória naturale degli uccelli cet. Tom. III. v. comm. nostr. Vol. XVII. p. 293.

Sammlung ausländischer und seltner Vögel des Theiles 1-12. Stück Nürnberg. fol. mai (Est continuandum ex EDUARDO et CATESBY operibus hactenus ineditis, quae sumtibus SELIGMANNI produntur)

Flora Danica Fasciculus X. v. comm. nostr. Vol. XII. p. 217. de quo dicemus, cum XII. fasciculum, quod proxime expectamus, receperimus.

Recueil de plantes dessinées et gravées anciennement à Francfort par la celebre famille DE MARIAN Tom. I. a Francfort fol. av. fig. 383.

Beyträge zur Wassergeschichte Böhmens v. comm. nostr. Vol. XX. p. 507.

Untersuchung die Wesenheit des Magneten und seiner Anziehungskraft betreffend. Berlin 8.

Die Kunst Thürme vor den schädlichen Wirkungen des Blitzes durch Ableitungen zu bewahren. 1771. 8. (Confer. inferius sub FELBIGER)

Allgemeine Reisegeschichte von allen Ländern Völkern und Zeiten von einer Gesellschaft gelehrter Leute 29. Theil Franckf. 4. mai. m. K.

Der selben Fortsetzung als Beyträge, als Anleitung zur Reisegeschichte neuerer Zeiten. ib. m. K.

Histoire générale des voyages par mer et par terre. XIX. Vol. à Dresde 4. c. f.

Anweisung für diejenigen, die sich der Theologie, Rechtsgelehrsamkeit, Philosophie und der Arzneygelahrtheit widmen, wie sie solche auf der Wissenschaft treiben sollen. Königsberg. 4.

*Encyclopaedia Wirtenbergica in duas partes diuifa
noua, reuifa, aucta et emendata. Stutgard.*
fol.

*Handel der Alchymie des vortreflichen Philosophen
JOH. VON MEHVN aus dem Lateinisch-franzöfi-
schen; dem noch beygefügt BEN. ADAMS Traum-
geſicht nebst FRIEDRICH GALLI Reise nach der
Könige St. Michael. Ballenſtadt und Bernburg 8.*

*Sammlung von einigen alten und ſehr rar ge-
wordenen philoſophiſch und alchymiſtiſchen Schrif-
ten. 3ter Theil. Wien 8.*

*Geheimnis von dem Salze, als dem edelſten We-
ſen der höchſten Wohlthat Gottes in dem Reiche der
Natur von ELIAS ARTISTA HERMETICO. Wien.
8. (Idem liber Manhemii quoque venditur apud
Toliam Löſſlerum).*

*Triumphwagen des Vitriols oder Beſchreibung
von der Generation und Wundern dieſes groſen
Subiects der Alchymie Franckf. 8.*

*gründeter Beweis, daß Galmey die wahre mi-
nera vitrioli philoſophici ſey. Iena 8.*

*Rezept Butter und Käſe zu machen, nebst einigen Gedan-
ken über die Urfachen des Eckels vor dem Käſe bey
einigen Perſonen. Leipzig 8.*

*Öſterreichiſches Kochbuch: neue und mit einem Register
über die unbekannten öſterreichiſchen Wörter ver-
mehrte Auflage. Bamberg und Würzburg 8.*

*Betrachtungen über den Gebrauch des Rauchtabackes.
Königsb. 8.*

Unterriecht fürs Volck gegen die Peſt. Dantzig 8.

*Der Arzt der Frauenzimmer. Eine medicinische Wochen-
ſchrift 2ter Band. Leipzig 8. (Eſt liber parui
momenti.)*

Beschreibung von dem vortreflichen Nutzen und Wirkung verschiedener Arzneymittel. Hamb. und Güstrow. 4.

Die edle Reitkunst nebst einem Anhang von der Arzney. Eisenach. 8. m. K. (Editio noua.)

Chirurgie complete suivant le systeme des modernes, contenant les maladies chirurgicales et la vertu des drogues simples 2. Voll. à Paris et à Dresde 12.

Neueröffneter Schauplatz geheimer philosophischer Wissenschaften, darinnen so wohl zu der Chymantie, Metoposcopia, Physiognomie, Ophidioscopie, der Punctirkunst, Onomantie, Natuirkunst, Cabala, Cryptologie, Cryptographie, Symplicographie und Dechifrierkunst Anleitung gegeben wird etc. Regensb. 8. m. K. (Noua editio auctiori parui momenti).

Enumeratio suppellectilis librorum praestantiorum atque rariorum omnium facultatum Latina aliisque doctioribus usitatis linguis commentariorum, adiectis annotatiunculis litterariis et indice materiarum locupletissimo. Dresdae 8.

IO. FRID. ACKERMANN'S *Nachricht von der sonderbaren Wirkung eines Wetterstrales. Zweyte vermehrte Auflage. Hamb. und Güstrow. 8.*

ADAM'S of the stone v. comm. nostr. Vol. XII. p. 269.

AVBENTON V. d' AVBENTON.

ERNEST. GOTTFR. BALDINGERS *Biographie des jetztlebender Aerzte und Naturforscher 1ster Bandes 3tes Stück Iena 8.*

KIVSD. *Auszüge aus den neuesten Dissertationen über die Naturlehre, Arzneywissenschaft und alle Theile derselben. 1sten Bandes 3 und 4tes Stück. Berlin und Stralsund 8.*

Ernest.

CHRIST. GOTTFR. BALDINGER progr. secale cornu-
perperam a nonnullis ab infamia liberatum
Ien. 4.

Abhandlung vom Thon. v. Vol. XVII. p. 436.
Vol. XIX. p. 725.

BERENS de dracone arbore CLVSII. (Haec disser-
tatio primum Gottingae prodiit. v. comm. nostr.
Vol. XVI. p. 448. Ibidem VANDELLI et CRANTZ
quoque scripta de eadem re sunt recensita. Hoc
vero anno CL. BERENS dissertatio iterum prodiit
Regae in forma octava apud. I. Fr. Hartkno-
chtum).

BODENS monatliche Anleitung zur Kenntniss des
Standes und der Bewegung der Planeten und des
Mondes von Monate May 1771. bis April 1772.
nebst kurzgefaßter Abhandlung und deutlichen Ent-
würfe der partialen Mondfinsterniß 1771. den 29.
April, mit einen Kupfer. Hamburg 8.

BOERHAAVE rariorum morborum hi-
storiae prior et altera, recudi curavit ERNESTVS
GODOFR. BALDINGER Frfti et Lips. 7.

de nouo quodam zoophytorum genere
v. comm. nostr. Vol. XVIII. p. 466.

BOSSV neue Reisen nach Westindien aus dem Fran-
kischen Magdeburg. 8. (Pauca ad historiam na-
turalem continet).

CHRIST. BROCKENS wahre Gründe der phy-
sikalischen und Experimental allgemeinen Forstwis-
senschaft. 3. Theile Leipz. 8.

BYXTORFII cura valetudinis religiosorum
ad normam naturae secundum rationis et expe-
rientiae dictamen delineata. Ed. 2da Basil. 8.

Tractatus medicus de morbis infantum ex medica solidorum structura fluidorumque demonstratis a G. G. C. Hamburg. 8.

PETR. CAMPER *Vorlesungen über das herungelohene Viehsterben auf der anatomischen Schaubühne in Gröningen 1769 gehalten. Aus dem Holländischen. Kopenhagen 8.*

ANDR. CHRIST. CHRISTENS *neues Kochbuch in einem Unterrichte, wie man die Speisen bey verschiedenen Gesundheitsumständen nützlich anwenden soll. Quedlinburg 8.*

JO. DEGENDESCH *nützliches und aufrichtiges oder Rosarzneybuch nebst einem Anhang von Vieharzneyen und Registern. Tübingen 12.*

DANI *aufrichtige und bisher in Schrifften verborgen gebliebene Entdeckung von der wahren Beschaffenheit der hermetischen Kunst. Hamb. 4.*

D' AVBENTON *planches d' histoire naturelle comm. nostr. Vol. XXI. p. II.*

Supplément au traité de la conservation des grains nouvelle édition augmentée de la conservation des farines, par M. DVHAMEL DV MONCEAU. Paris. 8.

ARTH. CONRAD ERNSTING *nucleus totius medicinae oder des vollkommenen und allezeit fertigen Apothekers 2 Bänder 2 und letzte Abtheilung. Lemgo. 4 mai.*

JO. LEONH. EYRICH *der fränkischen Gegend schaffte Vernunft und Erfahrungsmäßiger Unterricht zur vollkommensten Bienenpflege für alle Landgegenden. Vierte vermehrte und verbesserte Auflage. Nürnberg. 8.*

IGNATIUS VON FELBIGER die Kunst Thürme
und andre Gebäude vor den schädlichen Wirkun-
gen des Blitzes durch Ableitungen zu bewahren.

Breslau 8. mai.

BOYERS Versuch zu beweisen, daß kaltes Ba-
den gesund und nützlich sey. Breslau 8. (Versio
germanica noti libri).

LUDOLF FOCKENS Versuche und Beobachtungen
Erfahrungen und Curart in der sogenannten Krie-
gelsucht. Zelle 4.

Memorie d' osservazioni sopra l' isola di Cherso ed
Osero d' ALBERTO FORTIS, della società Imperia-
le e Reale di Siena etc. In Venezia 4. pagg. 169
c. fig. et chart. geographic.

De duae insulae Cherso et Osero multas res ad hi-
storiam naturalem pertinentes, nec hactenus notas,
se continent. Meretur itaque hic liber Cl. FOR-
TIS omnem attentionem: quapropter versio Ger-
manica, quam proxime vulgari accepimus, omni-
bus erit accepta. Iacent hae insulae iuxta Istriam
et Dalmatiam et per canalem quendam ab iis sunt se-
paratas. Media earum pars est saxosa et montosa.
In regno vegetabili haec producta notabiliora huius p. 68

insulae notanda sunt. Coronilla cretica; Vi-
tex agnus castus; Phyllirea latifolia; Ono-
chima echinoides quod Cerinthae est affine. Are-
thusa Neapolitana habitat hic et circa Neapolin,
praeterea per Italiam non reperitur. Salvia co-
piosissime hic crescit. Mastichen admodum colunt
et ex seminibus oleum premunt incolae, quo Turcae,
tam ut medicamine utuntur, quam ad usum dome-
sticum illud praeferunt oleo oliuarum.

Quo animalium imprimis huc pertinet quod oves sint vi- p. 72.
vari generis et semper sub diu vivunt. Percunt itaque
multi, et per annum, etiamsi nulla grassetur lues,
ad 4000 usque. Piscium magna adest copia.

Tom. XXII. Pars I.

M

Prae-

P. 79. *Praeterea reperta sunt varia ossa animalium, quae et humana, maiora tamen, ut solent, videntur, cum scilicet cortice spatioso superinducta, effuscinata et alba. Caua ossa impleta erant spississimo crystallo. Maxillae reperiuntur cum dentibus, qui lamina sua vitrea adhuc gaudebant. cetera*

P. 91. *Non possumus non quin commemoremus hic relationem de fati VITALIANI DONATI, qui nimis praetereant mortem cum vita commutavit et historiam naturali imprimis maiorem in modum multaque molestia seruiuit. Id quod imprimis extant in de historia naturali marina Adriatici maris, v. nostr. Vol. I. p. 475. et de terrae motu, quod in Philosophicis Transactionibus v. commun. Vol. VIII. p. 164. elucet. Patavii die octavo Octobris MDCCXVII. VITALIANO DONATO mortuus est. Duodecimo aetatis anno accurato naturalis historiae cognitione instructus coepit herbarum collegere, qua in re studium PONTEDERAE et VALLERII multum iuuabat eum. Anno MDCCXXIII profectus est in Dalmatiam et multas profectus observationes interea collegit v. commun. c. Quo itinere factio Professor botanices et naturalis Taurinensis est electus. Non diu post, eum oportebat Aegyptum, Arabiam, Persiam, Indiamque Orientalem cum tribus iuuenibus peregrinare ad naturae cognitionem augendam, v. nostr. Vol. VII. p. 367. et Vol. X. p. 717. Balsorae seu Balsorae autem febre putrida perierat, ubi et GRANGERVS anno MDCCXXIII eodem modo vitam suam amisit. Relatio de DONATI morte mense Octobri MDCCCLXIII Taurinensi lata est. Londinensis et Holmienfis scientiarum academiarum socius quoque erat Cl. DONATI. Reliqua plurima manuscripta, quae ut vulgentur optanda optabunt omnes profecto naturae amatores.*

quoque, quae ad fata Cl. DONATI eiusque manu-
scriptorum spectant, in Cl. NIEBVHR descriptione
Arabiae occurrunt.

ANDANE neue praktische Untersuchungen über die
verschiedenen Arten die venerischen Krankheiten zu
heilen. Aus den Französischen. Augsburg 8. v.
librum Gallicum in comm. nostr. decad. Ildae
Suppl. III. p. 519.

PHILIP. AVGVST. GESNERS Sammlung von Beo-
bachtungen aus der Arzneygelahrheit. Erster Band.
2te Auflage. v. comm. nostr. Vol. XVII. p. 423.

naturlig og oeconomisk Beskrivelse over Hoe-
lands Praestegjeld i Aggerhuus Stift i Norge af
REIERO GIELLEBÜL. Kiöpenhave 8. c. fig. (Plu-
rimae res hic spectant oeconomiam).

ROM. GLASSI commentarii XII. de febribus ad
HIPPOCRATIS disciplinam accommodati: denuo
edidit ERNEST. GODOFREDVS BALDINGER Ien.
8. mai.

DELINI flora Sibirica. TOM. IV. v. comm. nostr.
Vol. XVIII. p. 37.

DAMIVL. GÖTZENS kurzer Beytrag zur Geschich-
te von den hysterischen Krankheiten. Meinungen 8.

GORDACKS Geschichte der Krankheit und Cur
einer 27. Jahre hindurch mit der Epilepsie geplog-
ten Frauenzimmers. Königsberg 4.

ERNH. GRANT praelectiones encyclopedicae in
physicam experimentalem et historiam natura-
lem Erford. 8.

FRID. GRIMMS Abhandlung von dem Mineral-
wasser zu Ronneburg. Altenburg 8. mai.

DACH. CHRIST. GROTS zweyte Kanzelrede von der
Rechtmäßigkeit der Blatereinnimpfung aus beson-
dern Gründen. Mietau und Hasenboth 8. mai.

GRVNERI censura librorum Hippocrateorum
comm. nostr, Vol. XX. p. 127.

L. D. H. les économiques v. anonymos supra p.

ALB. VON HALLER *Abhandlung über die Pflanz-
ter der Neuern. Bern. 8. (Inserta est haec
mentatio nouis commentariis Göttingensibus
comm. nostr. Vol. XIX. p. 255.)*

A compleat body of planting and gardening
WILLIAM HANBURY. Vol. II. London. Fol.
(*Pleniorum titulum reperiunt Lectores in co-
nostr. Vol. XVIII. p. 555, ex quo et institutio
ratio intelligi potest. Primum volumen prodit
1770. et constat 885 paginis, alterum habet
nas 832. Index praeterea duplex est additus,
rum unus latina, alter Anglica complectitur nom-
Tabulae aeneae sunt XX. paucae vero earum
tanis possunt seruire. Aloes margaritiferae
icon laudatur).*

GVSTAV. HARMENS de febre epidemica in
ca Christianstadium anno proxime praeter-
grassante. Resp. Carol. Saur. Lund. Goth.

FRANC. XAV. HARTMANN formulae remediorum
in materiam medicam et chirurgicam Cl. V.
CRANTZ. Vienn. 8. mai.

LAVR. HEISTERS *Compendium der Anatomie
Neue Auflage Wien 8. m. K.*

C. F. C. HENNEMANN diss. inaug. de obliqua
vteri et positura infantis obliqua et iniqua. Go-
ting 4.

CHRIST. PHILIP. HERWIG selectus medicamen-
rum cet. v. comm. nostr Vol. XIX. p. 69.

L. E. HIRSCHELS *medizinischer Briefe 3ter Theil
Berlin 8.*

D. HOFFMANN de morbis infantum. Oxoniae et
Francof. 8.

HORN die durch Fragen und Antworten treulich
erleuchtete Wehemutter. 6te mit neuen Anmerkun-
gen vermehrte Auflage. Leipz. 8. (Parui momen-
ti sunt, quae addita fuerunt.)

GIANDERS Regeln zum Vrinbesehen. Neue Auflage
Nürnberg. 8.

C. IOS. JACQVIN observationum botanicarum
Paris IV. v. comm. nostr. Vol. XVIII. p. 298.

und. Hortus botanicus Vindobonensis seu plan-
tarum rariorum in illo cultarum descriptio ib.
Fol. reg. (Suntibus Auctoris, hic splendidissimus li-
ber, quem proxime indicabimus, editus est.)

asd. chymische Vntersuchung der Mayerischen Leh-
re von der fetten Säure und der Blackischen Mei-
nung von der fixen Luft. ib. 8. (Librum hunc
latine primo scriptum recensuimus in comm.
nostr. Vol. XVIII. p. 481. Ibidem et CRANTZII,
WIEGLEBII, WELLII, BVCHOLZIIQUE scripta
de eadem re indicauimus.)

GELBERT IORLIN diss. inaug. sistens partes
fructificationis seu principia botanica illustrata.
Resp. Eric. Rumberg Lund. Goth. 4.

GOTTFRIED IVGEL Bergwerkskunst v. comm.
nostr. Vol. XIX. p. 572.

ELCHIOR CHRIST. KAEPLERS überzeugender Be-
weis, bey welcher Abholzungszeit die Laubholz-
stücke am besten wieder ausschlagen. Eisenach. 8.

ICOL. KAMPENS und Sohnes genaue und richtige
Beschreibung der Hyacinthen und Tulipanen. Aus
dem Holländischen übersetzt. Quedlinburg 8.

ADRIAN. KEMBTERTI veterum disciplina in re
ca. Tom. I. Lindaviae 4. c. fig. aen.

LVDOW. GODOFR. KLEINII interpres clinicus
de morborum indole exitu in sanitatem
comm. nostr. Vol. III. p. 272. (*Ibidem* sum-
huius libri, qui tum temporis anno 1753. pro-
rat, est a nobis indicata. Iam ille locis et for-
tissidem iterum vulgatus est ita, ut ne ullam qui-
mutationem intellexerimus.)

H. A. KLEINII enarrationes quorundam
borum. Lemgouiae et Gissae. 8. mai.

M. KVRELLA kurzer Entwurf der alten und
Bienenzucht in Preußen, nebst einer Antwort
wie die Bienenzucht in Preußen verbessert werden
könnte. Königsberg 8.

IO. LVDW. LEBERECHE LÖSEKE Physiologie
Lehre von dem gesunden Zustande des menschlichen
Körpers 3te Auflage. Dresden 8.

HENR. MATTH. MARCARDI diss. inaug. sistens
cimen examinis rigorosioris malignitatis febri-
Götting. 4.

PETR. MASCATI Rede von dem körperlichen und ge-
sundheitlichen Unterschiede zwischen der Strauß-
Thiere und des Menschen. Aus dem Italienischen
von I. BECKMANN ib. 8.

IO. FRID. MAYERS Beyträge und Abhandlungen
Aufnahme der Land und Hauswirthschaft
Theil. Fr. am Mayn 8.

PHILIP. MILLERS Abbildungen der selt-
nützlichsten und seltensten Pflanzen. Aus
Englischen Erster Theil. Nürnberg. fol. mit illumini-
K. (Est versio et noua editio iconum earum, quae
MILLERVS in usum dictionarii sui edidit, et quae
comm. Nostr. Inae decad. suppl. IV. p. 667.

- repensimus. De dictionario ipso v. comm.
nostr. Vol. III. p. 153.)
- JEFFR. WILH. MÜLLERS 15. Kupfertafeln, wel-
che die meisten kleinen und zarten Mäuslein an dem
menschlichen Körper vorstellen. Franckf. 4. (No-
va editio boni libri.)
- NEUBAUER diss. inaug. sistens observationes
anatomico-chirurgicas de epiploo-oscheocele.
Ien. et Francof. 4. (Erat hernia congenita.)
- G. OEHLHAFENS Abbildung der wilden Bäume
Stauden und Buschgewächse etc. 1 - 6te Abhand-
lung Nürnberg. 4. mai. m. illum. K. (Tractatio, quae
ad forestalem cognitionem spectat, satis bona,
icones vero vix mediocres.)
- STR. SIMON PALLAS spicilegia zoologica Fasci-
culus VIII. v. comm. nostr. Vol. XVII. p. 418.
- Eusd. spicilegia. Fasciculus IX. v. ib. Vol. XIX.
p. 663.
- ARACELSI AVR. PHIL. THEOPHR. BOMBAST AB
HOHENHEIM Geheimniß aller seiner Geheimnisse,
welches noch niemahls gemein gemacht, sondern al-
lezeit geheim behalten worden. Franckf. 8.
- Eusd. natürliches Zaubermagazin. Fr. und Leipz. 8.
- RICH. PEARSELLS Gespräche zwischen einem Va-
ter und seinen Kindern aus der Naturlehre nebst
einigen moralischen Abhandlungen von IO. WATTS.
Aus dem Englischen. Flensburg 8.
- D. POERNERS physikalische Nachricht von dem Mi-
neralwasser zu Stecknitz. Prag. 8.
- IO. HEINR. PRATIE Beantwortung der Frage: ob
unser Erdboden von einem Kometen etwas zu be-
fürchten habe. Altona 8. mai.

10. HEINR. PRATIE *Landwirthschaftliche Bemerkungen zum Besten des Landmannes.* 4ta Q. Altona. 8. mai.

BEGVE DE PRESLE *Zusätze zu DONALD MONRO'S Beschreibung derer Krankheiten, welche in den Britischen Feldlazarethen in Deutschland von 1761. bis Mart. 1763. am häufigsten gesehn wurden.* Altenburg 8. mai. (Cl. MONRO librum indicimus cui ex PRINGLIO, SWIETENIO cet. scriptura addita sunt, vid. comm. nostr. Vol. XIV. p. 171.)

10. JAC. REINHARDS *correspondirender fränkischer badendurlachischer Bienenvater mit praktischen Bemerkungen von der fränkischen Bienengesellschaft.* Anspach 8. (Hic liber quoque anno et loco eisdem, alio loco autem et titulo supra indicato: *Unterricht für den Nassauischen Landmann.* v. supra p. 171. prodit).

ADAA DAN. RICHTERS *Lehrbuch einer für Schulen faßlichen Naturlehre. Zweyte verbesserte Auflage.* Budissin 8. m. K. (Erroribus nonnullis exceptis, liber est utilis).

CHRIST. RICKMANN *von dem Einflusse der Arzneiwissenschaft auf das Wohl des Staates und den besten Mitteln zur Rettung des Lebens.* Jena 8.

10. FERD. IVNGSCH. DE ROEBEREN *de praecautio-
cautionibus venaesectionis in febribus insuetae.* Götting. 4.

D. EBERHARD ROSEN *diss. inaug. de doloribus spastico flatulentis primarum viarum.* Resp. Adolph. Wadstroem Lond. Goth. 4.

Eiusd. diss. inaug. de sanatione epilepsiae per minutum vitium irritabilitatis nervorum. Resp. Paul Bänge ib. 4.

ROSEN VON ROSENSTEIN Vnderrättelser om
 barn Skudomar och deras bote Medel: cet. *An-
 weisung zur Kenntniss und Cur der Kinderkrank-
 heiten aus dem Schwedischen mit Anmerkungen von*
 TO. ANDR. MURRAY 3te vermehrte Auflage.
 Göttingen und Gotha. 8. (Versio Germa-
 nica 1774. prodiit. Suecica huius libri prima
 et genuina editio a nobis recensita est in comm.
 nostr. Vol. XIV. p. 511. Dein in varias linguas
 translatus est hic liber, et annotationibus auctus
 emendatusque, quarum versionum ratio atque
 diuersitas ex eodem loco laudato commentar.
 nostr. intelligi possunt. Haec vltima Cl. MUR-
 RAY editio, cuius hic mentionem facimus, haec
 huiusmodi habet augmenta: primum Cl. ROSEN
 DE ROSENSTEIN vitae descriptio, quae quoque
 in comm. nostr. Vol. XXI. p. 348. legi potest,
 est addita. Dein morbi infantum strangulatorii
 historia est narrata, quae Germanice a Cl. MURRAY
 appellatur *die häutige Bräune* et a nobis quoque hic
 Lipsiae obseruata est. Non opus autem est hu-
 ius morbi noui vltiore explicatione, quoniam
 Cl. E. D. SALOMON et A. BAEK historiam eiusdem
 quam inseruerunt actis Academiae Regiae scientia-
 rum suecicae anni 1772. Tom. 33. pag. 332,
 accurate excerpimus. v. comm. nostr. Vol. XXI. p.
 645 et 646. Praeterea versionem Cl. MURRAY cu-
 ravit secundum hanc editionem tertiam suecicam,
 quae prodiit 1771. et a b. ROSENSTEIN ipso
 insigniter aucta atque emendata est. Huc accessit
 Cl. MURRAY studium profecto vtile atque omni-
 bus medicis carum et acceptum, quod potissi-
 mum cernitur in variis annotationibus doctis-
 simis; quas hic vltius persequendi ipsa huius
 libri vetat vtilitas, cuius ipsius lectio cuiuslibet
 placebit.)

Stads-Maiorens ANDERS ROSENSTENS för-
ga Vnderwisning om Skogars Skötsel, alla
da Träns och Buskars, plantering, Natur-
Egenskaper iämte bihang om allahanda för-
bärande träns wård hwilka höra til Trägar-
på hog Befallning det Allmänna til Tien-
dje Uplagan med förnyat Företal och behör-
anmärkningar tilökkt och förbättrad af D. C.
BLIECHERT TROZELIVS Professor wid Aca-
mien i Lund. Stockholm. 4. (*Agitur hic po-
tum de conseruatione sylvarum et pomariorum
maxima pars tractatum ex aliis Auctoribus
desumpta et hic collecta. Finis hunc librum volu-
dex, satis accuratus, insectorum, quae arboribus
officiunt. Prima huius libri editio profusa
anno 1752.*)

LVDOV. ROUSSEAU'S Rede von dem wechselseitigen
Einflusse der Naturkunde und Chymie auf die
Wohlfahrt eines Staats in Erweiterung der Kunst
und Wissenschaften. Nürnberg. 8.

Observations sur la physique cet. Par M. L. ALLARD
ROZIER. v. comm. nostr. Vol. XXI. p. 272.

M. SARGONE Geschichte der Krankheiten, die das
das ganze Jahr 1764 in Neapel sind beobachtet
worden. Aus dem Italiänischen v. Theil. Zürich.

AVG. SCHAARSCHMIDT kurzer Begriff der allge-
men Curmethode in der practischen Medicin. Berlin.

Einsd. nützliche Nachricht von der Natur und Cur
der Krankheiten, die mit den Bewegungen, auf die
göldene Ader unmittelbar verbunden zu seyn kö-
gen. ib. 8.

und erste und fernere Versuche mit Schnecken
nebst einem schwarzen und 7 ausgemahlten Kupfern.
2te Auflage ib. 4.

AC. CHRIST. SCHAEFFERS Nachtrag zu dem er-
sten und fernern Versuchen mit Schnecken. Leipz.
4 m. K.

und. wiederholte Versuche auf ordentlichen Pap-
piermühlen aus allerhand Holzarten und Pflanzen
Pappier zu machen. Nebst zehn Mustern solches
Pappieres ib. 4.

Just. fungorum icones. Vol. III. ibid. 4. (De
primo ac secundo volumine v. comm. nostr. Vol.
XII. p. 99.)

CHRIST. SCHLEGEL diff. de metastasi in mor-
bis len. 4. ACC. BALDINGER progr. de secale
cornuto v. supra p. 175.

C. SCHMIDELS Erzflusen und Bergarten nicht
nur mit Farben fein abgebildet, sondern auch in
Lateinischer und deutscher Sprache beschrieben 27.
und 28. St. Nürnberg. 4. gr.

Eusd. icones plantarum et analyses partium aeri
incisae atque viuis coloribus insignitae, adiectis
indiciis nominum necessariis, figurarum expli-
cationibus et breuibus animaduersionibus. No-
rimb. Fol. max.

CHRIST. HEINR. SCHOBELTS Betrachtungen über
die Cur der venerischen Kranckheiten Magdeb. 8.
mai.

J. S. SCHROETERS lithologisches Reallexicon von
Steinen und Versteinerungen. Erster Theil Berlin
8. mai. (Liber compilatus).

M. STEPH. SCHULTZENS Beschreibung seiner Reisen
in Europa, Asia und Afrika. Erster Theil, betref-
fend die Reisen in Europa Halle 8. mai. (Nullas
con-

continet observationes historiam naturalem illustrantes).

** SCHWEIZERS richtige physicalische chimische Versuche und neue Beschreibung eines vorzüglichsten Stahlbrunnens zu Langenschwalbach. Eisenach.

Eiusd. vollständige Geschichte einer sehr merkwürdigen Krankheit, welche mit dem heftigsten kalten Brande an gewissen äußerlichen Theilen des Leibes begleitet worden. ib. 8.

** SCOPOLI flora Carniolica v. comm. nostr. Vol. XVIII. p. 619.

10. CHRIST. SENKENBERGS Stiftungsbriefe zu Besten der Arzneykunst und Armenpflege (mit Nachricht wegen eines zu unternehmenden Hospitals zum Behufe der Stadt Franckfurt. Frankfurt. Fol. m. K. (Huius foundationis mentionem facimus in comm. nostr. Vol. XVIII. p. 544).

THOM. SIMSONI de re medica dissertationes IV. Ed. noua, curante I. C. F. SCHLEGEL. Ienae.

I. C. SOMMERS Beobachtungen und Anmerkungen über die in der Gebärmutter zurückgebliebene, und in einem Sacke eingeschlossene Nachgeburt. Göttingen und Kiel 4.

GEORG. WILH. STEINS theoretische Anleitung zur Geburtshülfe v. comm. nostr. Vol. XXI. p. 441. (Ibidem et de practica institutione in artem obstetriciam eiusdem Auctoris, quae anno 1772 prodit, quaedam Lectores possunt reperire).

ANTON STÖRKS Abhandlung von dem heilsamen Gebrauche der schwärzlichen Küchenschelle Nürnberg. m. K. (Hic liber de pulsatilla nigricante primum latine scriptus a nobis indicatus est in comm. nostr. Vol. XVIII. p. 530.)

A. TISSOT *Versuch von denen Krankheiten, welche aus der Selbstbefleckung entstehen. Aus dem Lateinischen übersezt* Frankf. 8.

Ensl. *Versuch von dem Krankheiten vornehmer und reicher Personen an Höfen etc.* Nürnberg. 8. mai. v. comm. nostr. Vol. XIX. p. 734.

Ensl. *Abhandlung von der hinfallenden Sucht. Aus dem Französischen* Leipzig 8. (Idem liber et Germanice prodiit Berolini eodem anno et forma apud Haude et Spener. De prima Gallica huius libri editione v. comm. nostr. Vol. XX. p. 698.)

Wittenbergisches Wochenblatt zum Aufnehmen der Naturkunde und des oekonomischen Gewerbes aufs Jahr 1770 von I. D. TITIVS 3ter Band. Wittenberg 4.

T. TRONCHINI *de colica pictonum tractatus.* Denno edidit I. C. T. SCHLEGEL Ienae. 8. mai.

M. V. VOGELS *Neue medicinische Bibliothek. 8ten Bandes 3 und 4tes Stück.* Göttingen 8. (Hic liber hactenus continuatus, mortuo Auctore, hoc octavo volumine ad finem perductus est. Coepit autem Cl. MURRAY medico practicam bibliothecam vulgare, cuius instituti utilitatem iam laudauimus v. comm. nostr. Vol. XX. p. 152.)

Della utilità morale, economica et politica delle Accademie di agricoltura di ANTONIO ZANONI, Cittadino et Accademico d' Udine Tomo octavo. In Udine 8. pagg. 334.

Hic huius continuati operis Tomus ultimus post mortem Cl. ANTONII ZANONI, quae accidit mense Decembri 1770, prodiit, cui praemissa quoque est memoria b. ZANONI cum quibusdam Eius scriptis. Explicatur hic potissimum origo societatum atque academiarum scientiarum, inprimis oekonomi-

nomitarum. *Ac cum omnium omnino societate et academiarum scientiarum, artium, litterarum, elegantiorum, oeconomiae, cet. quas a seculo decimo tertio in Italia subinde sunt fundatae, index magnus sit adiectus, magnam profecto meretur Tomus attentionem doctorum virorum.*

Septem praecedentes Tomi annis 1763. 1764. 1765. 1766. 1767. Venetiis forma octavae praeparaverunt, et spectant commercium, artes, texturam, agriculturam. Plurimi tractatus ex aliorum scriptorum quidem hic collecti sunt scriptis, attamen fontes hi boni sunt, nec adeo multum noti. Rebus sese habentibus miramur nullam versionem Germanicam huius libri esse curatam, quae, quantum nobis constat, hactenus non prostat.

10. FRID. ZÜCKERTS *Abhandlung von der öffentlichen Erziehung der entwöhnten und erwachsenen Kinder bis in ihr mannbares Alter. Neue verbesserte Auflage Berlin 8.*

Eiusd. Unterricht für rechtschaffene Aeltern zur pädagogischen Pflege ihrer Säuglinge 2te Auflage (Prima huius libri editio indicata est in comment. acad. Hdae suppl. I. p. 116.)

Contenta in hac parte.

Acta Academiae Theodoro Palatinae.	
Tom. III.	p. 3
Art du destillateur des eaux fortes.	
Par M. DE MACHY	22
VOGELS <i>Lehrsätze der Chemie von</i>	
WIEGLEB.	27
PLERCK <i>primae lineae anatomes</i>	34
LOBSTEIN <i>diff. nonnulla de liene fistens</i>	37
Experiments upon the human bile and reflections on the biliary secretion &c.	
By MACLVRG	42
VON BORN <i>Abhandlung einer Privatge-</i> <i>sellschaft in Böhmen. Zwöyter Band</i>	50
VAN DOEVENEN <i>primae lineae de co-</i> <i>gnoscendis mulierum morbis</i>	61
OEHME <i>diff. inaug. de morbis recens</i> <i>natorum chirurgicis</i>	65
STEIBELE <i>Abhandlung von dem unver-</i> <i>meidlichen Gebrauch der Instrumente in</i> <i>der Geburtshülfe</i>	70
A treatise on the puerperal fever. By HYLME	73
Practical obseruations on the child bed fever. By LEAKE	79
A treatise on the management of pre- gnant and lying in women and the means of curing them. By WHITE	90
Observations on epidemic disorders with remarks on nervous and mali- gnant fevers. By SIMS	101

- XV MARX observationes medicae. Pars Imap. 12
- XVI LANGE von dem *Wasserfenchel* oder *Peerfaat*
- XVII *Abhandlungen und Beobachtungen aus der Arzneigelahrtheit von einer Gesellschaft von Aerzten in Hamburg durch* GISEKE
- XVIII BONANNII rerum naturalium historia per DATARRAM
- XIX Recueil de cente trente trois oiseaux des plus belles especes cet.
- XX WIRSINGII marmora et adfines aliquilapides
- XXI FERBERS *Beschreibung des Quecksilber Bergwerks zu Idria in Mittel Cräyn*
- XXII HÜBNERS *curioses und reales Natur Kunst- Berg- Gewerk und Handlungs Lexicon*
- XXIII ALBINVS de natura hominis
- XXIV Noua physico medica
- XXV Supplementum indicis physico medicorum scriptorum, quae anno 1771 prodierunt.